

Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

11,

29, 31, 37

aile
eğitim
programı

T.C.
Aile ve
Sosyal Politikalar
Bakanlığı

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY

Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri

**T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Aile ve Toplum Hizmetleri
Genel Müdürlüğü**

Copyright

©2013, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının
izni olmaksızın tamamı veya herhangi
bir bölümü herhangi bir biçimde veya
yöntemde, elektronik, mekanik, fotokopi,
kayıt olarak çoğaltılamaz, yayınlanamaz.

Kapak Fotoğrafı

Shutterstock

Fotoğraf

Fotolia, Shutterstock

Redaksiyon ve Düzelti

Psk. Aynur GONCU

Yapım ve Baskı Öncesi Hazırlık

YD Yazılım
ODTÜ Teknokent İnkizler Blok
Zemin Kat Çankaya/ANKARA
0312 210 17 64
www.ydyazilim.com

ISBN:

978-605-4628-54-4

Ankara, 2013

Baskı

Hangar Marka İletişimi ve Reklam Hizmetleri
Konur Sokak, No: 57/4 Kızılay - Ankara
Tel: +90 312 425 07 34
Faks: +90 312 425 07 36

İletişim

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
Adres: Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177.
Sokak No: 10/A Çankaya / ANKARA
Tel : +90 312 705 55 00
Faks: +90 312 705 55 99 - www.aile.gov.tr

T.C.
Aile ve
Sosyal Politikalar
Bakanlığı
**aile
eğitim
programı**

Dikkat!

Bu bölümde konu ile ilgili özel-
likle dikkat edilmesi gereken
hususlar vurgulanmaktadır.

Git, Araştır! Git, Başvur!

Bu bölümde ana metinde
anlatılan konunun farklı bir
yönünün ele alındığı ya da
daha ayrıntılı bilgilerin edinilebi-
leceği farklı kaynaklara işaret
edilmekte; ayrıca konu ile ilgili
başvurulabilecek bazı kurum
ve kuruluşlar tanıtılmaktadır.

Biliyor muydunuz?

Bu bölümde ana metin ile
bağlantılı ilgi çekici bilgiler ve
ayrıntılar sunulmaktadır.

İçindekiler

- 6 **Üstün Zekâ ve Yetenek Nedir?**
- 15 **Üstün veya Özel Yetenekli Çocuğa Sahip Olmak İster misiniz?**
- 20 **Üstün Yetenekli Çocukların Belirgin Özellikleri Nelerdir?**
- 28 **Okul öncesi Çağdaki Üstün Yetenekli Çocuklar**
- 32 **Üstün Yetenekli Çocukların Genel Özellikleri**
- 46 **Üstün Yetenekli Çocuğumla Nasıl Başa Çıkabilirim?**
- 54 **Üstün Yeteneklilerle Başa Çıkma da Zorlanılan Konular**
- 70 **Türkiye’de Üstün Yetenekli Çocukların Eğitsel Değerlendirme/Tanılama ve Yerleştirme Süreci**
- 86 **Ülkemizdeki Uygulamalar**
- 100 **Üstün Yetenekli Çocukların Aileleri**

SUNUŞ

Toplumun çekirdeği olan aile kurumu, yapısı ve temel işlevleri bakımından alternatifi olmayan bir kurumdur. Aile kurumu; çocukların bakımı ve yetiştirilmesi, yeni kuşaklara kültürel kimliğin ve değerlerin kazandırılması, tarihsel ve toplumsal bilincin aktarılması gibi temel işlevleriyle birlikte birey ile toplum arasında temel bir köprüdür.

Ailenin her türden toplumsal sorundan etkilendiği ve yaşanan toplumsal sorunların çözümüne önemli katkılar sağlayan bir kurum olduğu bilinmektedir. Sağlıklı aile yapısı yalnız kendi üyeleri için değil, içinde yaşadığı toplum için de bir denge ve güven unsurudur. Tüm toplumlar için aile kurumunu vazgeçilmez kılan özelliği potansiyelinde taşıdığı koruyucu, önleyici ve eğitici gücüdür.

Toplumsal değişme ile birlikte aileler hayatlarını devam ettirirken birtakım destek ve yardımlara gereksinim duymaktadırlar. Bu durumda çağın gereksinimleri karşısında aile bireylerinin özel olarak hazırlanmış aile eğitim programları yoluyla da desteklenmesi önem kazanmaktadır.

Aile eğitiminin önemi ve bu alanda atılması gereken adımlar Anayasamızda, Hükümet Programında ve Kalkınma Planlarında açıkça belirtilmiş olup bu alanda alınması gereken tedbirler sıralanmıştır. Aile eğitimi programlarıyla aile bireylerinin yeni bilgiler edinmeleri ve bakış açılarını geliştirmeleri hedeflenmektedir. Bu hedefe yönelik gerçekleştirilen her çaba, aile kurumunun yeni toplumsal şartlara daha kolay uyum sağlamasına ve dinamik gücünü koruyarak sorun çözme kabiliyetinin yükselmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

“Eğitim ailede başlar” ilkesinden hareketle Bakanlığımız tarafından hazırlanan Aile Eğitim Programı (AEP), bilgi çağının gereklerine uygun olarak toplumun dikkatinin ailenin önemine çekilmesi, aile bireylerinin karşılaştıkları sorun-

ları en aza indirebilmeleri ve sorunların aile odağında çözümlenmesine yönelik olarak hazırlanmıştır. Koruyucu ve önleyici bir sosyal politika hedefi olarak ülkemiz için önemli bir kazanım olan Aile Eğitim Programı; Aile Eğitimi ve İletişimi, Hukuk, İktisat, Medya ve Sağlık olmak üzere 5 alan ve 26 modülden meydana gelmektedir.

Ülkemizde aileye yönelik eğitim programları, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Aile Eğitim Programı'nı diğer yetişkin eğitimlerinden farklı kılan, geniş kapsamlı bir müfredat içeriğiyle aile odaklı bir eğitim programı olmasıdır. Aynı zamanda dinamik bir program olması nedeni ile yeni ve güncel içeriklerle zenginleştirilmeye ihtiyaç duyan bir program niteliğindedir.

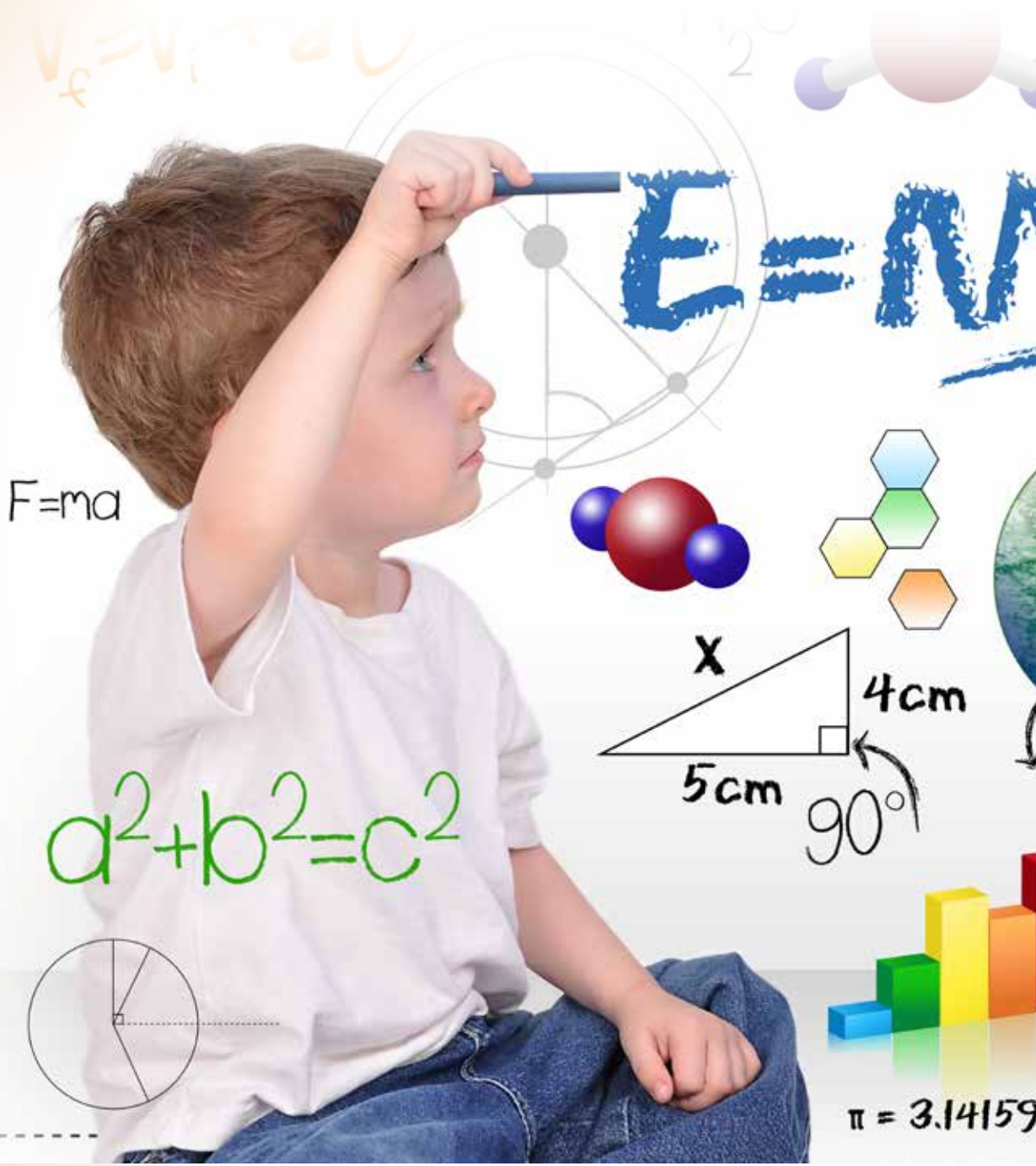
Aile Eğitim Programı, program geliştirme ilkelerine bağlı kalınarak özgün bir süreçte geliştirilmiştir. Ülkemizin kendine özgü toplumsal ve kültürel şartları dikkate alınarak hazırlanan program evrensel değerler içermektedir. Programın hazırlanmasında alanında uzman ve yetkin akademisyenler ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının, özel sektör temsilcilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının birikimlerinden yararlanılmıştır.

Aileler için bir başvuru kaynağı özelliği taşıyan bu eğitim setinin önemli bir ihtiyacı karşılayacağı inancıyla programın hazırlık ve uygulama sürecinde görev alan tüm emeği geçenlere, programı özveri ile uygulayanlar ile faydalanan ailelerimize teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Ayşenur İSLAM

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı

A İ L E E Ğ İ T İ M İ V E İ L E T İ Ş İ M İ .....

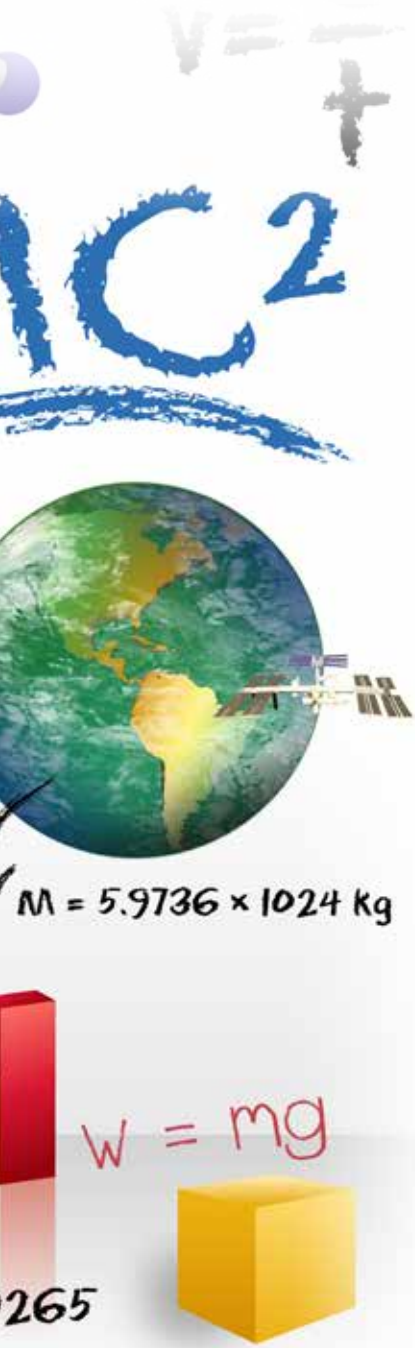
ünite 1

Üstün Zekâ ve Yetenek Nedir?

Her birey dünyaya belli özelliklerle gelmiştir. Her doğuştan getirilen özelliğin çevrenin etkisiyle ortaya çıkması, gelişmesi ve sonuçlar vermesi beklenir. Bu kapsamda zeka ve yetenekler doğuştan sahip olduğumuz, fakat sonradan geliştirdiğimiz özelliklerimizdir.

Zeka daha genel, bütün yeteneklerin ortak bir noktası, her tür uyarana uyum sağlama ve problem çözme özelliğidir. Bu nedenle zeka kavramı yüzyıllı aşkın bilimsel kullanımı ile insanların zihinsel olarak genel potansiyelini belirtmek için kullanılmaktadır. Yüzyıllık geçmişi göz önüne alındığında, zekanın ölçülmesi ile birlikte belli bir düzeyin üzerinde olan insanlar yüksek zekaya veya üstün yeteneğe sahip olarak adlandırılmıştır.

Üstün yetenekliliğin sadece üstün genel zeka potansiyeline sahip olma ile sınırlı olmamasından dolayı, günümüzde “üstün zekalı” yerine “üstün yetenekli” kavramının kullanımı tercih edilmektedir. Bunun bir diğer nedeni zekanın daha çok etiketleyici olmasıdır. ‘Üstün Yeteneklilik’ kavramının yanında “özel yeteneklilik” kavramını tercih edenlerin olduğu bilinmektedir.

Üstün Zekâ ve Yetenek Nedir?

Üstün Yetenekli Çocuk Kimdir?

Üstün yetenekli çocuk ABD Eğitim Bakanlığı'na göre aynı yaş, deneyim veya çevre şartlarına sahip akranlarına göre, üstün performans gösteren veya yüksek düzeyde başarı elde eden çocuklar ve gençlerdir. Bu çocuk ve gençler olağanüstü entelektüel, yaratıcı ve liderlik kapasitesine sahip oldukları için sanatsal alanlarda yüksek performans sergilerler. Bu özellikteki bireyler, genellikle okul tarafından sağlanmayan eğitim hizmeti veya faaliyetlerine ihtiyaç duyarlar. Üstün yetenekli çocuklar ve gençler tüm kültürel gruplarda, tüm sosyo-ekonomik düzeylerde bulunabilmektedir.

Üstün yetenekli çocuk; seçkin yeteneklerinden dolayı, üstün yetenekli çocukları belirleme konusunda yeterliliği olan, bu alanda profesyonel olarak bilinen kişiler tarafından belirlenmiş çocuktur. Bu çocuklar, yüksek düzeyde yaratıcı özelliklere ve belli bir görev alanında ödev sorumluluğuna sahiptirler.

Üstün yetenek, insanlık yaşamı için temel değeri olan ve iyi tanımlanmış yetenek alanlarında sahip olunan olağanüstü potansiyel veya kapasitedir.

Renzulli (1986), yaratıcılığını sergileyerek başarı gösteren bireyler üzerinde yaptığı incelemeler sonucunda üstün

yetenekliliği şu şekilde tanımlamıştır; “Üstün yeteneklilik, insan özelliğinin üç temel özellik arasındaki ilişkiden oluşur. Bunlar;

- Yetenek; genel ve özel yetenek
- Yaratıcılık
- Motivasyondur.

Üstün yetenekli çocuklar, bunların birleşimini geliştirme yeteneğine sahip ve bunları insan performansının önemli alanlarından birinde kullanabilenlerdir.” şeklinde üstün yeteneklilik kavramında yaratıcılığın da önemli yeri olduğunu vurgulamış; bunun üzerine bu tarihten itibaren geleneksel zeka testleri ve zeka bölümü puanlarının üstün yetenekliliği tanılamada yetersiz kaldığı görüşü ağırlık kazanmıştır.

Bütün bu tanımlamalar incelendiğinde üstün yetenek, kendi başına ayrıcalıklı bir özellik ya da yalnızca bazı kişilerde gözlenen bir özellik değil, yetenek düzeyi ne olursa olsun tüm insanlarda gözlenen özelliklerin var oluş derecesindeki, görülme sıklığındaki, ortaya çıkış zamanındaki ve bir araya gelişindeki özgünlükten kaynaklanan bir özellik olarak görülmektedir. Diğer bir deyişle, üstün yetenekliler farklı türden insanlar değil, bazı özelliklerinin dağılımı, sıklığı, zamanlaması ve kompozisyonu açısından farklılık gösteren kişiler olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda bu kişilerin, yüksek akademik başarı, keşif ve icat yeteneği, yaratıcı davranışlar yeteneği, liderlik yeteneği, bireysel ve bireyler arası ilişkilerde başarı, görsel ve performansa dayalı sanat dallarındaki yeteneği olmak üzere çeşitli alanlarda başarı gösterdikleri söylenebilir. Örneğin, tarihten örnekler verilecek olunursa Picasso resimde, Mozart müzikte, Einstein fizikte ve Edison elektrik alanında insanlığa önemli icatlar, eserler armağan etmişlerdir.

Üstün yetenekli çocuklar standart zeka testlerinde yaklaşık olarak 130 ve üzeri puan alan çocuklardır. Üstün yetenekliler tarihinde bu ölçüt ile çocuklar üstün yetenekli olarak kabul edildiği ve işlem yapıldığı bilinmektedir.

Günümüzde üstün/özel yetenek sadece genel zeka ile sınırlı olarak görülmemektedir. Yüksek akademik başarı, keşif ve icat yeteneği, yaratıcı davranışlar yeteneği, liderlik yeteneği, ilişkilerdeki başarı yeteneği, görsel ve performansa dayalı sanat dallarındaki yeteneği, sportif yetenek gibi çeşitli alanlarda gösterilen başarı üstün/özel yetenek olarak görülmektedir.

Farklı zeka alanlarındaki başarıya Tarihten örnekler verilecek olunursa Picasso resimde, Mozart müzikte, Einstein fizikte ve Edison elektrik alanında insanlığa önemli eserler armağan etmişlerdir.

Parlak Çocuklar üstün Yetenekli midir?

Çocuğunuz derslerinde üstün başarı sergiliyor, ödevlerini zamanında ve eksiksiz yapıyor, istenilenleri düzgün ve itinalı bir şekilde öğreniyor ve yerine getiriyor. Çocuğunuz acaba üstün yetenekli midir? Bu soruya genelde olumlu cevap veremiyoruz. Bu tür özelliklere sahip çocuklar üstün yetenekli olmaktan çok parlak çocuklar olarak adlandırılmaktadır. Aşağıda parlak çocuk ile üstün yetenekli çocuğa ait özelliklerin bazıları sıralanmıştır.

Parlak Çocuk	Üstün Yetenekli Çocuk
Cevapları bilir	Soru sorar
İlgilidir	Meraklıdır
Eğilimlidir	Zihinsel ve fiziksel olarak katılımcı
Parlak düşünceleri vardır	Garip ve saçma düşünceleri vardır
Çok çalışır	Ortalıkta oynar fakat testlerde iyidir
Soruları cevaplandırır	Ayrıntıları sorgular
Grubun üstündedir	Grubun ötesindedir
İlgile dinler	Duygusal tepkiler verir ve düşüncelerini söyler
Kolay öğrenir	Zaten bilir
Ustalaşmak için 6-8 tekrar yapar	Ustalaşmak için 1-2 tekrar yapar
Düşünceleri anlar	Soyut düşünür
Akranlarından keyf alır	Yetişkinleri tercih eder
Kolayca kavrar	Çıkarımlar yapar
Ödevlerini bitirir	Projeler tasarlar
Alıcıdır	Yoğundur
Doğru kopyalar	Yeni tasarım yapar
Okuldan hoşlanır	Öğrenmeden hoşlanır
Bilgiyi olduğu gibi alır	Bilgiyi kendine göre değiştirir
Bir teknikerdir	Bir yenilikçidir
Ezbercidir	İyi tahmin edicidir
Düzenli ardışık sunumdan hoşlanır	Karmaşıklıkla mücadele eder
Uyanıktır	Sinsi bir gözlemcidir
Kendi öğrenmesinden hoşnuttur	Kendi kendisini eleştirir

Üstün Yetenekli Çocuklarla İlgili Yanlış İnançlar Nelerdir?

Üstün yetenekli çocukların özelliklerine geçmeden önce bu çocuklarla ilgili toplumsal algının ne olduğuna da bakmak gerekmektedir. Üstün yetenekli çocuklarla ilgili birçok yanlış bilgi söz konusudur. Oysa bu yanlış bilgi ve inanışlar bu çocukların belirlenmesinde, eğitimlerinde ve toplumsal hayata geçişlerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarmaktadır.

Üstün yetenekli çocuklar, özel eğitim alanının en göz ardı edilen ve eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayan grubudur. Bilim ve sanat alanlarındaki katkılarına, uygarlık düzeyini oluşturmadaki çabalarına karşın, bu çocukların yetiştirilmesine yeterli ilgi ve çaba gösterilmemektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında, bu çocuklara ilişkin ön yargıların yattığı

gözlemlenmektedir. Bu önyargıların bir kısmını şöylece sıralayabiliriz.

- Üstün yetenekli çocuklar başkaları kendilerine söylemedikçe farklı olduklarını bilmezler,
- Yardım almaksızın kendi yollarını kendileri bulurlar,
- Disipline etmek diğer çocuklardan daha zordur,
- Akademik, fiziksel, toplumsal ve duygusal açılardan eşit gelişirler.
- Bu çocuklar zaten üstün, onlar için fazladan bir eğitime ihtiyaç yoktur.
- Üstün yetenekliler, her ortamda kendilerini geliştirebilirler.
- Üstün Yeteneklileri yetiştirmek kolaydır.
- Üstün yetenekli çocuklar sosyal uyumsuz olurlar.
- Üstün Yetenekli çocuklar bencil ve benmerkezcidirler.
- Üstün Yetenekli çocuklar çok duygusal oldukları için gerçek yaşama ayak uyduramazlar.
- Büyük kafalı, çelimsiz olurlar.
- Dünya olaylarına çok duyarlı oldukları için kolaylıkla intihar eğilimi gösterebilirler.
- Üstün veya özel yetenekli çocuklarda davranışsal ve ruhsal bozukluklar gözlenir.

- Üstün veya özel yetenekli çocuklar erken gelişir, erken sonlanırlar, kısa ömürlüdürler.
- Üstün veya özel yetenekliler aşırı hareketlidir.
- Üstün veya özel yetenekliler sıksa, kısa boylu, iri kafalı, çelimsiz ve gözlüklü olurlar.
- Üstün veya özel yeteneklileri eğitirsek seçkin bir sınıf yaratırız.
- Üstün veya özel yetenekli çocuklar diğer insanları aşağılamaktan hoşlanırlar.

Yukarıda sıralanan yanlış inançlar ve algılar gerçekte üstün yetenekli çocukları yansıtmamaktadır. Kısaca üstün yetenekli çocuklar kendileri için uygun eğitime, gelişime ve psikolojik desteğe ihtiyaç duyarlar.

A İ L E E Ğ İ T İ M İ V E İ L E T İ Ő İ M İ .....

ünite 2

Üstün veya Özel Yetenekli Çocuğa Sahip Olmak İster misiniz?

Bebek beklemekte olan bir anne adayı olduğunuzu varsayın.

Size, zekâ düzeyi dehaya yakın bir çocuğa sahip olmak için hamilelikte özel beslenme ve tedbirler önerilse, bu beslenme ve tedbirleri uygular mısınız? Ya da sınıfınıza üstün yetenekli bir öğrencinin verileceğini öğrenseniz ne yaparsınız?

Bunlara benzer soruların yanıtlarını araştıran araştırmacılar, toplumun bu çocuklara karşı çok olumlu tutumlar içinde olmadıklarını, ana babaların zihin engelli çocuğa sahip olmaya benzer tutumlar sergilediklerini, öğretmenlerin de benzer davranışlar gösterdiklerini belirtmektedir. Yine araştırmalar tutumların uygun eğitimle değiştirilebileceğini belirtmektedir.

Yukarıda ortaya konan bakış açısı çeşitli roman, tiyatro, film ve özellikle TV dizilerine esin kaynağı olmuş ve üstün veya özel yetenekli çocuklara ilişkin olumsuz bir imge olmasına neden olmuştur. Bu olumsuz yargı kalıpları, üstün veya özel yetenekli çocukların kendilerini gizlemelerine, özelliklerini göstermemelerine ve hatta ve bazı durumlarda, özellikle

ergenlik çağlarında, yetenek ve zekâ düzeylerine uygun olmayan okul başarısı göstermelerine neden olmaktadır.

Zaman içerisinde, özel eğitim alanının en çok ihmal edilen alanı yukarıda değinilen yargı kalıpları nedeniyle üstün veya özel yetenekli çocuklar olmuştur. Uygarlık düzeyi dediğimiz, insanlığı daha iyiye, daha güzele doğru götüren, birikimleri, buluşları ve yaratıları ortaya koyanlar şüphesiz sıradan insanlar olmamıştır. Dünyayı geliştiren ve ileriye götüren, olağanüstü özellikleri bulunan, bu bir avuç özel gereksinimli üstün nitelikli kişilere yönelik önlemler, önemlerine rağmen yeterince alınamamıştır. Özel eğitim konusu olması gereken bütün ayrıcalıklı (farklı gereksinimli) çocukların, böyle bir eğitime niçin gereksinimleri olduğunu savunmak oldukça kolaydır. Ancak gerek özel eğitim alanı içinde gerekse alan dışında birçok kişi, olağanüstü zihinsel yetenekleri bulunan bu çocukların niçin özel eğitimin konusu olması gerektiğini kolaylıkla benimsememektedirler. Bunun sonucu olarak, özel eğitimin diğer dalları olan görme, işitme ve zihin engelliler konusunda önemli adımlar atarak, bu grupların sürekli örgün eğitim içine alınmasını sağlarken, yıllardır üstün veya özel yetenekli çocuklar kapsam dışı tutulduğu belirtilmektedir. Burada bu çocukların neden özel eğitim kapsamı içinde ele alınmaları gerektiği, özellikleri, özel gereksinimleri ve tüm eğitim ihtiyaçları ele alınmaya çalışılacaktır.

Üstün/özel yetenekli çocukların bilim ve sanat alanlarındaki katkılarını ortaya çıkarmak ve uygarlık düzeyindeki katkılarını desteklemek, yani kendi varoluşlarını tam anlamıyla ortaya koyabilmelerini sağlamak için eğitimlerinde, yetiştirilmelerinde yeterli ilgi ve çaba gösterilmelidir. Çünkü bu çocuklar geleceğin fikir ve bilim adamları, liderleri, sanatçılarıdır. Ve insanlığa büyük katkılar sağlayabilirler.

Üstün Yeteneklilere Özel Bir Eğitim Vermek Gerekli midir?

İlk, orta ve bir dereceye kadar ortaöğretim, programlarının öncelikle çocukların çoğunluğunun bulunduğu olağan yeteneklere göre düzenlenmiş olduğunu görülmektedir. Bu durum, üstün yetenekli

veya özel yetenekli çocukların yeteneklerinin çok azını kullanarak ilkokul, ortaokul ve lisede başarılı olmalarını sağlamaktadır. Ancak öğrenim kademeleri yükseldiğinde okul başarısızlığının artmakta olduğunu söyleyebiliriz. Bunun sonucu, ilkokula başlayan bu çocuklar programa ilgisiz kalmakta, edindikleri bilgi düzeyi, zihinsel düzeyine uygun olarak olabileceğinin

çok gerisine düşmektedir. Böylece çocuğun gizilgücünün büyük bir bölümünü öğrenim yerine başka alanlara kaydırabileceği söylenebilir.

Buna karşın üstün yetenekli çocukların büyük bir çoğunluğu yüksek enerjiye sahiptir ve akranlarından farklı olarak sürekli yenilik isterler. Bugünkü eğitim sisteminde uygulanan müfredat programları, normal öğrencilerin öğrenme kapasitesi göz önünde bulundurularak hazırlandığı için, programın kapsadığı alanlar ve konular üstün yetenekli öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verememektedir. Bu nedenle üstün yetenekliler, normal sınıf ortamında, bazı önlemler alınmadığı takdirde çeşitli olumsuzluklar yaşayabilmektedirler. Bu olumsuzluklardan bazıları aşağıda belirtilmiştir

- Üstün yetenekli çocuklar evlerinde, okulda ve çevrelerinde fark edilmez ve desteklenmezse, bu özelliği çocuğa ağır bir yük getirebilir. Bu durum, sadece çocuk için değil, onunla ilişkisi olanlar için de bir problem oluşturabilir.
- Okulda yapılan çalışmalar ve verilen ödevler seviyelerine uygun olmazsa, okul

onlar için sıkıcı bir hale gelebilir.

- Üstün yetenekli bir çocuğun okulda elde ettiğı kolay başarı veya zorlanmaması çocukta etkili çalışma alışkanlıklarının gelişmesini engelleyebilir.
- Diğer çocuklardan fazla bilgiye sahip olmak, çok soru sormak, bildiklerini sözel olarak anlatma istediğı, bazen öğretmen ve arkadaşlarıyla olan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilir.
- Üstün yetenekli çocuklar genelde konuşmayı sevdikleri için, gerek ders dışında küme tartışmalarında, gerekse ders sırasında, öğretmenin sınıf yönetimini zorlaştırabilir.

Kısaca üstün yetenekli çocuk, normal sınıfta kendi özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun bir atmosfer bulamayabilir.

AİLE EĞİTİMİ VE İLETİŞİMİ

ünite 3

Üstün Yetenekli Çocukların Belirgin Özellikleri Nelerdir?

Üstün Yetenekli Çocukların Fiziksel Özellikleri

Halk arasında yaygın bir kanaate göre üstün yetenekli çocuklar akranlarına göre fiziksel olarak zayıf, çelimsiz, gelişmemiş, daha az çekici, sağlığı bozuk ve kısa ömürlü olurlar. Sebep olarak yüksek düşünce ve zekâya sahip olmaları ve bundan dolayı fiziksel gelişimin ve uzun yaşamanın engellendiği ileri sürülür.

Üstün Yetenekli Çocukların Belirgin Özellikleri Nelerdir?

Bu alanda birçok araştırmalar yapılmıştır. Araştırma sonuçları bu kanaatin sadece yanlışlığını değil, tamamen aksini ispatlamıştır. Yukarıda on üç madde halinde sıralanan kriterlere göre seçilen üstün yetenekli çocukların normal akranları ile kıyaslandığında doğumdan ölüme kadar her yaş seviyesinde fiziksel gelişim ve sağlıkta onlardan üstün oldukları saptanmıştır. Hatta iftiharla belirtebiliriz ki dünyada üstün yetenekli çocukların eğitimlerine özen gösteren ilk toplumlardan biri de Osmanlıdır. Osmanlı imparatorluğu zamanında ENDERUN okullarına alınan öğrencilerin seçiminde çocukların üstün fiziksel gelişimleri, fiziki güzellikleri ve çekici oluşları üstün yetenekliliğin tek belirgin özelliği ve kriteri olarak kullanılıyordu. Ordular fethettikleri yerlerde bedenlen gelişmiş, güzel ve çekici çocukları topluyor, saray bu çocukları Enderun okullarında özel bir eğitime tabi tutuyor, yetiştiriyordu.

Osmanlı Devleti üstün yetenekli çocukların eğitimlerine özen gösteren ilk toplumlardan biridir. Osmanlı İmparatorluğu zamanında ENDERUN okulları adı altında kurulan okullara, fiziksel olarak gelişmiş, güzel ve çekici çocuklar seçilerek alınır ve özel bir eğitim verilirdi.

Son zamanlara kadar bu konuda yapılan bilimsel inceleme ve araştırmaların bulguları da Osmanlı Devletinin zamanında kullandığı bu kriterin doğruluğunu desteklemiştir. Üstün yetenekli çocukların aileleri üzerinde yapılan araştırmalara göre çok az bir istisna ile bu çocuklar, sosyal ve ekonomik seviyesi üstün olan ailelerden gelmektedir. Bedeni gelişim, sağlıklı ve kuvvetli olmak, uygun beslenme rejimi ile ilişkili olduğu belirtilmektedir. Sağlıklı doğumun da, annenin gebelik sırasında takip ettiği sıkı bir beslenme rejimi ile ilgi derecesi çok fazladır. Üstün yetenekli çocukların aileleri genellikle beslenmeye itina gösteren ailerdir. Bu konuda Laycook ve John S. Caylor'un son zamanlarda yapmış oldukları araştırma farklı bir sonuca ulaşmıştır. Araştırma 20.000 resmi okul öğrencisi arasından seçilen

81 çift üzerinde yapılmıştır. Denek olarak seçilen 81 çift aynı aileden gelen, aynı okula devam eden, aynı evde beslenip büyüyen öğrencilerdir. Bu seçilen çiftlerden birinin zekâ bölümü (IQ) 120-130, diğerinininki ise 100-110'du. Araştırmacılar üstün yetenekli çocuklardan aldığı sonuçları üstün yetenekli olmayan fakat aynı şartlarla yaşayan eşlerinden alınan sonuçlarla karşılaştırdılar. Farklılık yerine birbirine nerede ise tıpa tıp benzerlikler buldular. Sonuç olarak "Üstün Yetenekli çocukların

Yapılan bilimsel araştırmalarla da kanıtlanmıştır ki; üstün/özel yetenekli çocukların yaşlarına göre daha iri, kuvvetli ve sağlıklı olduğu görülmüştür. Bu durumun, çocuğun uygun beslenme rejimi ile ilişkili olduğu gibi annenin gebelik sırasında takip ettiği, sıkı beslenme rejimi ve sağlıklı doğumun da ilgisi olduğu belirtilmektedir.

geldikleri ailelerde herkes, her zekâ seviyesindeki çocuk, orada uygulanan beslenme rejimi ve bakıma bağlı olarak büyük doğarlar. Kuvvetli ve daha sağlıklı olurlar. Üstün bedeni özellikler, üstün yetenekli olmanın bir sonucu olmaktan ziyade üstün beslenme ve bakım sonucudur” yargısına varmışlardır.

Doğumdan ölüme kadar her yaşta üstün fiziksel özellikler, üstün yetenekli olmanın belirgin bir işareti olarak görülmemelidir. Ancak diğer özellikler yanında destekleyici bir unsur olarak kabul edilmesi uygun olacaktır.

Bu özellikler en genel ve yaygın şekliyle aşağıda verilmiştir. Bunlar;

- Sözcük hazinelerinin genişliği, zenginliği,
- Sözcükleri tam anlamlarıyla kullanışı,
- Hızlı öğrenebilme, geniş ilgi alanı,
- Soyut düşünebilme,
- Problemler konusunda empati kurma,
- Analiz gücü , yaratıcılık,
- Problem çözebilme,
- Israr ve sebatlılık,
- Güçlü hafıza ve önsezi,
- Mizah ve espiri yapabilme,
- İlgi ve merak zenginliği,
- Aktif ve gözlem yapmaya doğal eğilim,
- İnsiyatif kullanma ve akıl yürütme,
- Eleştirici yaklaşım,
- Hizmet etme arzusu,
- Keşif ve icatlar yapabilme,
- Bir yetenek alanında üstün performans,
- Yeni ve zor deneyimleri tercih,
- Özgün ifade biçimleri,

Üstün Yetenekli Çocukların Psiko-Sosyal Özellikleri

1. Arkadaş olarak kendileri seviyesinde zekâya sahip ve ilgilerinde benzerlik ve paralellik olan kimseleri seçebilirler. Genellikle kendi yaştlarından üstün olanlarla arkadaşlık ederler.
2. Başkaları ile anlaşmayı ve geçinmeyi becerirler.
3. Genellikle şakaları, esprileri olgunca anlama, bir şeyin şaka tarafını, tuhaflıklarını görme kabiliyetine sahiptirler. Olgunca tatlı olarak şaka yapmasını ve şakadan hoşlanmayı, uygun espriler yapmayı erken yaşlarda becerirler.
4. Başkaları ile yakın, içten dostluk kurabilirler. Kurdukları dostlukları uzun zaman devam ettirirler. Dostlukları günlük oyun ilgilerinin ve yararların ötesine uzanır.
5. Başka çocukların yaşamlarına derin ve duyarlı bir yaklaşım gösterirler. Onların kişiliklerini son derece gerçek yönleriyle anlayabilirler.
6. Mensup olduğu gruplarda hakem ve politika yapıcı olarak tanınırlar. Diğer bir deyimle gruplarındaki uzlaşmazlıkların hakemliğini yaparlar ve politik olarak idare ederler.
7. Duygusal gerilimlerini korkusuzca duruma en uygun şekilde ifade ederler. Duygusal gösterileri uygun ve kararlıdır.
8. Katıldıkları sosyal aktivitelerde olumlu yapıcı ve verimli katkıda bulunurlar.
9. Oldukça popülerdirler. Mensup oldukları grupların ekseri üyeleri tarafından sevilirler.
10. Bildiği, tanıdığı yetişkinlerin, gençlerin ve akranlarının büyük bir çoğunluğu tarafından açıkça kabul edilirler.
11. Her yeni sosyal durumla uğraşmak ve onu yenmek için alışık olunmayan bir kapasiteye sahiptirler.

12. Yeni sosyal durumlara kolayca uyabilirler. Çevrenin sosyal değerlerini çabuk kavrar, davranışlarını ona göre uydurmayı kolayca başarırlar.
14. Dış dünya ile etkileşimlerinde olgundurlar.
15. Büyük çoğunlukta düşünce dünyasında serbestçe risk alırlar ve risk almaktan hoşlanırlar.
16. İnsanlığın daha idealize ettiği istek, ihtiyaç ve değerlere sahiptirler.
17. Toplumda renk, ırk ve din ayrımı ile ilgili ön yargılara sahip değildirler. Herkesi rengine, ırkına, dinine bakmaksızın olduğu gibi kabul ederler.
18. Toplumsal kural ve düzeni kendileri için de gerekli görürler.
19. Bir yandan birçok sosyal problemlerle karşılaşırken diğer yandan bunlara uygun çözüm yolları bulurlar.

Bilmemiz, gereken son bir gerçek ise bu üstün sosyal özellikler, çocuğun doğumunda mevcut değildir. Bu özellikler kalıtım yolu ile geçmez. Kalıtımın ürünü değildirler. Bu üstün sosyal özelliklerin büyük çoğunluğu üstün yetenekli çocukların sosyal çevrelerinde sağlanan üstün sosyal olanaklar ve etkileşim sonucu kazanılır. Dünyada hiçbir insan, üstün bir sosyal çevrede yaşamaksızın ve ilişki kurup yeteri kadar pratik yapma olanaklarına sahip olmaksızın bu sayılan üstün

sosyal özellikleri geliştiremez. Çeşitli olanaklara sahip zengin ve üstün çevre, üstün yetenekli çocuklara arzu edilen üstün sosyal özellikleri geliştirmek için imkân sağlar. Üstün yeteneklilik üstün sosyal özellikleri geliştirmek için gereken faktörlerden biridir. Üstün yeteneğin gelişmesi gerekli ortamın ve bu ortamda yeterli pratik yapmanın ve yaşantıların sağlanması ile mümkün olur. Bunun için üstün yetenekli çocukların mümkün olduğu kadar erken

Üstün sosyal özellikler kalıtımın ürünü değildirler.

Bu nedenle üstün yetenekli çocukların, üstün sosyal özellikler geliştirebilmeleri için sosyal çevrelerinde sağlanan üstün sosyal imkanlar, etkileşimler oldukça önem arz etmektedir. Farklı kurslar, etkinlikler, hobiler, takım oyunları, grup etkinlikleri, geziler çocuğun sosyal gelişiminde etkili olabileceği gibi psikolojik yönden de olumlu etki yaratacaktır.

Aslında zengin sosyal ortam ve etkileşimler tüm çocukların psiko-sosyal gelişimi açısından önemli görülmektedir.

tanınması son derece önemlidir. Tanındıktan sonra, ana, babalar ve öğretmenlerin çocuğun yönelimine ve gelişmesine rehberlik yapması gerekir. Üstün yeteneğin kendi kendine gelişmesi oldukça zordur. Sahip oldukları özellik ve doğalarına uygun çevre koşulları bulamadıklarında gelişmeleri sekteye uğrarlar.

Kişilik Özellikleri

- Mükemmeliyetçi eğilimleri yüksektir
- Sorumluluk almaktan ve onu yerine getirmekten hoşlanırlar.
- Gruptan çok yalnız oynamayı ve çalışmayı tercih ederler.
- Çok fazla meraklıdırlar ve sürekli soru sorarlar, sorgularlar.
- Grup normlarına fazla uymazlar. Kendilerince doğru olanda ısrar ederler.
- Otorite ile çatışırlar, kendilerine birşeylerin dayatılmasından hoşlanmazlar.
- Günlük aktivitelerde sakar, dikkatsiz ve yavaş olabilirler.
- Zorluk derecesi yüksek olan görevlerden hoşlanırlar.
- İnanışlıları konularda kararlı ve inatçıdırlar.

A İ L E E Ğ İ T İ M İ V E İ L E T İ Ő İ M İ .....

ünite 4

Okul Öncesi Çağdaki Üstün Yetenekli Çocuklar

- Uzun dikkat süresi
- Anne-baba veya bakan kişiyi erken tanıma ve gülme
- Ses, ağrı ve acıya karşı aşırı reaksiyon
- Gelişimsel dönüm noktalarında (yürüme, konuşma v.b.) hızlı ilerleme
- Olağanüstü hafıza
- Hızlı öğrenme ve bundan hoşlanma
- Erken ve kapsamlı dil gelişimi
- Kitaplara karşı aşırı ilgi
- Merak
- Espri yapma yeteneği
- Soyut muhakeme ve problem çözme becerileri
- Canlı hayal gücü
- Duyarlılık ve sevecenlik
- Sürekli soru sorma
- Arkadaşları ile oynarken lider olma

Görüldüğü gibi farklı ve ayrıcalıklı özelliklerle donanımlı olarak dünyaya gelen bu çocuklar, okul çağı öncesi (0-6 yaş) çoğu zaman gözardı edilirler.

Okul Öncesi Çağdaki Üstün Yetenekli Çocuklar

Üstün yetenekli çocuklar üzerinde yapılan incelemelerin büyük bir çoğunluğu altı yaş ve üstü çocuklar üzerinde yapılmıştır. Bunun nedenlerinin başında 0-6 yaş grubu çocukların yeteneklerinin herhangi bir araç veya testle ortaya çıkarma zorluğu gelmektedir. Fakat bilinen bir gerçek erken teşhisle erken eğitim programına vakit geçirmeden başlamasının ne kadar önemli olduğudur. Üstün yetenekli, okul öncesi dönemi çocuklarının gelişim ve davranış özellikleri aşağıdaki bölümde açıklanmıştır.

Üstün Yetenekli Okul Öncesi Çocukların Davranış Özellikleri

Yetenek	Davranış Özelliği
Zihinsel	<ol style="list-style-type: none"> 1) Hızlı öğrenir. 2) Meraklıdır. 3) Dikkatli ve uyanıktır. 4) Yaşlarına göre ileri düzeyde sözel yeteneğe sahiptir. 5) Erken yaşta okumaya ve kitaplara karşı ilgisi gelişir. 6) Kendinden daha büyük çocuklarla birlikte olmaktan hoşlanır. 7) İlgilerinin peşinden koşar. 8) Uzun dikkat süresine sahiptir. 9) Yaşına göre yüksek mizah duygusuna sahiptir. 10) Yeni ve zor deneyimleri tercih eder. 11) Elde ettiği bilgileri uzun süre hafızasında tutabilir. 12) Yaşlarına göre problem çözme ve planlama becerisi yüksektir.
Yaratıcılık	<ol style="list-style-type: none"> 1) Çok soru sorar. 2) Orijinal düşüncelere sahiptir. 3) Yalnız çalışmayı tercih eder. 4) Öğrendiği yeni bir deneyimi kendisi denemek ve yapmak ister. 5) Hayal gücü yaşlarına göre yüksektir. 6) Bir amaca ulaşmak için pek çok yol düşünür. 7) Bazı şeyleri kendi düşüncesi doğrultusunda yapmak ister. 8) Yaşıtımdan beklenmeyen ve ustalık gerektiren cevaplar verir.
Liderlik	<ol style="list-style-type: none"> 1) Yetişkinlerle ve diğer çocuklarla çok kolay iletişim kurar. 2) Yeni durumlara kolay uyum sağlar. 3) Hedeflere ulaşmak için çalışırken diğer kişilere baskı yapabilir. 4) Düşünceleri başkaları tarafından değer görür. 5) Yaşıtları tarafından ilk seçilen kişi olarak gözlemlenir.
Müzik	<ol style="list-style-type: none"> 1) Orijinal tonlar üretir 2) Tonal hafızasının seviyesini sergileyebilir. 3) Müzik aktivitelerinden hoşlanır. 4) Müziğe karşı hassastır. 5) Örnek ritmi kolaylıkla tekrar eder. 6) Ritim örneklerini, melodileri ve tonları kolaylıkla ayırt eder.
Resim	<ol style="list-style-type: none"> 1) Çizim, boyama gibi etkinliklere ekstra zaman ayırır. 2) Canlı varlıkların dışında imgesel objeler çizer. 3) Nesneleri ayrıntıları ile hatırlar. 4) Yaptıklarından tatmin olur. 5) Resim ve plastik sanatlar ile ilgili sanat etkinliklerine önem verir. 6) Sanat etkinliklerinde uzun dikkat süresine sahiptir. 7) Sanat etkinliklerini düzenleme konusunda planlamacıdır

AİLE EĞİTİMİ VE İLETİŞİMİ .....

ünite 5

Üstün Yetenekli Çocukların Genel Özellikleri

Bazı üstün yetenekli çocuklar, akademik alan başta olmak üzere pek çok alanda üstün veya özel yetenekliyken, bazıları ise sadece bir alanda üstün ve özel yeteneğe sahip olabilirler.

Üstün Yetenekli Çocukların Genel Özellikleri

Ortak kanaate göre üstün yetenekli çocukların genel özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

- Üstün Yetenekli çocuklar, genelde daha erken yürürler ve erken konuşurlar.
- Genelde, okuma-yazmayı okula başlamadan önce öğrenirler.
- Bu çocuklar, atlas, ansiklopedi, sözlük gibi başvuru kitaplarına aşırı ilgi duyarlar.
- Üstün Yetenekli çocuklar, çevreye karşı aşırı ilgi duyar ve sürekli soru sorarlar.
- Üstün Yetenekli çocuklar, olayların neden sonuç ilişkilerine daha fazla odaklanırlar.
- Üstün Yetenekli çocukların çevrelerine karşı aşırı ilgi duymaları, beraberinde güçlü bir gözlem ve mantık yürütme gücüne sahip olmayı gerektirir. Bu çocuklar, aralarında ilişki yok gibi gözükken olaylar arasındaki bağlantıyı çok çabuk kurarlar ve verilen ipuçlarından genelleme yaparlar.
- Üstün zihinsel yetenek dinamik bir süreçtir. Gelişim özellikleri ve çevresel koşullarla değişkenlik sergileyebilir.

- Üstün Yetenekli çocukların fiziksel ve zihinsel enerjileri yüksektir.
- Üstün Yetenekli çocuklar, yeni karşılaştığı bir konuyu kavramakta ve konunun mantığını anlamakta gecikmez ve güçlük çekmez.
- Üstün Yetenekli çocuklar, dikkatlerini bir konu üzerinde uzun süre yoğunlaştırabilirler.
- Üstün Yetenekli çocukların kelime hazineleri geniştir ve sahip oldukları bu potansiyeli yerli yerinde kullanırlar.
- Üstün Yetenekli bazı çocukların yazıları güzel değildir ve yazılı değerlendirmelerde başarılı olamadıkları gözlenir. Ayrıca, çoktan seçmeli sınavlarda da başarısız olmaları söz konusudur.
- Üstün Yetenekli çocuklar, kıvrak zekâya sahip, hareketli ve sürekli yaratıcı faaliyetlerde bulunmayı seven çocuklardır.
- Sosyal liderlik özelliği gelişen üstün yetenekli çocuklar, faaliyetin planlanması, grubun yönetilmesi ve faaliyet organizasyonu gibi işlerde, belirgin olarak öne çıkarlar.
- Kendi koydukları kuralların geçerli olmasını ve bu kurallara uyulmasını isterler.
- Üstün Yetenekli çocuklar, genelde kendilerinden büyük çocuklarla ve yetişkinlerle birlikte olmaktan hoşlanırlar.
- Üstün Yetenekli çocuklar, diğer çocuklara oranla uykuya daha az gereksinim duyarlar.
- Üstün Yetenekli çocuklar, kendilerini eleştirel gözle incelerler ve acımasızca eleştirebilirler.

Üstün ya da özel yetenekli çocukları arayıp tarayarak bulmak, erken yaşta tespit etmek gerekmektedir. Bu çocuklar tespit edilmezlerse, büyük yığınlar içinde yok olup gitmeleri söz konusudur. Bu durum da ülkeler ve insanlığın gelişimi adına büyük kayıplar demektir. Bu konuda ailelere büyük görev düşmektedir. Çocuklarını iyi gözlemlemeli, takip etmeli, çocuklarının gelişiminde hissettikleri en küçük farklılıkları bile öğretmenleriyle, gerekirse uzmanlarla (psikolog, çocuk gelişimci, psikolojik danışman, sosyal hizmet uzmanı) paylaşımları çok önem kazanmaktadır.

Yaratıcılık Özellikleri

Yaratıcı özelliğe sahip kişiler zihinsel hareketliliğe ve esnekliğe sahiptirler. Bu kişiler sorunlara yeni veya uygun yaklaşımlar bulabilirler ve ters düşen durumları değerlendirebilirler.

- *Duyarlılık*: Yaratıcı çocuklar sorunların özünü kavrar ve onların çözüm olasılıklarını sezer. Sorunların çözümü için gerekli esas öğelere, araç ve gereçlere duyarlılık gösterir.
- *Düşüncelerinde Akıcılık*: Yaratıcı çocuk bir duruma tepkide bulunurken, bir sorunun çözümü ile uğraşırken çok çeşitli fikirlere sahip olmaya ve birçok çözüm yollarını öğrenmeye yönelir. Bunların, durum için en orijinal ve uygun düşenini kolaylıkla seçer ve duruma rahatlıkla uygular.
- *Esneklik*: Yaratıcı çocuk yeni bir duruma kolayca adapte olma ve o duruma göre değişme yeteneğine sahiptir. Bir yöntemden diğerine kolaylıkla geçebilir, esnektir, katılıktan hoşlanmaz.
- *Orijinallik*: Yaratıcı kimsenin en belirgin özelliklerinden birisi herhangi bir duruma verdiği cevaplarda bir başkalık oluşudur. Özellikle yaratıcılık yeteneğine sahip olduğu alanda alışılmış cevaplar, tepkilerden tamamen farklı tepkiler ve cevaplar verir.
- *Yeniden Tanımlama ve Düzenleme*: Yaratıcı kimse gizli olarak etrafındaki nesnelere fonksiyonlarını alışılmış olandan farklı görme yeteneğine sahiptir. Onları anlar ve yepyeni bir yönde ve yöntemde kullanır.
- *Soyutlama-Özetleme ve Analiz Etme Yeteneği*: Yaratıcı kişi; ayırt etme, ayrıntıları bulma, karşılaştığı durumu önemli parça ve anlamlarına göre soyutlama, analiz etme yeteneğine sahiptir. Yaratıcı kişi durum ve konuların özünü, önemli kısımlarını ve tüm ayrıntılarını önem derecesine göre ayırır. Onları en uygun şekilde kullanır.
- *Bileşim (Sentez) Yeteneği*: Birbiriyle bağlantısı olmayan parça ve öğeleri, birbiriyle uyumlu bir şekilde yepyeni bir sentez oluşturacak şekilde birleştirme yeteneğine sahiptir.
- *Tutarlı Bir Şekilde Yeniden Düzenleme*: Yaratıcı kişi, yetenekli olduğu alanda durumların, nesnelere parçalarını ahenkli ve tutarlı bir şekilde yeniden düzenler, yepyeni yapıtlar oluşturur.

Duyarlılık Özellikleri

Üstün yetenekli çocuklar için önemli özelliklerden biri aşırı duyarlılık, hassasiyettir. Bu özellik tüm üstün yetenekli çocuklarda farklı düzeyde de olsa görülür. Üstün yetenekli çocuklar, soyut ve karmaşık düşünme yapılarına sahiptirler. Üstün yetenekli çocukların ses tonunda ve konuşmalarda var olan vurgulara yönelik ince bir duyarlılığı vardır ve buradan hareketle başka kişilerin ruhsal durumlarına yönelik çıkarımlarda bulunabilirler. Yüksek hassasiyet ve ahlak konularına yönelik erken ilgi, çoğu zaman aşırı boyutlardaki bir adalet duygusuyla ortaya çıkabilir. Sosyal ve ahlaki muhakeme ile bu çocuklar etrafındakileri zorlayabilirler.

Üstün yetenekli çocuklar, her yaşta birtakım problemlerin net ve kesin olarak farkındadırlar: Yüksek farkındalık ve gözlem yeteneği sayesinde savaş, açlık, gücü kötüye kullanma, şiddet gibi olumsuz birtakım davranışlar ya da olaylar karşısında korku geliştirebilirler. Bunların yanında bu çocukların farklı ek korkuları da olabilir. Bunların arasında ölüm, hastalık, hamilelik, düşük yapma, iş bulamama, arkadaş bulamama, yalnız kalma, sevilmeme ve zihinsel yetersizliği olma gibi konular sayılabilir. Üstün yetenekli çocukların bu yüksek duyarlılığı, onları sosyal yaşantıdan bir miktar uzaklaştırabilir ve hatta kendilerinde yanlış bir şey olduğunu bile düşünebilirler. Bu yoğunluktaki duyarlılık hem olumlu hem de olumsuz etkilere neden olabilir. Bunu belirleyen kritik nokta, çocuğun algılaması ve verdiği dönütle ilgilidir. Çocuk bu duyarlılığını başkalarıyla paylaşıyorsa içsel gerilimi biraz olsun azalabilir.

Öğrenme Özellikleri

Üstün veya özel yetenekli çocuk, çok çeşitli konularda derin ve yoğun bilgilere sahiptir. Öğrenmede hız ve derinlikleri en belirgin özellikleridir. Sunulan bilgileri kolaylıkla özümser ve anımsar. Karmaşık materyalleri,

Üstün/özel yetenekli çocuklar bir ya da bir çok alanda akranlarına göre üst performans gösteren yaratıcılık yanı güçlü olan ve başladığı işi tamamlama, üstesinden gelmede, yüksek görev anlayışı bulunan sıra dışı bir düşünme ve sorun çözme yeteneği olan çocuklardır.

kendisi için anlamlı olan parçalara ayırarak anlamaya çalışır. Herkesçe bilinen yanıtların mantıksal yanını görür. Kesin ve dikkatli bir gözlemcidir. Yaşının üstü seviyedeki sözcükleri, anlamlarını bilerek yerinde kullanır. Kurdukları cümle ve kullandıkları kelimelerle büyükleri şaşırtırlar.

Sıra dışı bir düşünme ve sorun çözme yeteneği, üstün yetenekli çocukların en önemli özelliğidir. Diğer özellikler arasında, öğrenme yeteneğinin çok iyi olması, kavrama hızının yüksekliği, alışılmadık dışında bellek performansları, özel bir bilgi edinme ve işleme kapasitesinin sonuçları yer almaktadır.

Üstün yetenekli çocuklar kapsamlı ve çoğunlukla yaşlarından beklenmeyen bir kelime dağarcığına sahip olurlar. Üstün yetenekli çocukların yaklaşık yarısı kendi arzuladığı için ve pek yardım almaksızın, üstelik henüz okula başlamadan önce okumayı öğrenirler. Ayrıca bu çocuklar çok hızlı ve çok fazla okurlar ve sayı dizisini erken öğrenirler.

1. Keskin gözlem gücü, çabuk kavrama
2. Sıra dışı olanı inceleme arzusu
3. Soyut düşünme gücü
4. Sebep-sonuç ilişkilerine ilgi
5. Bellek gücü
6. Sözel yeterlilik
7. Sorgulayıcı tutum
8. Entelektüel meraklılık, araştırmacılık
9. İçsel motivasyon
10. Hızlı düşünme
11. Eleştirel düşünme gücü, şüphencilik
12. Yaratıcılık ve mucitlik
13. Dikkati yoğunlaştırma gücü
14. Tutarlı ve amaca yönelik davranış
15. Diğerlerine karşı duyarlılık
16. Yüksek enerji
17. Bireysel çalışma isteği

Liderlik Özellikleri

Liderlik üstün yetenekli çocukların psikososyal özelliklerinden biridir. Üstün veya özel yetenekli çocuklar, akademik ve eğitsel etkinliklere katılma ve sürdürme özelliğine sahiptirler. Sorumluluk duyguları yüksek ve aldıkları görevleri yüksek sorumluluk duygusuyla yerine getirmeye çalışırlar. Verilen görevlerdeki sonuçları yüksek özgüven duygusuyla sunabilirler. Akranları tarafından sevilir ve takip edilirler.

Sosyal liderlik özelliği gelişen üstün yetenekli çocuklar, faaliyetlerin planlanması, grubun yönetilmesi ve faaliyet organizasyonu gibi işlerde, belirgin olarak öne çıkarlar. Kendi koydukları kuralların geçerli olmasını ve bu kurallara uyulmasını isterler, uyulmadığında ise aşırı rahatsız olurlar.

Üstün Yetenekli Olmanın Olumsuz Yönleri Var mıdır?

Girişte de ifade edildiği gibi üstün yeteneklilik tamamen olumlu özelliklerden oluşmamaktadır. Üstün yeteneklilik beraberinde birçok başa çıkılması, aşılması gereken sonuçları da beraberinde getirmektedir.

1. *Akranlarını Küçümseme:* Üstün yetenekliliğin doğal sonucu olarak akranları ondan kaçınır. Yetişkinler onu ağzı kalabalık olarak adlandırır ve arkadaş edinemez.
2. *Yaşına Göre İleri Dil Becerisi:* Bunun sonucu olarak sınıf düzeyinin üstünde sözcükler kullanır, bunları arkadaşları anlamaz. Böylece diğer çocuklar onu kendini beğenmiş ve ukala olarak algılar ve onu dışlarlar.

3. *Yaratıcı Düşünme*: Problemleri öğretmenin betimlediği biçimde değil kendi usulüne göre çözer. Bunun sonucu olarak öğretmen, öğrencinin otoriteye karşı saygısız davrandığını düşünerek kendini tehdit altında kalmış gibi algılar ve çatışma yaşanır.
4. *Hızlı Düşünme* : Tekdüzeliklerden kolaylıkla sıkılır ve görevini tamamlayamaz. Diğer taraftan verilen işten hızlı biçimde uzaklaşarak etrafta kendince uğraşacak başka işler arar. Bu davranışı nedeniyle öğretmenin olumsuz, derse katılmayan, davranış problemleri olan ve diğer çocuklar için kötü rol modeli sunan bir çocuk olarak algılanır.
5. *Üst Düzey Enerji*: Kolaylıkla dikkati ve ilgisi her şeyle bozulabilir. Hiçbir şeyi tamamlayamaz. Bu özelliği nedeniyle öğrenci aynı anda birden çok projeyi yapmaya soyunabilir. Sahip olduğu yüksek enerji yanlış biçimde ADHD (Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite) olarak algılanmasına neden olur.
6. *Yoğun Odaklanma Gücü*: Bazen ilgi duyduğu bir konu üzerinde uzun süre yoğunlaşır, ayrıntı içinde kaybolur ve teslim tarihini kaçırmaz. Bunun doğal sonucu olarak işlerini tamamlayamadığı için hayal kırıklığı yaşar ve yaşatır.
7. *Yetişkin Düzeyinde Düşünme Becerisi*: Düşünce düzeyine sosyal becerileri eşlik etmediği için genelde zor durumda kalır. Düşünme olgunluğunu yetişkinler arasında sergileyince yetişkinlerce onaylanmaz.

Üstün Yeteneklilerin Olumsuz Özelliklerini Özetlersek;

- Rutin ödevlerden çabuk sıkılırlar.
- İşleri kendi bildikleri gibi yapmak isterler.
- Sınıfta çok fazla dikkat çekebilirler.
- Başkalarının göremediği ilişkileri görebilir ve dersin çoğunu sadece bu konuda tartışmaya ayırmak isteyebilirler.
- Bazen bir projeyi bitirip diğerine başlamayı istemeyebilirler.
- Ara sıra hayallere dalarlar ve dikkatleri dağınık.
- Diğer öğrencilerin sönük ve başarısız görünmelerine sebep olabilirler.
- Kendilerine çok da faydalı olmayan işlere gereğinden fazla zaman ayırabilirler.
- Yersiz espriler yapabilirler.
- Bazen gereğinden fazla yenilikçi olabilirler.
- Başarısızlıktan çok çabuk etkilenebilirler.
- Aşırı derecede otoriter olabilirler.
- Başkalarının fikirlerine yeterince önem vermeyebilirler.

Çocuğun üstün yetenekli olarak etiketlenmesi, üstesinden gelemeyeceği bir yük oluşturmaya, kendisinden aşırı beklenti geliştirilmesine neden olabileceği gibi başkaları ile olan ilişkilerini de olumsuz etkileyecektir.

Üstün Yetenekli Çocuğumuza

“Sen Üstün Yeteneklisin” Demeyelim mi?

Her bireyde ve her türlü etiketleme bireyin iyi oluşu üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilir. Bu durum üstün yetenekliler için de geçerlidir. Üstün yetenekli çocuğun etiketlenmesi, onun sürekli olarak üstün yetenekli olduğuna ilişkin bir değerlendirme yapılmasına neden olur.

Bu değerlendirmenin sürekliliği çocukta üstesinden gelemeyeceği bir yük oluşturur. Her çocuğun ayrıcalıklı bir birey olarak değil, normal bir birey olarak diğer insanlarla etkileşim halinde yaşayabileceği, sağlıklı bir yetişkin yaşamı sürdürebileceği, diğer insanlarla ortak

özelliklerinin olduğunu kabullenebileceği, başkalarını ötekileştirmeyeceği, kendisini sağlıklı olarak değerlendirebileceği bir kendilik algısına ihtiyacı vardır. Bu nedenle etiketleme çoğunlukla aşağıdaki olumsuz sonuçları doğurur.

- Etiketleme çocuğun kendisini farklı görmesine ve başkalarıyla doğal ve normal ilişki kurmasına engel olur.
- Etiketleme akran ilişkilerini olumsuz etkiler.
- Kendisinden aşırı beklenti geliştirilmesine neden olur.
- Zayıf ve daha az yeterli olduğu yönleri sürekli göz ardı edilir.
- Kardeşlerin ihmaline neden olur.
- Üstün yetenekli olarak etiketlenen çocuk, bundan her türlü ikincil kazanç elde etmek ister
- Etiketlenen çocuk disipline edilme konusunda daha fazla direnç gösterir.

Üstün Yetenekli Çocukların İhtiyaçları

Gelişimsel açıdan üstün yetenekli çocukların ihtiyaçları akranlarına göre farklılık sergiler. Üstün yetenekli çocukların zihinsel heyecan, güçlüklerle mücadele, yaratıcılık, keşfetme ve üretme açısından ihtiyaç ve beklentileri yaşıtlarına oranla daha fazladır. Erken çocuklukta, üstün yetenekli çocukların bilişsel gelişimi, aile içinde edindikleri deneyimlere bağlıdır. Bu açıdan, üstün yetenekli çocuğu olan ailelerin, çocuklarının özelliklerini ve bunlara özgü ihtiyaçlarının farkında olmaları çocukların gelişimini teşvik eder.

Genel olarak üstün yetenekli çocukların ihtiyaçları aşağıda verilmiştir:

- Her üstün yetenekli çocuk diğer akranları gibi bir birey olarak gelişimini her yönüyle tamamlamaya ihtiyaç duyar.

- Üstün yetenekli çocuk, başkaları tarafından tanınmaya ve anlaşılmaya ihtiyaç duyar. Çevresindeki insanların üstün veya özel yetenekliliğe gösterdiği tepkiler ve kendisi ile ilgili hissettikleri, onu duygusal olarak yıpratır.
- Üstün yetenekli çocuklar, ebeveynleri tarafından sevmelerinin nedeni olarak başarılı ve yetenekli olmalarını görürler. Bu nedenle de sürekli başarılı ve en iyi olma kaygısı taşırlar ki bu durum, kendilerinde huzursuzluk ve güvensizlik yaratır.
- Üstün yetenekli çocuklar, gelişimleri boyunca, yeteneklerinden yararlanabilecekleri ve kendilerini gösterebilecekleri bir eğitim modeline ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaçları karşılanmaz ise sahip oldukları özellikleri ortaya çıkarma şansı bulamazlar. Bu riskle karşılaşmamak ve yeteneklerinin atıl duruma düşmemesi için çocukların, erken tanınmaya ihtiyaçları vardır.
- Üstün yetenekli çocukların tanınmasında, ebeveyn-öğretmen işbirliğine ihtiyaç vardır. Bu ortak çalışma, tanılmanın erken ve doğru yapılmasını sağlamanın ötesinde, bu çocukların zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal açılardan gelişmelerinde de önemli katkılar sağlar.
- Üstün yetenekli çocuk, bir bütün olarak değerlendirilmeye; yetenekli olduğu alanların dışında da özellikleri ve fiziksel, duygusal, sosyal ihtiyaçları olduğunun bilinmesine ihtiyaç duyar.
- Her çocuk gibi, üstün yetenekli çocuklar da fiziksel aktivitelerle ilgilenmeye ihtiyaç duyarlar. Fiziksel aktivitelere katılmak ve oyunun hayatlarının bir parçası olmaktan çıkarmak onların gelişimini engeller.
- Üstün yetenekli çocukların yeteneklerini geliştirebilmelerine yönelik verilecek eğitimin yanı

sıra, kendilerine uygun imkânların sağlanmasına da ihtiyaçları vardır. Bu çevre koşulları ve düzenlemeleri sağlanmadığında üstün yetenekliler için gelişimlerini sürdürmek mümkün olmayabilir.

- Üstün yetenekli çocuklar, farklı yaş gruplarından ve farklı sınıflara devam eden, kendileriyle benzer özelliklere ve yeteneklere sahip çocuklarla iletişim kurmaya ihtiyaç duyarlar.
- Üstün yetenekli çocuklar, yönlendirilmekten hoşlanmazlar. Kendilerine verilen direktifler doğrultusunda hareket etmeleri beklenirse, istenmeyen tepkiler verirler.
- Üstün yetenekli çocuklar sahip oldukları özelliklerin ve yeteneklerin yöneticisi kendilerinin olmasını isterler. Bu nedenle çocukların kendi özelliklerine liderlik etme ihtiyaçları vardır.
- Üstün yetenekli çocuklar, daha fazla bilgiye ulaşabilmek için evde ve okulda ulaşabilecekleri daha fazla bilgi kaynaklarına ihtiyaç duyarlar.
- Üstün yetenekli çocuklar, sürekli benzer faaliyetlerde bulunmaktan hoşlanmazlar. Bu nedenle onların yeteneklerini ortaya koyabilecekleri ve geliştirebilecekleri farklı etkinliklerle ilgilenmeye ihtiyaçları vardır.
- Üstün yetenekli çocuklar, okuldaki derslerini fazla çaba harcamaksızın takip edebildikleri için, öğrenim hayatları boyunca uzun süreli, düzenli ve planlı ders çalışma alışkanlığı kazanamazlar. Bu nedenle, onların eğitim yaşantılarının başından itibaren uzun süreli, düzenli ve planlı çalışma alışkanlığını kazanma konusunda rehberliğe ihtiyaçları vardır.
- Üstün yetenekli çocuklar, zaman baskısı altında çalışmakta zorlanırlar. Bu çocukların kendi

zamanlarını kendilerinin yönetmelerine ihtiyaçları vardır.

- Üstün yetenekli çocuklar, kendilerini geliştirebilecekleri, yeteneklerini sergileyebilecekleri, farklılıklarını ortaya koyabilecekleri bir okula ihtiyaç duyarlar.
- Üstün yetenekli çocuklara, özelliklerine uygun ve potansiyellerini geliştirebilecekleri bir eğitim içeriği sunulmalıdır. Bu programlar çocukların ihtiyaçları doğrultusunda farklılaştırılmış ve bireysel eğitim programı niteliğinde olmalıdır.
- Üstün yetenekli çocuklar, tam yapılandırılmış eğitim programlarından çok, yarı yapılandırılmış veya yapılandırılmamış eğitim programlarına ihtiyaç duyarlar.
- Üstün yetenekli çocuklar için hazırlanacak programların araştırma, inceleme, gezi, deney ve gözlem yapmaya ve soyut düşünmeye yönelik hazırlanması gerekmektedir.

Özel yetenekli çocuklara akademik başarıları sebebiyle arkadaşları tarafından “lakap” takılabilir. Çocuklar, bundan korunmak için kendilerini gizleyebilmekte, tartışmalardan, küllüplerden kendilerini geri çekebilmektedir. Akran baskısı, özel yetenekli çocuklar üzerinde negatif bir etki oluşturabilmektedir. Bu etki, özel yetenekli çocuklarda dışlanma ve reddedilme duygusuna, geri çekilme ve daha düşük başarı gösterme gibi problemlere yol açabilmektedir. Bu durumda aile ve öğretmenin işbirliğine geçerek çocuğa destek vermesi gerekmektedir.

A İ L E E Ğ İ T İ M İ V E İ L E T İ Ő İ M İ .....

ünite 6

Üstün Yetenekli Çocuğumla Nasıl Basa Çıkabilirim ?

Üstün yetenekli çocukların sahip oldukları özelliklerden dolayı bazı sorunları da beraberinde yaşamaları doğaldır. Bu sorunlar korku, kaygı, mükemmeliyetçilik, içedönüklük, depresyon, düşük başarı, düşük motivasyon ve aşırı düşünme gibi konular olabilir.

Üstün Yetenekli Çocuğumla Nasıl Başa Çıkabilirim ?

Korku/Kaygı

Üstün yetenekli çocuklar bir çok konuda kaygı ve korku düzeyleri düşük olmasına rağmen, zihinsel özellikleri, duygusal özellikleri ve aşırı duyarlılıklarından dolayı bazı konularda aşırı korku ve kaygı yaşayabilirler. Bunların bir kısmı yersiz ve gereksiz gibi görülebilir. Gelecekle ilgili kaygıları, performans kaygıları, aile bireyleriyle ilgili kaygıları, kişilerarası ilişkiler ile ilgili kaygıları bir çok zaman gündeme gelebilir. Bu tür kaygıların üstün yetenekli çocuklar için normal olduğunun bilinmesi gerekir. Bu tür bir farkındalık çocuğın çevresindekilerin de kaygıları ile çocuğa eşlik etmelerini engeller.

Düşük Başarı

“Sınavlarda çok yüksek başarı elde edemiyorum” bunu hem kendinizin hem de çocuğunuzun bir çok kez dile getirdiğine şahit olmuşsunuzdur. Bir çoğumuz çocuklarımızın sınavdan aldığı puandan çok daha zeki olduğunu, aldığı notun onun gerçek potansiyelini yansıtmadığına inanırız.

Bir çok kişi üstün yetenekli çocukların sınavlardan/testlerden çok daha yüksek puan alacaklarını düşünürler, bir kısmı gerçekten de beklentilerle tutarlı olarak oldukça iyi bir performans gösterebilir. Ancak bir grup üstün yetenekli çocuk standart testlerde kendisinden beklenen başarıyı gösteremez. Yapılan araştırmalar ve bu çocuklarla çalışan uzmanlar bir dizi faktörün bu düşük başarı performansını açıklayabileceğini göstermektedir. Bunlar, motivasyon düşüklüğü, mükemmeliyetçilik, aşırı düşünme, aşırı kendine güven, aşırı sınav kaygısı, dağınıklık veya üstün yetenekliliğe eşlik eden başka sorunlar olabilir.

Düşük Motivasyon

Bir çok üstün yetenekli çocuk için başarıya ulaşmadaki en önemli engellerden biri sınavlardan elde edilecek başarıya anlam yüklenmemesidir. Yani bu başarının önemsenmemesidir. Elbette, elde edilecek başarıyı önemsemek ona ulaşmayı garanti etmez ve başarısızlık bir çok nedenle ilişkili olabilir ancak başarıyı önemsememenin genellikle başarısızlığı garanti ettiği söylenebilir. Eğer bir çocuk başarılı olmak için yeteri kadar istekli değilse, bu düşük motivasyonun diğer faktörlerden önce ele alınması ve gerekli çözüm yollarının üretilmesi gerekir. Düşük motivasyonlu çocuklar genellikle öğretmenlerini dinlemezler, eğitimlerine yardımcı olacak ek ders saatlerini kaçırmazlar ve en zengin içerikteki eğitim programlarından bile minimum başarı elde ederler.

Çocuğunuza sevdiğini hissettirin. Onu sadece başarılarından, üstün yeteneğinden dolayı değil, sizin çocuğunuz olduğu için, her yönüyle sevdiğinizi, başarısız olsa da onu seveceğinizi söyleyin.

Bütün diğer problemler gibi düşük motivasyon da daha ortaya çıkmadan fark edilmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır. Ancak bu çoğu zaman neredeyse imkansızdır. Problem ortaya çıktıktan sonra hala yapılabilecek bir şeyler vardır. Bunlar kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Motivasyonu düşük olan çocuğun peşinden gitmek, yalvarmak, dil dökmek, kaynakları önüne sermek, çalışması için ısrar etmek genellikle olumlu sonuç vermez. Aksine, bu davranışlar çocuğun çalışmama ve sorumluluğu üstünden atma davranışlarına yol açan koşulları daha da güçlendirebilir. Anne-babalar, çocuklarını başarıya motive etmek için mutlaka bir şeyler yapmaları gerektiğini, daha fazla çaba sarf etmeleri gerektiğini düşünebilirler, ancak daha fazla çaba ve baskının çalışma motivasyonu düşük olan bir çocukta hiç bir işe yaramayacağını unutmamalıdır.

Motivasyonu düşük çocuğun motive olması için kısır döngüyü kırın. Mevcut alışlagelen alışkanlıkları gözden geçirmek gerekir. Bunun için kısır döngüyü kırmak gerekecektir.

Motivasyonu düşük olan çocuğunuzu nelerin motive edebileceğini bulmaya çalışın. Herkesin önemseydiği bir şeyler vardır. Öğrenci bazen özel bir objeye karşı özel bir ilgisi olabilir. Eğitim bazen bağımsızlık kazanma aracı olabilir. Örneğin motivasyonu düşük olan bir lise öğrencisi için başarılı olmak farklı bir ortama gitme fırsatı verecek çok iyi bir üniversiteye gitme yolu olabilir ve bu anlamda bir özgürleşme yaşama olasılığı çocuğu çalışmaya motive edebilir. Üstün yetenekli çocuğa başarılı olmak için bir neden yaratmak, gerçekten başarılı olmayı istemek için iyi bir basamak olabilir.

Eğer çocuğunuzu akademik alanda motive edecek bir şeyler bulamazsanız diğer ödül ya da ceza

seçeneklerini denemek bir yol olabilir. Ona aile içinde bir dizi ayrıcalıklar tanımak, hafta sonunda istediğı bir şeyi yapmasına izin vermek gibi seçenekler denenebilir. Ancak ödül ya da ceza sistemini kullanmanın bir dizi tehlikeyi içinde barındırdığı gözden kaçırmamanız gerekir. Mantıklı olmayan istekler, tutulmayan sözler, yerine getirilmeyen vaatler ya da boş tehditlerin sizin çocuğın gözündeki inandırıcılığınızı ve güvenirliliğinizi tehlikeye sokacağını unutmayın. Bu tür girişimler çocuk için ikincil kazanç yolu olarak kullanılacaktır. Ayrıca, çocuğın çalışmaya motive etmek için dışsal ödül ya da ceza ile ulaşılan başarı kısa süreli olabilir. Dışsal pekiştiriciler yerine öğrencilere çalışmayı ve öğrenmeyi sevdirecek şeyleri keşfetmesi için cesaretlendirmek daha etkili bir yöntem olabilir. Eğer bu yapılamıyorsa ödül ya da cezanın sadece başarısızlığı bir süre daha erteleyebileceği unutulmamalıdır.

Üstün yetenekli çocukların içsel motivasyonları daha güçlüdür. Düşük motivasyon çocuğın dışsal baskıların fazla olduğunu gösterir. Bunların gözden geçirilip yapılmaması gerekir.

Aşırı Düşünme

Üstün yetenekli çocuklar olayları farklı açılardan görme becerisine sahiptirler. Onlar diğer insanların görmedikleri şeyleri görebilirler. Değişik olasılıkları gündeme getirebilirler. Bu özellikleri bir çok alanda istenilir bir özellik olmasına rağmen özellikle çoktan seçmeli sınavlarda onlar için önemli bir engel yaratabilir. Ortalama bir zekaya sahip olan çocuklar seçenekler arasından en uygun seçeneğı seçip işaretleme eğilimindeyken, üstün yetenekli çocuklar her seçenek için bir dizi geçerli argüman üretebilirler ve doğru seçeneğı kolaylıkla bulup işaretleyemezler.

Mükemmeliyetçilik

Üstün yetenekli çocuklar genellikle başarı için oldukça isteklidirler ve detaylara dikkat ederler. Başarı motivasyonunun yüksek olması ve ayrıntılara dikkat etme özellikleri genellikle olumlu özellikler olmasına rağmen aşırıya kaçtığı anda, mükemmeliyetçiliğe yol açabilir. Bu mükemmeliyetçilik çocukta bütün soruları en doğru şekilde yanıtlamaya yönelik aşırı bir motivasyon oluşturarak, yanlış yapma korkusu ve yanlış yapmaktan takıntılı bir şekilde kaçınma davranışı doğurabilir. Belirli bir zaman içinde cevaplandırılıp bitirilmesi gereken (zaman baskısı) testlerde, öğrencilerin hızlı bir şekilde soruları okuyup, doğru seçeneği hızlı bir şekilde seçerek sorularda ilerlemeyi gerektirir. Ancak, mükemmeliyetçi olan çocuklar bütün soruları en doğru cevaplama motivasyonu ile bazı sorularda takılarak gereksiz yere çok fazla zaman harcayabilirler. Mükemmeliyetçi çocuklar açık uçlu klasik tarzda yapılan sınavlarda çok daha fazla zorlanabilirler. Mükemmel bir metin yazma çabası ile hiç bir şey yazamayabilirler.

Mükemmeliyetçiliği hemen ortadan kaldıracak kolay bir yol bulunmamaktadır. Ancak, bazı öneriler sunulabilir:

İlk basamak bunun bir problem olduğunu kabul etmektir. Bazen bir testten alınan düşük bir not sadece bir nottur bazen ise bu düşük nottan çıkarılacak gerçek dersler vardır. Öğrenci mükemmel ulaşma çabalarının kendisine zarar verdiğini kabul etmelidir.

Bunun bir problem olduğunun kabul edilmesinin ardından, mükemmeliyetçiliğe alternatif yeni davranış stillerinin geliştirilmesi gerekir. İlk olarak yapılan bazı hatalara ve eksikliklere rağmen yapılan bir şeyin hala çok iyi özelliklere sahip olabileceği kabul edilmelidir. Kısa zaman baskısı altında yapılacak, kısa süreli ödevler küçük hataları ortaya

çkarabilir ve çocuğun hata yapmaya ilişkin toleransı artırabilir. Bir dakika içinde kaç tane matematik problemi çözebilirsin? Yirmi dakika içinde iyi kısa bir kompozisyon yazabilir misin? Bu görevleri yerine getirmek, mükemmel olmayan koşullarda da bu görevlerin başarılabilceğine ilişkin inançları güçlendirerek çocuğun mükemmellik çabalarını azaltabilir. Mükemmelliyetçilik birçok zaman beklentileri karşılamaya yönelik olabilir. Bu anlamda çocuk üzerinde nasıl bir beklenti oluşturulduğı gözden geçirilmelidir.

Depresyon

Üstün yetenekli çocuklar performanslarından dolayı, akranları ve diğeri yetişkinler ile olan ilişkilerden dolayı kendilerini tam olarak ifade etme ve gösterme şansı bulamaz iseler tepkisel depresyona girebilirler. Bu durum onlarda daha çok içe kapanma, iletişimsizlik, motivasyon düşüklüğü, iştahsızlık, daha çok uyku sorunları, hiç bir şeyden memnun olmama gibi durumlara neden olabilir. Bu ise onların genel olarak mutsuz, neşesiz, isteksiz ve enerji düzeylerinin düşük olmasına neden olabilir.”

A İ L E E Ğ İ T İ M İ V E İ L E T İ Ő İ M İ .....

ünite 7

Üstün Yeteneklilerle Başa Çıkmada Zorlanılan Konular

Aşırı Soru Sorma

Üstün ve özel yetenekli çocuk akranlarına kıyasla öğrenme hızları çok yüksek olduğu için bilgiye açtır. Bu çocuklar yaşadıkları çevre ve dünya hakkında hiç durmaksızın bilgi edinmeye çalışırlar. Bazıları her şey hakkında bilgilenmek isterken bazıları da bir çekirge gibi bir konudan diğerine ya da bir ilgi alanından diğerine atlayabilirler. Bazıları ise belli bir zaman diliminde sadece özel bir konuya ilgi duyarlar ve bu konu etrafında zaman harcayarak bilgi toplarlar. Neredeyse sonsuz denebilecek kadar çok soru sorabilirler. Ayağa kalktıkları dakikadan, uydukları ana kadar dünya ile ilişkili pek çok bilgi edinmek isterler.

A young girl with blonde hair and red glasses is smiling and painting a picture. She is holding a red pencil and looking towards the camera. The background is a blurred art studio with various painting supplies and colorful artwork on the walls.

Üstün Yeteneklilerle Başa Çıkmada Zorlandan Konular

Ebeveynlerin neden, ne zaman, ne için, kim gibi (5N 1K) sorulara hazırlıklı olması için belli bir ön hazırlık yapması ya da bu hazırlığın yapılabilmesi için çeşitli düzenlemelerde bulunması gereklidir. Örneğin aile, başvurabileceği kaynak kitapları her zaman elinin altında bulundurmalıdır. Kaynak ya da yararlı kitaplar arasında ansiklopediler, atlaslar sayılabilir. Ek olarak internette yararlanmak üzere belli adresleri ya da arama motorlarını önceden bilmeli kısaca bilgiye giden yollar hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Tüm bu kaynakların el altında ve her an ulaşılabilir olması aileyi kısıtlı zaman dilimlerinde faydalanabileceği kütüphanelere daha az bağımlı hale getirecektir.

Etkinlikler ile öğrenme

Üstün yetenekli çocuklar ve aileleri öğrenme ve keşfetme süreçlerinin sonunda bir etkinliğin üretildiğini fark ederler. Bazı çocuklar öylesine etkin ve hareketlidir ki yanlışlıkla dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı alma olasılıkları ile karşı karşıyadır. Çevrelerindeki dünyayı merak ettiklerinden, zorluktan

ve karmaşıklıktan hoşlandıkları için bu hareketli davranış örüntüsünü sergileyebilirler. Bazen durumu ya da olayı olduğundan çok daha karışık bir hale getirirler. Sonsuz gibi gözüken enerjilerini bir amaca ulaşmak için kullanırlar. Hem zihinsel hem de fiziksel açıdan etkindirler. Diğer yandan dikkat eksikliği hiperaktivite tanısı almış çocuklar ise çoğu zaman bir amaç doğrultusunda hareket etmezler.

Bedenlerinin yanında beyinlerini de çok iyi çalıştırırlar. Bu durum onların uykuya dalma süreçlerinde de belli aksaklıkların ortaya çıkmasına neden olabilir. Böylelikle zihinlerini dinlendirmede ve rahatlamada zorluk yaşayabilirler. Aile, bu etkin hareketlerini, hayal güçlerini ve enerjilerini boşaltmada plan yapıp onları yönlendirerek yardımcı olabilir.

Ailelerin zihinsel açıdan etkin olduğu kadar fiziksel olarak da sürekli etkin olan üstün/özel yetenekli çocuklarının enerjilerini boşaltmalarına yardımcı olacak yönlendirmeler ve planlamalar yapmada uzmanlardan yardım almaları oldukça önemlidir.

Kusursuz Belleğe Sahip Olma

Bilişsel özellikler açısından üstün olan bu çocuklar, bunu en çok bellek gücüyle sergilerler. Üstün yetenekli çocukların büyük bir çoğunluğu kusursuz bir belleğe sahiptir. Ailelerinin unuttukları birtakım noktalar da onlara yardımcı olurlar. Bu çocuklar özel günlerde, yılbaşı ya da bayramlarda aldıkları hediyeleri ya da kendilerine verilen sözleri çok iyi hatırlarlar. Özellikle verilen sözlerin ve konulan kuralların yılmaz bekçileri olurlar. Ebeveyn veya büyüklerin çelişkilerini kolayca yakalarlar.

Erken Öğrenenler

Farklılıkların olmasına rağmen üstün yetenekli çocuk erken yaşlarında yaşıtlarına nazaran daha önce konuşmasını ve yürümesini öğrenir. Fakat bazı durumlarda çocuklar tam doğru ve düzgün cümlelerle konuşmaya başlayıncaya kadar sözel iletişim kurmada isteksiz davranabilirler. Benzer bir şekilde tam olarak dengelerini sağlamadan yürümek isteyebilirler.

Genellikle bu çocuklar pek çok şeyi bir ya da iki tekrardan sonra öğrenirler. Tek bir tekrardan sonra kolaylıkla öğrenebilirler, hatta onların öğrenmesini istemediğiniz bir takım bilgiler olduğunda da durum bundan farklı olmaz.

Üstün yetenekli çocuklar çok konuşurlar ve yaşlılarına göre zengin bir dil kullanırlar. Kendilerini ifade etme ve duygularını daha zengin yaşama olarak sergilenen bu durum akranlarıyla iletişim kurmada ve paylaşımda zorluk yaşamalarına neden olabilir.

Eşzamanlı Olmayan Gelişim

Üstün yetenekli çocukların yaşlılarıyla kıyaslandığında duygusal, fiziksel yada zihinsel özelliklerinin farklı zamanlarda gelişebildiği görülmektedir. Bu nedenle üstün yetenekli pek çok çocuk bu alanlarda belli performans gösteren farklı gruptaki çocuklarla arkadaşlık yapmayı tercih ederler.

Üstün yetenekli çocuğun, tüm gelişim alanlarında aynı gelişim düzeyinde olması söz konusu olmaz. Her bir gelişim alanı yaşlarının gerektirdiği gelişime uygun olmayabilir. Üç yaşındaki çocuk okuma yazma öğrenebilir ama hala duygusal ve psikomotor olarak üç yaşındadır. Aile ve çocuğun bakımından, eğitiminden sorumlu insanların bu eş zamanlı olmayan gelişim özelliklerinin farkında olmaları ve buna uygun tutum ve ortam hazırlamaları gerekmektedir. Bu durum aile için oldukça önemli bir stres kaynağıdır.

Motor Becerilerdeki Farklılıklar

Her çocuk aynı motor özelliklere sahip olması gerekmediği gibi, üstün/özel yetenekli çocuklar da diğer akranlarından farklı olabilirler. Bir çok üstün yetenekli çocuk akranlarıyla aynı psikomotor düzeyinde olmayabilir. Diğer taraftan üstün yetenekli çocuk motor davranışları ve etkinlikleri gerektiren

durumlardan kaçınma eğilimi sergileyebilir. Bu durum çocukla yaşayanları ve uğraşanları zorlayıcı boyutlara gelebilir. Bu özellikleri zaman içinde ve diğer üstün özelliklerine teşvik edilmeleriyle ele alınması gerekmektedir.

Bilmiş Şey!

Üstün yetenekli çocuklar kendilerini ifade etmede ve sözel becerilerini sergilemede ısrarcı olurlar. Üstün yetenekli çocuk sahip olduğu üstün dil becerisini istediği bir takım şeyleri elde etmek için kullanabilir. Bununla birlikte ana baba, onun dikte ettiği bir takım kural ve yönergeleri kabul etmeme durumundadır. Aile, önemli olan noktaların farkına vararak kurallarını oluşturmalıdır. Böylelikle çocuk kendini daha güvende hissedecektir. Bu çocukların üstün yetenekli olmaları kurallara uymamak için hiçbir zaman bir mazeret olamaz. Ancak, çocuklara çok katı kurallar konulduğunda bu durum kendini diğer çocuklara karşı hırçın davranma ve öfkelenme şeklinde yansıır. Aynı durum üstün yetenekli çocuklar için de söz konusudur. Fakat onlar durumu bir adım ileriye taşıyarak yalan söylemeyi ve erken yaşlarda ihtiyaç duydukları şeyleri çalmayı öğrenebilirler. Bu nedenden dolayı, özellikle üstün yetenekli çocuklara her zaman adil ve saygılı davranmak çok önemlidir.

Erişkinlerle Arkadaşlık

Kendi akranlarıyla arkadaş olmaktan çok üstün yetenekli çocuklar ailedeki yetişkinlerle veya diğer erişkinlerle iletişim içinde olmak isteyebilirler. Bu tür bir seçim ve eğilimin çeşitli sebepleri olabilir. Örneğin; üstün yetenekli çocuk yaşının getirdiği limitlerden dolayı bir huzursuzluk içindeyse yaşlılarıyla bir ilişkiye girmektense erişkinlerle kurulan bir ilişki onun için daha uygun sonuçlar doğurabilir. Erişkinlerin iletişiminden mutluluk duyar ve onların

arkadaşlıklarını tercih edebilirler. Hatta böyle bir çocuk ailesini en iyi arkadaşları olarak kabul edebilir. Bu çocukların bilişsel ve dil becerileri erişkinler ile iliteşim kurmalarını kolaylaştırırsa da genel olarak sorun yaşamaları muhtemeldir.

Risk Almanın Önemi

Üstün yetenekli çocukların risk alma potansiyelleri yüksektir. Bu durum çocukların hem girişkenlikleri ile hem de riskli davranışlar seçmeleri ile ilgilidir. Birçok üstün yetenekli çocuk aynı zamanda dikkat eksikliği ve hiperaktivite sorunu da yaşayabilir. Bazı erişkinler, çocuklarının kendilerinden daha az risk alır oluşlarını şanslı bir durum olarak görürler. Bu durum en azından fiziksel bir takım zorluklarla karşı karşıya gelindiğinde oldukça olumlu bir şekilde gözükmesine rağmen, yeni bir aktivite ile karşılaşan üstün yetenekli çocuk bir adım geri çekilebilir ya da denemek bile istemeyebilir. Bunun sebebi bu çocukların kendilerini fazlaca eleştirmesi ve çoğunlukla kendilerinde eksik olan yönleri bulup çıkarmalarıdır. Kendilerine olan güvende eksiklik yaşayan bu çocuklar bir şey hakkında tamamen bilgi sahibi olmak ya da onun nasıl çalıştığına dair net ve kesin bir bilgiye sahip olmak ihtiyacı içindedirler. Bir söz vermeden önce onunla ilgili pek çok şeyi bilmek zorunda olduklarını düşünürler.

Bazı üstün yetenekli çocuklar yeni şeyler denemeye çekinirler. Çünkü yanlış yapmaktan, hatalı olmaktan, aptal durumuna düşmekten çok korkarlar. Diğer çocukları bu yeni şeyleri gerçekleştirirken gözlemlemeyi tercih ederler. Model alarak öğrenmeyi benimserler fakat çocuğun başarısız olmaya karşı geliştirdiği aşırı bir korkusu varsa onun kendini daha rahat ve iyi hissetmesi konusunda aileden ve öğretmenlerinden destek almaya ihtiyacı vardır. Bir şeyi ilk denemede yapamamak, başarılı olamamak utanılacak bir durum ya da başarısızlık olarak

addedilecek bir durum değildir. Başarısız olmak, bunun tekrarı ya da hata yapmak hiçbir zaman insanı güvenilmez bir kişi yapmaz.

Ailenin olumsuz konuşmalardan kaçınması ve bu gibi tuzaklardan uzak durması gerekir. “Bu asla işe yaramayacak.” gibi cümleler çocuğun kendi hayal gücünü kullanmasını engeller ve bu çocuk için istenebilecek en son şeydir. Aile ya da öğretmenin çocuğun ortaya çıkardığı işi takdir etmesi gerekmektedir. “Bunu başarmak için gerçekten çok çaba sarf ettiğini görebiliyorum.” gibi cümlelerle çocuğu cesaretlendirmek gerekmektedir. Risk almak kabul edilebilir bir atmosferin varlığını gerektirmektedir. Çocuğa her zaman denemesi ve sonuçta ne olduğunu görmesi için fırsatlar verilmelidir.

Çocuğa belli riskleri alarak yeni şeyler öğrenmesi için izin verilmesi gerekmektedir. Gerekirse öğretmen ya da anne bunun için model olur. Pek çok çocuk erişkinlerin bir takım becerileri çok çabuk edindiklerini düşünürler. Çocuğa yardımcı olmanın bir başka yolu da her sorunu tek bir doğru yanıtının olmadığı gerçeğini çocukla paylaşmaktır. Aşağıdaki sorulardan başlayabilirsiniz.

Bir Komyedene Sahip Olmak

Üstün yetenekli çocukların genellikle espri yetenekleri oldukça gelişmiştir. Dünyayı anlama becerileri oldukça yüksek seviyededir ve bu nedenle uygun espriyi rahatlıkla yakalayabilirler. Şakalardaki önemli noktaları rahatlıkla fark ederler. Bu durum hem duydukları hem de kendi yaptıkları şakalar için geçerlidir. Bunun yanında diğer çocuklar bu özel noktaların bir kısmını kaçırabilirler. Böyle bir durumda çocuk diğerlerinin şakayı anlamamasından dolayı kendilerini kötü hissedebilirler. Bazı çocuklar sırf bu nedenden dolayı erişkinlerin arkadaşlıklarını tercih edebilirler. Bu

“Ailenin çocukla iletişimdeki olumlu-olumsuz tutumları, çocukla empati, aile içi ilişkileri güçlendirecek noktalar hakkında daha fazla bilgi için AEP “Aile ve Yaşam Becerileri” kitabı “Aile İçi İletişimin Temel Unsurları” bölümüne bakınız.

çocuklar sözcüklerle oynayıp bir takım espriler üretirler. Bir aile çocuğunun ancak erişkinlerin anlayabileceği esprileri dört yaşından itibaren anlayabildiğini bildirmiştir.

Ender de olsa bazı durumlarda üstün yetenekli çocukların espri anlayışları olumsuz bir ifade olarak, rahatsız edici bir duruma gelebilir. Bunun önüne geçilmesi için aile yada öğretmenin çocuğu, insanların bu şekilde küçük düşürülmesinden yada utandırılmasından kesinlikle hiç hoşlanmayacakları konusunda bilgilendirmeleri gerekmektedir.

Hızlı ve Derin Öğrenenler

Genellikle tüm üstün yetenekli çocuklar temel becerileri yaşıtlarından daha hızlı ve daha iyi öğrenebilirler. Öğrenilen yeni bilgiler için daha az tekrara ve alıştırma yapmaya ihtiyaç duyarlar. İlgilendikleri bir etkinliğin tekrar tekrar üstünden gitmek onlar için oldukça sıkıcı olabilir ve kolaylıkla güdülenmelerini kaybederler. Bunun sonucunda dikkatsizlik nedeniyle hatalar yapılabilir, özenilmemiş defterler ya da bitirilmemiş ödevlerle karşı karşıya kalınabilir. Bazı öğretmenler bu durumu motivasyon eksikliğine bağlayıp bunu çocuğa karşı kullanırlar.

Üstün yetenekli çocukların pek çok farklı alana karşı ilgileri vardır. Belli bir zaman diliminde belirgin bir konu üzerinde yoğunlaşırlar. Çok erken yaşlarda ilgilendikleri konu üzerinde özelleşebilirler.

Pek çok üstün yetenekli çocuk proje başlatmaktan ve yapmaktan hoşlanır. Hobi ve koleksiyona düşkündürler. Bir takım bilgilere kendi başlarına ulaşmayı ve kendi başlarına öğrenmeyi severler. Çocukların derinlemesine öğrenmelerine ve ilgilendikleri konularda kendi düzeylerinde bir şeyleri planlayıp gerçekleştirmelerine ortam ve imkan hazırlanması gerekir. Taleplerinin

ve girişimlerinin yoğunluğu ebeveynleri zaman zaman yorabilir. Bu konuda gerektiğinde dışarıdan yardım almak durumu kolaylaştırıcı ve daha kolay başa çıkmak için bir yol olabilir.

Aşırı Duyarlılık

Üstün yetenekli çocukların en belirgin özelliklerinden biri aşırı duyarlılıklarıdır. Bu duyarlılık düzeyi bu çocukları yaşamla ilgili bir çok konuda incinebilir kılacaktır. Bu duyarlılıklarından ötürü çocuklar değişik korku ve kaygılar geliştirebilirler.

Erken yaşta olmalarına rağmen bu çocuklar ölümün farklı boyutlarının farkında olabilirler. Ölümün anlamını sorgulayabilirler ve ölme konusunda bir takıntıya sahip olabilirler. Ölümle ilgili bir takım dramatik sahneleri drama şeklinde oynayabilir ya da kaza ile ölmüş bir canlıyı gömmek için eve getirebilirler.

Ölümün olağan bir doğal süreç olmasına karşılık aile bireylerinin bunun üstesinden gelmesi oldukça zordur. Çoğu yetişkin ise çocuklarla konuşmaktan kaçınırlar. Bunun sonucu olarak çocuklar suçluluk gibi uygun olmayan hislere kapılabilirler. Çocukların sorularına erişkinler tarafından büyük bir açık yüreklilikle cevap verilmelidir. Çünkü konuşulmadığında çocuklar doğru olmayan çıkarsamalarda bulunabilirler.

Üstün yetenekli çocukların bu yüksek duyarlılığı onları sosyal yaşantıdan bir miktar uzaklaştırabilir ve hatta kendilerinde yanlış bir şey bile olduğunu düşünebilirler.

Üstün yetenekli çocuklar ilgilendikleri konular için oldukça uzun bir süre dikkatlerini toplayabilirler. Bununla birlikte benzer bir durum ödevlerin tamamlanmasında gerçekleşmeyebilir. Çocuk ödevlerini tamamlamadan önce zaten

kendi sevdiği konuyu içeren kitapları, bilgisayarını yada projesiyle yoğun olarak ilgilendiğinden ailesinin onu yemeğe çağırdığını duymayabilir. Bu durum onun ailesini göz ardı etmesinden ya da duymazdan gelmesinden değil çağrıldığının farkında olmayışındandır. Eğer çocuk çağrıldığını duymazsa nazik bir kucaklama ya da dokunmaya onu uyarabilirsiniz. Bunun yanında göz kontağı da mükemmel olarak işe yararmaktadır. Bağırıp çağırmak genellikle aileleri amaçlarına ulaştırmadığı gibi çocuklarının da duyarsızlaşmasını sağlar. Bağırma alışkanlığı olan ailelerin çocukları genellikle bu durumda görmezden gelme davranışını kazanabilirler.

Bazı zamanlarda çocuk kendini duyuşsal uyarana bombardımanına tutulmuş gibi hissedebilir. Çocuğı bu duyugudan kurtarmak için onun rahatlamasını sağlamalı ya da evde daha sessiz ve sakin bir köşeye gitmesi için yönlendirilmelidir. Anne-babalar mutlaka evlerinde çocuğun iç huzuru ve mutluluk içinde olabileceğı özel bir yer hazırlamalıdır. Üstün yetenekli çocuklar özellikle görme, ses ve çevreden gelen pek çok uyarana oldukça hassastır. Doğadan, müzikten ve renklerden derin bir şekilde etkilenirler. Çoğı kişinin göremediğı ufak noktaları ve ayrıntıları onlar yakalayabilir. Güvenli ve iç huzuru veren bireylere rahatlamaları gerektiğinde ihtiyaç gösterirler. Bazı çocuklar uykuya dalmada problemler yaşayabilirler. Bunun sebebi de zihinlerinin aşırı yüklenmesidir. Onlara sürekli uyarana sağlayan kitap, televizyon gibi araçları bırakmamalarıdır. Bazen, hemen uykuya dalarlar fakat gecenin bir yarısında zihinleri pek çok güzel düşüncelerle dolu olarak uyanırlar. Bu gibi durumlar için aile, çocuğun baş ucunda kayıt cihazını bulundurması, tavsiye edilir. Böylelikle ertesi gün bu harika fikirlerini kaybetmeyeceğini ya da unutmayacağını bilen çocuk rahatlamış bir şekilde tekrar uykusuna dönecektir.

Zihinsel yükün belli aralıklarla boşaltılması

gerektiğinden, bir takım rahatlama tekniklerine yer verilebilir. Bununla birlikte fiziksel egzersizler zaman zaman öylesine rahatlatıcı olurlar ki çocuklar bu durumu alışkanlık haline getirebilirler. Bunun nedeni ağır egzersizlerden beynin kasların ağrısını hafifletmek için çıkardığı morfin benzeri maddelerdir. Bu maddeler beyin tarafından doğal bir şekilde üretilir. Bu maddelerin verdiği rahatlığı hisseden çocuk yeniden ağır egzersiz yapmak için motive olmuş olur. Eğer bu durum yoğun bir şekilde yaşanırsa fizik egzersizlerinin uygulamasında aşırıya kaçılmış olur. Aile böyle bir durumla karşılaştığında çocuğun dengeyi sağlaması için ona egzersiz planları yaparak yardımcı olması gerekmektedir. Ayrıca onu yeni oyunlar öğrenmesi, yeni arkadaşlıklar edinmesi ve böylelikle rahatlama için yönlendirmelidir. Bunların yanında aşırı duyarlılığa karşı alınabilecek önemli önlemlerin başında çocukların doğa ile iç içe olmalarıdır.

Üstün yetenekli çocuklarda zihinsel yükün fazla olması sebebiyle ailenin zaman zaman fiziksel egzersizler, nefes egzersizleri, meditasyon, gevşeme egzersizleri gibi yöntemleri uygulayabilecekleri ortamlar, kurslar planlaması çocuğu rahatlatacaktır.

Çocuklar İçin Gevşeme Teknikleri

Çocuğa zihnini bir noktada yoğunlaştırarak yada meditasyon yaparak rahatlamaını öğretebilirsiniz. Örneğin; açık bir zihnin tamamen kendine dönük bir şekilde bütün dış uyaranlardan uzak, kendi içinde bir tutarlılık ve rahatlık sağladıktan sonra, içindeki düşünceleri yönlendirmeye izin verilebilir. Daha küçük çocuklarda bu oyuna dönüştürülebilir.

Bir rahatlama pozisyonunda nefes alışları sayma iki türlü etki sağlar. Bu egzersiz hem rahatlamaı hem de pek çok fikrin peşinde koşan zihnin biraz daha kontrol altında tutulmasına yardımcı olur. Çocuğun 1'den başlayarak 10'a kadar nefes alıp verişini saymasını sağlayın. Bu egzersize çocuk kendini daha rahat ve zinde hissedinceye kadar devam edebilir.

Çocuğun rahatlamaı için farklı fiziksel etkinliklerden yararlanılabilir. Onu yatar ya da oturur bir durumda

gözlere kapalı ve rahatlamaya hazır bir pozisyon almasını sağlayabilirsiniz. Daha sonra tüm kaslarını ayaktan başa olacak şekilde teker teker kasıp daha sonra da serbest bırakmasını isteyebilirsiniz. Böylelikle çocuk farkında olmadan gündelik hayatında vücudunun bir noktasını istemsiz olarak kastiğinde bu duyguyu hatırlayarak derhal gevşeyecektir.

Üstün/özel yetenekli çocuklar için bir diğer gevşeme yolu ise akranlarıyla veya ailesiyle oynamaktır. Çocuklar için bir çok açıdan iyileştirici, geliştirici, stres ve kaygıyı düzenleyici özelliği vardır.

Düzenli Olmak ya da Olmamak

Üstün yetenekli çocuklar her zaman düzenli ve tertipli olmayabilir. Dağınıklık ve karışıklık için geliştirdikleri özel bir toleransları vardır. Bu çocuklar gelecekteki enerji krizini çözebilirler ama bu gün aradıkları bir kalemi bulamayabilirler. Odalarında yarı tamamlanmış projeler, lego şehirler, pul koleksiyonları ve pek çok farklı ilgi alanına dair eşyalar vardır. Ödev kağıtlarının temiz ve düzenli olarak verilmesi kuşkusuz bu çocuklar için öncelikli öneme sahip şeyler arasında sayılmaz. Benzer bir şekilde odalar da bu kurala katılır. Aslında derli toplu olmanın standardı kişiden kişiye değişmektedir. Üstün yetenekli çocuklar genellikle eşyalarını atmaktan nefret ederler. Örneğin güzel bir kayayı nerede, nasıl ve ne zaman bulduklarını çok net hatırlamakla birlikte ertesi gün okula götürmek zorunda oldukları kitabı bulmaları uzun bir süreyi alabilir. Gözlemleri oldukça keskindir ve detaylar konusunda da farkındalık seviyeleri oldukça yüksektir. Eğer etraflarında bir şey kayıp ya da eksikse bunu hemen fark ederler. Ailelerin bu noktada çocuğun haklarına saygı göstermesi gerekir. Ona ait olan eşyalar odada yer kaplıyor diye bir torbaya doldurulup atılamaz.

Büyük bir çoğunlukla okullar zamanı kullanma ve tertipli olma becerilerini öğretmez. Bundan dolayı ailelerin bu noktada verecekleri destek çok önemlidir. Örneğin, aileler haftalık ya da aylık “Neleri saklamak istiyorum” oturumları düzenleyebilirler. Çocuğun okula

ait bir takım notlarını ya da onun için önemli olan pek çok şeyi atmak istememesi doğaldır. Bununla birlikte aile bu notları belli bir konu başlığı altında düzenli tutmasına ve her birinin belli bir konu başlığı altında dosyalanıp özel yerlerde saklaması konusunda onu cesaretlendirmelidir.

Düzeni sağlamak için kutu, dosyalama sistemleri ve diğer düzenleyicilerden yararlanılabilir. Üzerindeki etikete konu ya da numara veren çocuk bunları düzgün bir şekilde saklayabilir. Ayrıca okul yaz tatiline girdiğinde aile tekrar “Bu sene hakkında neler hatırlamak istiyorum?” oturumu düzenleyebilir. Geçmiş yıla ait ne tür belgelerin saklanacağı ve hangilerinden kurtulunacağı hakkında çocuğun bir karara varması gerekmektedir. Uygun proje yada çalışmalarının bir portfolyo içinde saklanması sayesinde ileride öğretmenlerin onu daha iyi değerlendirmesine olanak tanıyacak bir sistem de kurulmuş olur. Çocuğun eşyalarını saklamak için kutulardan yararlanılacaksa onun yaratıcılığını kullanarak kutuyu bir sanat eseri haline dönüştürmesi de desteklenebilir. Bu kutular dolduğunda yeniden düzenleme yapılabilir.

Çocuğun kendisinin örgütlediği bir alanının olmasına ve bu alanın göreceli olarak daha az dağınık olmasına yardımcı olunmalıdır. Bu durumda aileler bir takım kurallardan yararlanabilirler, örneğin; “cumartesi sabahı hiçbir şey yerde durmamalıdır”. Odada içecek kutularının bulundurulmasına izin verilmez. Çocuğun günlük kullandığı eşyalar günlük olarak yerlerine kaldırılır.

Tüm bunların yanında çocuğun düzenli olma konusundaki düşünceleri alınabilir ve bu konuda liderlik, öncülük yapması istenebilir.

Erken Okuyanlar

Bazı üstün yetenekli çocuklar okumayı kendi başlarına öğrenirler. Genellikle bu çocukların ne zaman ve nasıl okuma kodunu söktükleri konusunda herhangi bir

fikrimiz olmayabilir. Bununla birlikte erken okuma hiçbir zaman üstün yetenekliliğin tek başına bir göstergesi olarak görülmemelidir.

Bazı çocuklar okumasını üç veya iki yaş gibi erken bir dönemde öğrenirler. Bu çocukların bazılarında okuma konusunda aileleri, kreşteki öğretmenleri ya da bakıcıları yardımcı olmuştur. Diğer üstün yetenekli çocukların ise farklı alanlarda ilgileri olabilir ve okuma onlar için öncelikli konular arasında sayılmayabilir. Ana okullarında ya da birinci sınıfta okumasını öğrenemeyen bir öğrenci için de kesin olarak üstün yetenekli olmadığı değerlendirilmesi yapılamaz.

Erken okuyan çocuklarda dili ustalıkla kullanma, erken çocukluk döneminde uzun süreli dikkat, sembollerin uygun biçimde kullanılması, erken neden sonuç ilişkisini bulma becerilerinin toplamı çocuğun üstün olduğuna dair değerlendirmemizi etkileyecek ip uçlarından sadece bazılarıdır. Çok yüksek seviyede üstün yetenekli olan çocuklar 4 yaşın altında okumasını öğrenebilirler. Bu tür çocuklarla çalışan okul öncesi kurumlar onun gelişimine ve ihtiyaçlarına bağlı olarak kendi programlarını ayarlamak zorundadırlar.

İletişim

Çoğu üstün yetenekli çocuk çevresiyle iş birliği içinde, sosyal ve sevgi nesnesi olur. Çoğunlukla lider olarak görülür. Ailelerin bu çocukları olumlu bir istikamete doğru yönlendirmelerinde fayda vardır. Doğru yönlendirme yapılmadığında bu çocuklar istenmeyen grup ve sosyal ortamlara kolaylıkla katılıp içinde buldukları ortamı yönetebilirler.

Üstün yetenekli çocukların ailelerinin çok daha şanslı olduğu ve bu ailelerin işlerinin çok daha kolay olduğu kanısı yanlış bir inançtır. Aslında bu durum aileler için oldukça zordur. Bu çocukları örneğin, çok daha fazla kaynağa ihtiyaçları vardır. Benzer şekilde de aile içinde

çok daha fazla iletişim içinde olmaya ihtiyaç gösterirler. Aileleri çocuklarının okul sonrasında ya da hafta sonunda ne yaptıklarıyla ilgili bilgili olmaya ihtiyaçları vardır. Bu çocukların kimlerle arkadaşlık ettiği oldukça önemlidir. Aileler çocukların arkadaşlarını arayarak kendilerini tanıtmalı ve aileler arasındaki ilk iletişimi başlatmalıdır.

Zaman içinde pek çok çocuğun ailelerinin kendi hayatlarına daha az karışmasını isterken bu ilişki diplomatik bir şekilde her zaman sıcak tutulmalıdır. Yaşıtların oluşturduğu grupların etkisi her çocuk üzerinde inanılmaz bir baskının oluşmasını sağlayabilir. Örneğin; belli bir zamana kadar hem davranışları hem de akademik başarısının çok yüksek olduğu bir kız çocuğunun davranışları okul başarısı tam zıt yönde değişmiştir. Aile durumu “sanki kızımız değil de evde bir yabancı ile birlikteymiş gibi hissediyoruz.” diyerek duygularını paylaşmıştır. Bu gözlemden bir süre sonra ise aile, kızlarının madde bağımlılığı hakkında bilgi sahibi olmuştur. Aile, yaşam ortamını pozitif bir havaya sokacak ortak aktiviteler düzenlemelidir. Çocuk ile daha fazla birlikte zaman geçirmek, onunla daha fazla iletişim kurmak demektir.

A İ L E E Ğ İ T İ M İ V E İ L E T İ Ő İ M İ .....

ünite 8

Türkiye’de Üstün Yetenekli Çocukların Eğitsel Değerlendirme/Tanımlama ve Yerleştirme Süreci

Özel eğitime gereksinimli bireyi tanımak, ona sağlanacak hizmetleri ve sunulacak eğitimin içeriğini belirlemede oldukça önemlidir. Bu kapsamda yetersizlikten etkilenmiş ya da üstün nitelikleri olan çocukların en erken zamanda farkına varılarak güçlü ve zayıf yönlerinin açığa çıkarılması gerekmektedir. Bu sebeple akranlarından farklı olan ve özel bir eğitime gereksinim duyan çocukların eğitsel açıdan değerlendirilmeleri, onların geleceği ve toplumsal katkıları açısından önemlidir. Değerlendirme, “öğrencilerin akademik, davranışsal ya da fiziksel özelliklerini belirlemek ve bu özelliklere uygun yasal ve eğitsel karar alma süreci” olarak tanımlanmaktadır. Özellikleri ve gereksinimleri açıkça ortaya konulmayan bir öğrencinin bağımsız ve mutlu bir birey olarak gelişimini tamamlaması oldukça zor olacaktır.

Türkiye’de Üstün Yetenekli Çocukların Eğitsel Değerlendirme/Tanımlama ve Yerleştirme Süreci

Türk Milli Eğitim Sisteminin milyonlarca öğrenci ve yüzbinlerce eğitimciyi bünyesinde barındıran, çok büyük bir eğitim sistemi olduğu bilinmektedir. Bu sistem içerisinde özel gereksinimli çocukların farkına varılması, bu çocukların doğru bir şekilde değerlendirilmesi, bunun ardından uygun bir eğitim ortamına yerleştirilmesi de ciddi bir süreç olarak ele alınmalıdır. Özel gereksinimli öğrenciler, eğitim başta olmak üzere birçok alanda kısa, orta süreli ya da sürekli desteğe gereksinim duyarlar. Eğitim ortamlarında da özel gereksinimli öğrenci için sunulacak içerik ve kullanılacak yöntemlerin hangilerinin öğrenci için uygun olacağının bilinmesi öğretmenler için önemli bir gerekliliktir. Bu bireylerin eğitim ortamlarında nasıl destekleneceğinin anlaşılmasında ise eğitsel değerlendirme ve tanımlama devreye girmektedir.

Eğitsel değerlendirme, “özel gereksinimli çocuklara sunulacak hizmetler için yasal ve eğitsel kararlar vermede yararlanılan ve eğitim açısından önemli bilgilerin sistematik olarak derlendiği bir süreçtir”. Eğitsel değerlendirme sürecinin bölümleri belli bir sırayı izler ve bu sıra içerisinde birbirleri ile bağlantı halindedir. Eğitsel değerlendirme süreci; özel gereksinimli olduğu tahmin edilen öğrencinin tarama- ilk belirleme süreci, başvuru öncesi süreç, başvuru süreci, ayrıntılı değerlendirme, yerleştirme, BEP hazırlama, ve izleme gibi aşamalardan oluşan bir süreçtir .

Okul – aile işbirliğinin önemi, okul seçimi ve Ailenin okul seçimine aktif katılımı hakkında ek bilgi için AEP “Okul ve Aile Kitabının “Okul ve Aile İlişkileri” bölümüne bakınız.

Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama Süreci Bir İşbirliği Sürecidir

Çocukların yetiştirilmesinde ilk ve en önemli kurum ailedir. Özel gereksinimli çocukların yetiştirilmesinde ise aileye büyük görev ve sorumluluk yüklenir. 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun velayet ve velayetin kapsamı bölümünde yer alan “eğitim” başlıklı 340. maddesinde “Ana ve baba, çocuğu olanaklarına göre eğitirler ve onun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal gelişimini sağlar ve korurlar. Anne ve baba çocuğa, özellikle üstün ve özel yeteneği olanlarla, bedensel ve zihinsel özürülü olanlara, yetenek ve eğilimlerine uygun düşecek ölçüde, genel ve meslekî bir eğitim sağlarlar” ifadesi ile ailenin özel eğitim ile ilgili yükümlü olduğu belirtilmiştir.

Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde ekip çalışmasının önemi büyüktür. Bu şekilde ekip üyelerinin uzmanlıklarını bir arada harekete geçirmek suretiyle en doğru bilgiler derlenebilir. Yetersizliği fark edilen bir öğrenci için başvuru öncesi süreçler uygulamaya koyulduğunda okul idaresi ve öğretmenlerin bu süreçle ilgili olarak çocuğun velisini

Betts ve Neihart adlı iki araştırmacı tarafından yapılan çalışmada, davranış, duyu ve ihtiyaçlar temelinde, özel yetenekli çocuklar altı farklı profile ayrılmaktadır. 1) Başarılı 2) Aykırı 3) Yeteneğini Gizleyen 4) Okulu Terk Eden 5) İkincil İhtiyacı Olan 6) Bağımsız Öğrenen olarak altı tipe ayrılmıştır.

de bilgilendirmeleri gerekmektedir. Ailelerin çocukları ile ilgili yasal hak ve sorumluluklarını da bilmeleri oldukça önemlidir. Bu nedenle okul ve uzmanların aileyi doğru bir şekilde bilgilendirmeleri gerekir. Anne-babalar ise, çocuklarının okul yaşantısını desteklemeli ve öğretmenlerin uygulamalarını takip etmelidirler. Öğretmenlerin evde yapması için verdikleri ödevleri ve görevleri bilmeli, çocuklarına destek olmalıdırlar. Anne-babalar çocuklarının gelişim özelliklerinin farkında olmalı, çocuklarının performans düzeyi hakkında fikir sahibi olmalı ve gerektiğinde öğretmenleri bu konuda bilgilendirmelidirler. Ayrıca aileler çocuklarının eğitimleri ile ilgili okula malzeme sağlamak, sınıfta gönüllü öğretmen yardımcılığı yapmak gibi çeşitli destekler sunabilirler. Tüm yukarıda belirtilenler işbirliğini vurgulamaktadır.

Eğitsel Değerlendirme Sürecine Aktif Katılım

Eğitsel tanılama sürecinde RAM'daki uzmanlar, veli görüşmesi de yaparlar. Bu görüşmelerde ailelerin uzmanlara içtenlikle ve açıklıkla yardımcı olmaları çocuklarının değerlendirilmesinde önemli katkı sağlayacaktır. Çünkü aileler, çocuklarının davranış biçimini, geçmişteki sağlık durumunu, evde, mahallede ve toplumdaki sosyal ve duygusal davranışlarını herkesten daha iyi bilirler.

Türkiye'deki RAM (Rehberlik Araştırma Merkezlerinin)'ların fiziki şartları çocukların günlük yaşam ve öz bakım becerilerini anlamak için yeterli olmayabilir. Böyle durumlarda çocuğun yeterlilikleri ile ilgili bilgiler çocuğa ve ailelere sorulabilir. Ailelerin burada, doğru ve açık bilgi paylaşımında bulunmaları çocuklarının doğru bir şekilde değerlendirilmesinde yararlı olacaktır. Bazı araştırma sonuçları özel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmek için bazı ailelerin işbirliğinden kaçındıkları ve çocukları ile ilgili yanıtıcı bilgi verebildiklerini göstermektedir. Bu araştırmalara göre aileler destek eğitim hizmeti alabilmek adına başka

kişi ya da kurumlarca yönlendirilebilmektedir. Oysa veli, okul ve uzmanlar arasında sağlanacak eşgüdüm, karşılıklı güven ve anlayış böyle durumların önüne geçebilir.

Eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinin sonucunda çocuk ile ilgili resmi yerleştirme kararı ve destek eğitim kararı verilmektedir. Uzmanlar aileye bu süreç hakkında bilgi vermeli ve çocuk için en uygun kararın alınmasında, ailenin beklentilerinin ve verdiği bilgilerin önemine vurgu yapmalıdırlar. Burada uzmanlar öğrenci ile etkili bir iletişim kurmalı ve süreç hakkında bilgilendirmeyi öğrenci için de tekrarlamaları yararlı olacaktır.

RAM'lerde gerçekleştirilen eğitsel değerlendirme ve tanılama süreci (ayrıntılı değerlendirme) sonucunda eğer bireyin resmi özel eğitim hizmetlerinden yararlanmasının uygun olduğu düşünülürse, yerleştirme kararı verilir. Böyle durumlarda, öğrenciler için yönlendirme ve yerleştirme süreci başlar.

Özel eğitim okul ve kurumlarında eğitim ve/veya destek eğitim hizmeti alacak bireyler, eğitim planı ve özel eğitim değerlendirme kurul raporu ile okul ve kurumlara doğrudan başvurabilirler. Ancak, yönlendirme kavramı öğrenci velilerinin RAM'ca belli bir özel eğitim okuluna yönlendirileceği şeklinde algılanmamalıdır. RAM'lar velilere öğrencilerin eğitim alabilecekleri kurumların özellikleri hakkında genel bilgi verebilirler.

Üstün Yetenekli Çocuklar İçin Eğitim Modelleri Nelerdir?

Özel eğitim kapsamı içinde ele alınması tartışmalı olan üstün veya özel yetenekliler için son yıllarda bir çok ülkede eğitimleri konusunda önemli adımlar atılmış bulunmaktadır.

Bu çocuklara normal çocuklara uygulananndan farklı eğitim uygulamak, yeni yaklaşımlar bulmak için harcanacak çaba genel eğitime katkıda bulunacak ve genel eğitimin niteliğini artıracaktır. Konuya bu varsayımlar doğrultusunda bakıldığında göz önünde bulundurulması gereken üç gerçek karşımıza çıkmaktadır. Bunlar;

1. Üstün veya Özel yetenekli çocukları arayıp, tarayarak bulmak gerekmektedir. Çünkü bu çocukların çoğu kendiliğinden ortaya çıkmazlar. Belirlenmezse büyük yığınlar içinde yok olup giderler.
2. Taranıp bulunan Üstün veya Özel yetenekli çocukların, özel eğitim önlemleriyle en iyi biçimde gelişmelerini sağlamak gerekmektedir. Bu yönüyle olağan programların yaratabileceği sorunlara daha önce değinilmişti.
3. Üstün yetenekli çocukların kısa sürede hayata hazırlanmalarını sağlayarak, uzun süre verimli biçimde topluma katkıda bulunmalarını gerçekleştirme eğitimin öncelikleri arasındadır.

Üstün veya Özel yetenekli çocuklar için geliştirilmiş olan eğitim önlemlerinin yarar ve sakıncalarının bilinmesi Türkiye'deki uygulamalar için önem taşımaktadır. Üstün yetenekli çocuklara yönelik uygulanan eğitim modelleri AYRI EĞİTİM ve BİRLİKTE EĞİTİM olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır.

Geleneksel Eğitim Modelleri

Ayrı Eğitim: Üstün veya özel yetenekli çocuklar için, özel olarak düzenlenmiş eğitim ortamlarında, özel olarak yetiştirilmiş öğretmenlerle, özel olarak geliştirilmiş programların homojen gruplara uygulandığı eğitim uygulamalarıdır.

Birlikte Eğitim: Üstün veya özel yetenekli çocukları akran gruplarından ayırmadan aynı eğitim ortamında destek hizmetlerinin ve programların sunulduğu eğitim ortamlarıdır.

Ayrı Eğitim

Bu uygulamada üstün veya özel yetenekli çocuklar belirli özellik ve düzey yakınlıklarına göre gruplanmakta, bu grubun özelliklerine ve gereksinmelerine göre özel eğitim programları geliştirilmekte ve bu programlar çeşitli eğitsel düzenlemeler içerisinde uygulanmaktadır. Bunların başlıcaları aşağıda verilmiştir.

Özel Okul

Üstün veya Özel yetenekli çocukların belirli özel amaçlı okullarda toplanıp eğitilmesine verilen addır. Türkiye'de Fen Liseleri, Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri, İnanç Vakfı Lisesi bu biçimde örgütlenmiş olan kurumlardır. Tarihsel gelişim açısından ilk örnek ise Osmanlı'da Enderun Mektebi'dir.

Ayrı eğitim modelinde, üstün/özel yetenekli çocuklar, normal akranlarından soyutlandıkları için onlarla etkileşim ve iletişim kurma becerileri gelişmeyebilir. Akranlarından daha özel oldukları düşüncesiyle; bencillik, özel benlik duygusu, gurur geliştirebilirler ve olumsuz kişilik gelişimine neden olabilir.

Yararları:

- Programdaki bütün çocuklar homojen bir grup oluşturduğu için en üst düzeyde öğrencilerin birbirlerini desteklemelerini ve yarışmalarını sağlar.
- Tek başına olma duygusunu azaltır.
- Eğitsel gereksinmelerini karşılayacak, özel geliştirilmiş programlar kullanılır.
- Çeşitli alanlarda genişlemesine ve derinliğine öğrenme gereksinmelerini karşılayacak özel donanımlara olanak sağlar.
- Üstün veya özel yetenekli çocukların eğitimi, özel olarak seçilmiş ve yetiştirilmiş öğretmenlerle sağlanır.
- Çocukların yetenekleri yönünde ve düzeyinde gelişimlere yer verilir.
- Kırsal bölgelerde olanlar için daha iyi eğitim ortamı sağlanabilir.

Sakıncaları:

- Üstün veya Özel yetenekli çocukların, diğer çocuklarla etkileşimde bulunmalarını önleyeceği için, toplumla bütünleşmemelerini ve bencil olmalarını sağlar, liderlik özelliklerinin gelişimini engeller.
- Çocukları çok erken yaşta uzmanlık alanlarına yönlendirmesi, daha sonra başka alanlara kaymalarını engelleyebilir.
- Çocukların birçok üstün özelliklerinin toplum için işlevsel hale gelmesini engelleyebilir.
- Tüm önlemler içerisinde en pahalı olanıdır.

Burada belirtilen ve belirtilmeyen bir çok sakıncaları nedeniyle özel okullarda üstün veya özel yeteneklilerin eğitimi artık gelişmiş ülkelerde öğrencinin düzeyi akranlarından çok üstün olmadığı yani deha düzeyinde olmadığı takdirde tercih edilmemektedir.

Birlikte Eğitim

Üstün veya Özel yetenekli ve yaratıcı çocukların akranlarıyla aynı eğitim ortamında, birlikte (kaynaştırma) eğitimlerini kapsayan bu uygulamanın da değişik biçimleri bulunmaktadır. Bunların başlıcaları hızlandırma ve zenginleştirme'dir.

Hızlandırma

Bu eğitim modeli üstün veya özel yetenekli çocuklara uygulanacak olan eğitimin sunuluş biçimiyle ilgili bir yaklaşımdır. İki farklı uygulaması bulunmaktadır:

1. Okula Erken Başlatma

Üstün veya Özel yetenekli olduğu erken yaşlarda ortaya çıkan çocukların takvim yaşına bakılmaksızın okula başlama yaşından bir ya da iki yıl erken başlatılması biçimindeki uygulamadır. Bir çok ülkede bu uygulama yapılmaktadır. Savunucularına göre erken gelişmiş çocuğun okula alınmaması onun gelişimine engel olmaktadır. Ancak, ilk bakışta kabul edilebilir bir görüş gibi görünse de, çocuğun okula başladığı zamanki bedensel, toplumsal ve duygusal gelişimi dikkate alınmadan yapılırsa bir çok sorunun ortaya çıkmasına neden olabilir. Okuldan hoşlanmama, duygusal ve toplumsal açıdan iletişim kurma zorlukları, küçük kaslarda bozulma, bedensel etkinliklerde yeterince gelişemediği için ortaya çıkan başarısızlık sonucu kendine güvensizlik gibi durumlar bunlardan bazılarıdır.

2. Sınıf Atlama:

Çocuk okula başladıktan sonra, okul başarısına, uzman görüşlerine ve psikometrik ölçüm sonuçlarına göre,

öğrenim ve zekâ düzeylerine uygun bir ya da iki üst sınıfa atlatılarak yapılan bir uygulamadır. Bu yöntemle çocuğun öğrenme hızına uygun bir hızlandırma yapılarak akademik gelişmesi sağlanabilir. Bu uygulamanın en sakıncalı yanı, çocuğun sadece zihinsel gelişimini, düzeyini ve bilgisini dikkate alarak onu kendi akranlarından ayırıp yaşça daha büyüklerin, bedensel ve duygusal gelişim açısından farklı olanların yanında eğitmeye zorlamasıdır. Bu yöntemle üstün veya özel yetenekli bir çocuk, dört yıllık öğrenimi üç ya da daha az zamanda tamamlayabilir. Bu önlem özellikle Terman Araştırma Grubu'nda (Amerikalı psikolog) ve ondan sonra oldukça yaygın kullanılmaya başlanmış ancak yukarıda değinilen temel sakıncasından sonra ve özellikle ilköğretimde yapılan sınıf atlama öğrencilerin bilgileri arasındaki boşlukları doldurmada gösterdikleri başarısızlık nedeniyle sınırlandırılmıştır. Araştırma sonuçları bu uygulamanın ortaöğretimde ve özellikle üniversitede uygulanmasının söz konusu sakıncaları ortadan kaldıracak ve iyi sonuçlar alınabileceğini belirtmektedirler. Bu uygulama, özel program, araç-gereç, personel ve mekan gerektirmediği için pahalı olmayan bir eğitim önlemi olarak değerlendirilmektedir.

Zenginleştirme

Üstün veya Özel Yetenekli çocukların kendi akranları arasında ve normal *sınıflarda* tutularak programların gereksinmelerine yanıt verecek şekilde çeşitlendirilmesi ve zenginleştirilmesi yoluyla yapılan uygulamadır. Günümüzde, Türkiye dışındaki hemen hemen gelişmiş her ülkede en yaygın biçimde uygulanan program modeli zenginleştirmedir. Okullarda uygulanmakta olan ilgi kümesi çalışmaları buna olanak tanımakla birlikte, öğretmenlerin bu alanda yetiştirilmemiş olması, sınıf sayılarının kalabalıklığı uygulama olanağını kısıtlamaktadır. Bu eğitim uygulamasında alınması gereken bazı önlemler söz konusudur. Bunlar;

- Müfredata derinlemesine ve genişliğine eklemeler yapma,

- Bireyin gereksinimine göre müfredatı ilerletme, aşamalarını belirleme,
- İlgi ve gereksinimlere göre materyalleri çeşitlendirme,
- Yaratıcılık ve eleştirel düşünmeyi, problem çözme, iletişim ve toplumsal becerileri geliştirme,

Zenginleştirme, kişinin gelişimini sağlayacak öğrenilmiş bilgilerin, gereksiz yineleme ya da konulardan yetenek düzeyinin altındaki konuları işlerken sıkılması yerine, bir seçenek olarak kullanılan bir uygulama biçimi olduğu da söylenebilir.

Yararları

- Üstün veya Özel Yetenekli Çocukları normal akranlarından ayırmadan, birlikte eğitimlerine yer vermeden, duygusal-sosyal gelişimlerini teşvik eder.
- Üstün veya Özel Yetenekli Çocukların hem ileri oldukları alanlarda kendi hız, yeterlilik ve kapasitelerine göre gelişmelerini sağlarken, akranlarıyla diğer alanlarda birlikte olmalarını, etkileşimde bulunmalarını, birlikte öğrenme ve üretmelerine olanak sağlar.
- Çocukları daha uyumlu ve esnek olmalarını olanaklı kılar.
- Tüm çocuklar bir arada eğitildiği için ebeveynlerce daha fazla destek görür.

Öğrenmeyi Zenginleştiren Okul

- Tarama, öğretim, bilgi ağları, danışma, iletişim hizmetlerinin yer aldığı öğrenme ortamı
- Normal sınıflar
- Yetenek keşfi ve yetenek alanlarını zenginleştirme
- Toplum bilgi kaynaklarını kullanma
- Uzmanlaşmış programlar
- Öğrenme merkezleri

Zenginleştirme Programının Amaçları

- Yetileri tümüyle kullanabilmek,
- Bilgi bazını genişletmek,
- Algılamayı derinleştirmek,
- Yeti düzeylerini yükseltmek,
- Öğrenme motivasyonu sağlamak,
- Arzu edilecek eğitim, düşünme ve paylaşma yöntemlerini aşlamak,
- İnisiyatifi cesaretlendirmek,
- Yaratıcılığa şans vermektir.

Dikey ya da yatay zenginleştirme olabildiği gibi, tüm sınıfın katılabileceği dönerli kapı uygulaması diyebileceğimiz üçlü zenginleştirme uygulamaları da vardır. Normal sınıfta altı/yedi ayrı ders varsa, üstün yetenekli öğrenci için buna bir iki ders daha eklenebilir. Bu bir tür yatay zenginleştirmedir. Yani etkinliklerin türlerini çoğaltma söz konusudur. Dikey zenginleştirme ders ve etkinlik sayısı aynı kalmakta, fakat üstün yetenekli öğrenci normallerin işlediği konuda daha derinliğine çalışma yapmaktadır.

Zenginleştirme programı uygulanırken dikkate alınması gerekenler şöyle özetlenebilir.

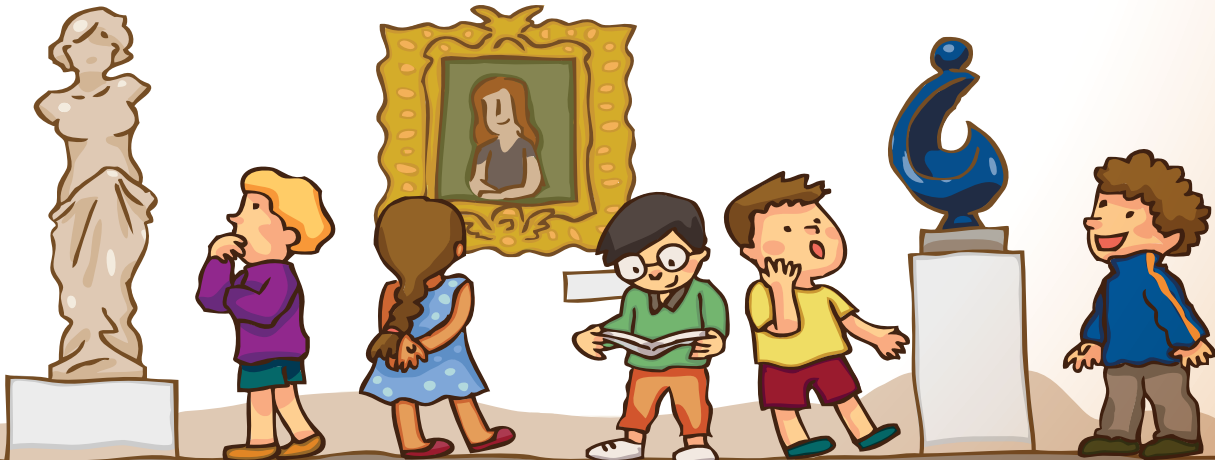
- İçerik yaygın olan programın üzerinde olmalı,

- Çok çeşitli konulardan oluşmalı,
- İçerik öğrenci seçimini ortaya çıkarıcı olmalıdır,
- Karmaşıklık düzeyi ileri konular seçilmeli,
- Temel yeteneklerde yüksek başarıyı sağlayıcı olmalı,
- Yaratıcı düşünme ve problem çözme geliştirici olmalı,
- Motivasyonu artırıcı olmalıdır.

Üstün yetenekli çocukların eğitim programları çocukların ilgi ve yeteneklerine göre zenginleştirilmelidir. Zenginleştirme programlarının genellikle şu esasları göz önünde bulundurması gerekmektedir.

- Zenginleştirme okuldaki bütün öğretim dalları ile ilgili olarak uygulanabilir.
- Zenginleştirme çalışmaları ileri üstün yetenekli öğrencilerin ilgisini uyurabilecek nitelikte olmalı, mekanik, anlamsız tekrarlamalardan kaçınılmalıdır. Bununla, sınıf içinde işlenmekte olan konularla ilgili olarak bol sayıda tekrardan başka özelliği olmayan ev ödevleri, ders dışı çalışmalar kastedilmektedir.
- Seçilecek zenginleştirme konuları, öğrencinin kendi başına inceleme, gözlem ve araştırma etkinlikleri yapabilmesine elverişli olmalıdır.
- Seminer türü çalışmalar, küme tartışmalar, inceleme ve araştırma niteliğinde olan görevler, herhangi bir

konu ya da durumun değerlendirilmesi niteliğindeki çalışmalar verilmelidir.

- İlkokul düzeyinde yabancı dil öğretimi sık sık uygulanmakta ve önerilmektedir. Bundan başka fen bilgisi, matematik, elektronik, güzel sanatlar ve benzeri alanlarda, öncelikle kendi çabaları ile çalışabileceklerin özel öğrenim üniteleri verilebilir.
- Müze, fabrika ve çeşitli bilim ve teknoloji merkezlerine ziyaretler tertiplemek ve burada yeteneklerine uygun bir düzeyde gözlemler ve incelemeler yaptırıp sınıfa raporlar getirmek de yararlı olur.
- Zenginleştirme programının etkili ve yararlı olabilmesi için öğretici filmler, atlas, ansiklopedi, yerküre, sözlükler ve benzeri ders araçlarının el altında bulundurulması da önerilmektedir.

Zenginleştirme stratejileri, programın süreç ve içeriğine ilişkin hedeflere ulaşmada uygulanan yöntemleri kapsamaktadır. Süreçlerden yaratıcı düşünme, problem çözme, eleştirel düşünme, sorgulayıcı düşünme ve benzeri içerikte ise bu süreçlerin geliştirdiği konular, projeler ve etkinlikler belirtilmektedir. Normal eğitim programına ek süreçlerin konu ve etkinliklerin değişik biçimde eklenmesi tarzında uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra konular, karmaşık ve soyut seçilirken, derinlemesine ve kapsamlı olarak işlenir.

Zenginleştirme yapılırken farklı yöntemler de kullanılmalıdır. Zenginleştirmede kullanılan teknik ve yöntemler, araştırma merkezi, programlı öğretim, etkileşimli materyal, bağımsız çalışma, bilgisayar, asistanlık, araştırma, ders, staj, çoklu zeka yöntemi ve proje tabanlı öğrenme gibi yöntemlerdir. Zenginleştirme, öğrencilerde araştırma, yaratıcılık ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlamakta ve öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duygusal gelişmelerini sağlamaktadır.

Sınıf, kütüphane (okul içi ya da okul dışı), koridorlar ve okulda bulunan bütün alanlar zenginleştirme yeri

olarak kullanılırken, okul dışında bulunan halk eğitim merkezleri, müzeler, toplantı merkezleri de tüm çevre zenginleştirme alanı olarak kullanılabilir. Zenginleştirmenin yeri olmadığı gibi kesin bir zamanı da yoktur. Her zaman zenginleştirme yapılabilir ve hazırlanan program uygulanabilir. Sınıfta, teneffüslerde, ders aralarında, okuldan sonra, hafta sonu ve yaz tatilinde de zenginleştirme programı yapılabileceği belirtilmektedir.

Sonuç olarak, bugün en çok benimsenen ve yaygınlaşan uygulamalardan birisi program zenginleştirmedir. Bu durumda, ileri üstün yetenekli öğrenci yaşına uygun olan sınıfta tutulmaktadır. Yalnız özel ya da gezici öğretmenlerin yardımıyla olağan programın dışında ve üstünde özellikle ilgi ve özel yeteneklerine uygun olan konularda daha ileri düzeyde öğrenim görmektedir. Bunlar arasında yabancı dil, müzik, teknik, fen bilgisi, matematik ve diğerleri gösterilebilir. Bu tür çalışmalar için olağan program içinde gerekli zaman ve yer ayrılmaktadır. Bazıları hızlandırmanın da bir tür zenginleştirme olduğunu belirtmektedir.

A İLE E Ğ İ T İ M İ V E İ L E T İ Ő İ M İ .....

ünite 9

Ülkemizdeki Uygulamalar

Bilim ve Sanat Merkezleri (Bilsem) -1994-

BİLSEM'den 1994 yılında kuruluşundan itibaren Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitimi alanında önemli bir boşluğu doldurmaya yönelik bir girişimdir. Bu kurumların temel işlevi üstün ve özel yetenekli çocukların eğitim ihtiyaçlarının karşılanması yanında, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının da ihmal edilmesinin önüne geçmektir.

Ülkemizdeki Uygulamalar

BİLSEM’ler, uygulamada müfredat zenginleştirmeleriyle öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirmeye çalışmakta, ayrıca öğrencileri bir bütün olarak ele alıp duygusal ve sosyal yönden de gelişmelerini sağlayacak etkinlikleri müfredatla bütünleştirmektedir. Bu eğitim; gerçek yaşam ve sorun durumlarını ilgililerle birlikte teşhis etmek, çözüm önerileri üretmek, bunları uygulamak ve değerlendirme raporlarını yazmak gibi aşamalardan oluşan proje çalışmaları ile hem yaparak yaşayarak öğrenmeye olanak vermekte, hem de endüstrinin genç yeteneklerden yararlanmasına fırsat sağlamaktadır. Öyle ki BİLSEM’lerin işlevi yakın çevrenin her türlü üretim, yapım, teknoloji, bilim, sanat ve hizmet ihtiyacına yönelik proje geliştirmek ve projeleri yaşama geçirmektir. Bu nedenle BİLSEM’lerde öğrenim gören öğrenciler, örgün eğitimleri dışındaki zamanlarda ilgi ve yetenekleri doğrultusunda proje tabanlı eğitim almaktadırlar.

BİLSEM’lerde yöntem olarak öğretmenlerin öğrenciyi öğretmesi yerine, öğrencilerin kendi belirleyecekleri projeler içinde kendi çözümlerini uygulamaları ve süreç içinde ilgili konuyu öğrenmeleri modeli uygulanır. Bununla birlikte MEB, Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi’nde, programlar hazırlanırken öğrencilerin canlı ve nesnelere olan ilişkisini iyi gözlemlemeye dayalı, analiz, sentez ve değerlendirme yapma gibi üst bilişsel düşünme becerilerini geliştirmesini sağlayan çeşitli yöntem ve tekniklerin planlanmasına ve uygulamasına dikkat edildiği belirtilmektedir.

Ayrıca Bilim ve Sanat Merkezlerine öğrenci seçimine yönelik geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış testler kullanılmaya başlanmıştır. Bilim ve Sanat Merkezlerinde eğitime devam eden öğrenciler ulusal veya uluslar arası çeşitli yarışmalara katılmakta ve derece almaktadırlar. Üstün yetenekli öğrencilere yönelik yaz-kış kampları, bilim kampları gibi zenginleştirme çalışmaları düzenlenmektedir.

Eğitim Programları

Uyum

Oryantasyon, bireyin yeni durumlara alıştırılmasıdır. Hayatın her döneminde bireyin karşılaştığı yeni durumlar vardır. İlk defa okula başlama, ilk işe girme, ilk kez bir semte veya şehre taşınma, evlenme vs. örnek olarak verilebilir. Bireyin, alışık olduğunun dışında yeni bir yaşama, sürece girmesi o kişide ister istemez bir gerginlik hissi oluşturur. Oryantasyon bir çeşit gerginliği azaltma, yeni duruma daha kolay uyum sağlamayı gerçekleştirme hizmetidir. Kişinin yeni durumlara, bulunduğu çevreye sağlıklı bir şekilde uyum sağlaması o çevreyi ve özelliklerini çok iyi tanınmasıyla mümkündür.

Duruma alıştırma –oryantasyon (uyum), eğitim-öğretim döneminin başlaması ile kurumların açıldığı

Öğretmenler tarafından aday gösterilen çocuklar yılın belli bir zamanında BİLSEM’lerin tanılama sürecine dâhil edilirler. BİLSEM’ler tarafından, aday çocuk sayısının fazla olması nedeniyle öncelikle akademik başarı düzeyini ölçen grup testleri uygulanarak eleme yapılmakta, ardından standardize bireysel zekâ testi (WISC) uygulanmaktadır. Zekâ Bölümü 130 ve üstü olan çocuklar BİLSEM’lere kabul edilmektedir.

ilk haftalarda yapılır, süresi on hafta ile sınırlıdır. Oryantasyon hizmetleri programı önceden hazırlanır, görev dağılımı ve iş bölümleri yapılır.

Oryantasyon hizmeti, sadece öğrencilere yönelik değil, ailelerle BİLSEM bünyesinde yer alan öğretmen ve kurum çalışanlarına yönelik olarak da hazırlanmaktadır.

Uyum programları çocukların/öğrencilerin belli gruplara ayrılmasıyla gerçekleştirilir. Öğrencilerin gruplanmaları sırasında hazır bulunuşlukları, sınıf ve yaş seviyeleri göz önüne alınmıştır. Uyum etkinlikleri 10 haftalık bir süreyi kapsayacak şekilde planlanmış ve uygulanmıştır.

Destek Eğitimi

Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi'nin 4. bölümünün 16. maddesinde belirtildiği üzere uyum programını takip eden destek eğitimi programı, 8 alt alanda gerçekleştirilir:

- İletişim Becerileri
- Grupla Çalışma Teknikleri
- Öğrenme Yöntemleri
- Problem Çözme Teknikleri
- Bilimsel Araştırma Teknikleri
- Yabancı Dil
- Bilgisayar
- Sosyal Etkinlikler

Destek eğitimi ile ilgili bir örnek İstanbul BİLSEM'den verilebilir. 10 Aralık 2007 günü Destek Programı'nı başlatan İstanbul BİLSEM, bilim etkinliklerini; matematik, fizik, kimya, biyoloji ve tarih; sanat ve spor etkinliklerini resim, müzik, dans, drama ve seramik; destek eğitim etkinliklerini ise felsefe, İngilizce, bilgisayar ve dil sanatları alt disiplinlerini kapsayacak ve Haziran 2008'de sona erecek şekilde planlanmış ve gerçekleştirmiştir.

BYF (Bireysel Yetenekleri Fark Ettirici Program)

- Çocuk/öğrencilerin bilişsel, duyuşsal, sosyal ve devinişsel kapasiteleri dikkate alınarak uyum ve destek eğitim programında yapılan gözlemler ve alınan geri bildirimler sonucu belirlenen bireysel yetenek alanı/alanları doğrultusunda öğrenci grupları oluşturulur.
- Çocuk/öğrencilerin sahip oldukları bireysel yeteneklerini fark ettirebilmek amacıyla akademik bilgilere dayalı olarak yaratıcılıklarını öne çıkaran ve bireysel farklılıklarıyla ilgili disiplinlere yönelik programlar hazırlanır ve uygulanır.
- Öğrenme ortamları, yaratıcı düşünmeyi daha çok destekleyen çağdaş eğitim araç ve gereciyle donatılır.
- Programlar, çocuk/öğrenci merkezli eğitim anlayışına göre disiplinler arası ilişkiler dikkate alınarak modüler yapıda hazırlanır.
- Bireysel yetenekleri fark ettirici dönemde disiplinler arası ilişkiler dikkate alınarak proje üretim çalışmaları devam ettirilir ve projeler destek eğitim programına göre daha kapsamlı hazırlanır.
- Bireysel yetenekleri fark ettirici programlar sonunda, çocuk/öğrenciler hakkında yapılan bütün gözlemler ve alınan geri bildirimler, öğretmenler kurulunda değerlendirilerek çocuk/öğrencinin ilgi ve yetenek alanı/alanları belirlenir.

Özel Yetenekleri Geliştirme Programı

- Özel yetenekleri geliştirici programlar, çocuk/öğrenci merkezli eğitim anlayışına uygun olarak disiplinler arası modüler yapıda olur.
- Özel yetenekleri geliştirici programlarda çocuk/öğrencilere disiplinler ve disiplinler arası ilişkiler dikkate alınarak herhangi bir disiplinde derinlemesine veya ileri düzeyde bilgi, beceri ve davranış kazanmaları sağlanır.

- Çocuk/öğrencilerin bireysel ilgi ve yeteneklerinin farkında olmalarını, kapasitelerini geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlayacak eğitim bu dönemde verilir.
- Çocuk/öğrencilerce bu dönemde, daha çok özel yetenek alanı/alanlarına yönelik proje üretim çalışmaları yapılır(Milli Eğitim Bakanlığı Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi).

Proje Üretimi ve Hazırlama Programı

- Merkezlerdeki bütün etkinliklerin temelinde proje üretme ve geliştirme çalışmaları esas alınır.
- Proje hazırlama ve geliştirme konularında bilgi ve beceri kazandırmak üzere kurumdaki lider ve/veya danışman öğretmenler aracılığıyla gerekli ön öğrenmeler sağlanır ve proje yönergeleri hazırlanıp örnekler sunulur.
- Çocuk/öğrencilerce lider ve/veya danışman öğretmenlerin rehberliğinde proje konuları belirlir.
- Yöntem olarak öğretmenlerin çocuk/öğrencilere bilgi aktarmasından çok, kendi seçecekleri projeler doğrultusunda çalışmaları, geliştirdikleri çözüm uygulamaları ve bu süreç içerisinde öğrenmeleri temel alınır.
- Çocuk/öğrenciler ilgi, yetenek ve tercihlerine göre 3–5 kişiden oluşan proje gruplarına ayrılır ve kendi seçtikleri proje üzerinde çalışarak gerektiğinde bireysel proje üretme çalışmaları da yapılır. Proje konularının belirlenmesi, seçilmesi ve sonuçlarının değerlendirilip geliştirilmesinde çevredeki iş yeri, yerel yönetimler, gönüllü kurum ve kuruluşlar ve üniversitelerden yararlanılır.
- Projeler ilgili kurum ve kuruluşlarda geliştirilebileceği gibi, gerektiğinde uzman kişilerden de destek sağlanır.
- Projelerin konusu ve seçiminde herhangi bir sınırlama yapılmaz. Her türlü üretim, hizmet,

bilimsel çalışma ve sanat etkinlikleri projelendirilir.

- Projeler, disiplinler arası çalışma ve farklı becerilerin sentezini gerçekleştirmeye yönelik hazırlanır.
- Çocuk/öğrencilerin, lider ve/veya danışman öğretmenler rehberliğinde planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarını yaparak, yaşayarak, öğrenen; üreten, sorun çözen, yaratıcı düşünebilen, çevresi ile iletişim kurabilen, bilimsel araştırma ve buluş yapabilen bireyler olarak yetiştirilmeleri sağlanır.
- Proje üretimi yapılırken eğitim-öğretim ortamları, her türlü çevre şartlarına açık, çok amaçlı, sosyal ve psikolojik yönden iş birliğine açık ve motive edici olacak şekilde düzenlenir.

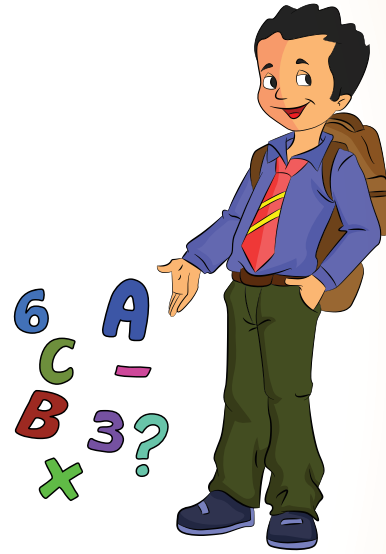
BİLSEM'lerin dışında Türkiye'de üstün yeteneklilere yönelik farklı eğitim düzeylerinde eğitim kurumları mevcuttur.

- Beyazıt Ford Otosan İlköğretim Okulu
- Tev İnanç Türkeş Özel Lisesi (Tevitöl)
- Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü Üstün Zekâlılar Öğretmenliği Lisans Programı
- Eskişehir Üniversitesi Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Anabilim Dalı (Lisansüstü Eğitim)
- TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu)

Beyazıt Ford Otosan İlköğretim Okulu -2002-

30 Haziran 2002 İstanbul Üniversitesinde imzalanan protokol ile üstün yetenekli öğrencilere yönelik özel eğitim uygulamaları yapılmaktadır.

18.02.2008 tarihinde Özel Öğretim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğüne

bağlanan kurumda projenin bilimsel bir şekilde değerlendirilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

TEV İnanç Türkeş Özel Lisesi (TEVİTÖL) -2002-

TEVİTÖL, ülkemizdeki üstün zekâ ve özel yetenekli çocuklara, ihtiyaç duydukları özel eğitimi lise düzeyindeki yaş grubuna, karma ve yatılı olarak veren bir kurumdur. 1993 yılında, Sezai Türkeş tarafından kurulmuştur. 2001 yılından bu yana, okul eğitim-öğretim etkinliklerini Türk Eğitim Vakfı bünyesinde sürdürmektedir.

1990 yılında iş adamı Sezai Türkeş, eşi İnanç Türkeş'in adını yaşatacak, maddi olanakları sınırlı üstün/özel yetenekli çocukların eğitileceği bir okul açmak için bir vakıf kurmuş, bu amaç doğrultusunda, Vakıf 1993 yılında 416 dönümlük arazi üstünde üç yüz öğrencinin yatılı eğitim göreceği Özel İnanç Lisesini açmıştır. Okul, halen Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi (TEVİTÖL) adı altında Gebze'de eğitim vermeye devam etmektedir. Ayrıca müzik yeteneği olan öğrenciler için Güher & Sühel Pekinel müzik bölümü de bulunmaktadır. İlköğretim okullarının 8. sınıflarında öğrenim görmekte olup, 6. ve 7. sınıf Türkçe, Matematik ve Fen Bilgisi derslerinin her birinin yılsonu notu en az 4 (dört), 6 ve 7. Sınıf SBS puanının her birinin en az 455 olan mali durumları düşük olan öğrenciler okula başvuru yapabilmektedir. Başvuru sonrası öğrenci seçimi 3 aşamalıdır: Bu aşamalar sırasıyla, "Sınav (bilgi ve yatkınlık)", "Bireysel Değerlendirme", "Gözlem Kampı" dır. Gözlem kampında öğrenciler farklı disiplin ve yetenek alanlarında proje ve testlerle değerlendirilmektedirler. Bu alanların yanı sıra, adayların yatılı öğrenime uyumları, takım çalışmasına yatkınlıkları ve motivasyon düzeyi de dikkate alınmaktadır.

Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Eğitim Vakfı

(TÜYÇEV): Bir grup anne baba ve üstün yeteneğin geliştirilmesine gönül vermiş bilim adamı, eğitimci ve işadamı 1993 yılında İstanbul'da *Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Eğitim Vakfı*'ni kurmuştur. Konuyla ilgili bilimsel toplantılar düzenleyen, panellere katılan ve ilgili diğer kişi ve kuruluşlarla işbirliği yapan Vakıf, son yıllarda üstün yetenekli çocuklara okul dışı zenginleştirme etkinlikleri sunmaktadır.

TÜYÇEV amaçlarını "Ülkemizdeki üstün yetenekli çocukların doğumlarından, yüksek öğrenimlerini tamamlamalarına kadar geçen süre içinde, aile ve okullarındaki eğitim ve gelişme ortamına katkıda bulunmak şeklinde belirlemiştir. Bu bağlamda, eğitimlerini zenginleştirmek, okulları ile sosyal ve kültürel çalışma ortamlarını oluşturmak ve bu etkinliklere katılmalarını sağlamak" olarak belirtmiştir. Bu amaç doğrultusunda atölye çalışmaları (go, mini lab çocuk ,sanat , ritm, Oyuncak Tasarım vb), geziler yapmaktadırlar.

Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Vakfının faaliyetlerini ayrıntılı olarak incelemek için <http://tuycev.com> adresine bakabilirsiniz.

Üstün Yeteneklilerin Eğitimi Federasyonu (UYEF):

Federasyon üstün yeteneklilerin eğitimini destekleme derneklerini bir çatı altında toplamak, mesleki konularda bilgi alış-verişini gerçekleştirmek, üyelerin ilgili olduğu özel ve resmi kuruluşlarla ilişkilerini geliştirmek, ÜYEF'in faaliyet alanına giren konularda kamuoyunu aydınlatıcı çalışmalar yapmak, kültürel ve sosyal konularda fikirler üretmek, lobicilik faaliyetlerinde bulunmak, çeşitli konularda bilimsel araştırmalar yaptırarak kamuoyunu aydınlatmak, mevcut yasalar çerçevesinde yurtiçi ve yurtdışındaki benzer kuruluşlarla işbirliklerini geliştirmek suretiyle üyelerinin ve ülkenin bunlardan yararlanmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Merkezi Ankara dadır.

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumunun (TÜBİTAK) lise ve üniversite öğrencilerine verdiği burslar, üstün/özel yetenekli çocukların eğitime destekleri hakkında ayrıntılı bilgi için (<http://www.biltek.tubitak.gov.tr/>) adresine bakabilirsiniz

Üstün Yeteneklilere Yönelik Devlet Kurumlarındaki Diğer Hizmetler

TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu): Bilimsel ve teknolojik alanlarda araştırma ve teknolojik gelişmeyi, ulusal ekonomik kalkınma hedeflerine göre düzenlemek, koordine etmek, desteklemek ve özendirmekle görevli, idari ve mali özerkliğe sahip bir kuruluştur. Amaçları arasında geleceğin bilim adamlarını keşfetmek ve teşvik etmekte vardır.

TÜBİTAK her yıl lise ve üniversite öğrencileri arasından fen ve matematik alanlarında olağan üstün başarı gösteren öğrencileri seçerek özel burslar vermektedir. Ayrıca lisans diploması almış olanlar için “NATO ve Ford Vakfı” yoluyla dış ülkelerde uzmanlık bursları da sağlanmaktadır.

Ayrıca üstün yetenekli bireylerin eğitimini iyileştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı koordinasyonunda,

“Üstün Yetenekli Bireyler Strateji ve Uygulama Planı 2013-2017” hazırlanması için çalışmalar başlatılmıştır.

TÜBİTAK araştırmasına göre; Türkiye’de 0-24 yaş aralığında 682 bin üstün zekalı birey vardır ve bu sayı nüfusun yüzde 2’sini oluşturmaktadır.

Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Dikkat Edilecek Noktalar

Eğitimle ilgili temel konular farklı açılardan ve kaynaklardan aşağıda derlenmiştir.

- Üstün yetenekli çocuk bireysel olarak sistemli bir şekilde gözlenmeli, gerektiğinde değişik kaynaklardan çocukla ilgili bilgi toplanmalı, ilgileri ve ihtiyaçları mümkün olduğunca gerçekçi düzeyde saptanmalıdır.

- Sınıf programında ve uygulamalarda üstün yetenekli çocuğun ihtiyaçlarına cevap verebilecek gerekli değişiklikler yapılmalıdır. Bu düzenlemeler çocukların düzenli sınıf programının daha ilerisine geçme ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmalıdır.
- Çocukların tam potansiyellerini kullanmalarına fırsat tanıyacak uygulamalar ve çevresel düzenlemeler yapılmalıdır.
- Program amaçları ve uygulamalar ezber ve bilgi edinmenin ötesinde düşünme becerilerinin gelişimine olanak tanınmalıdır.
- Eğitimde bireyselleştirmeye önem verilmelidir. Grup etkinliklerinde mutlaka üstün yetenekli çocuğun düzeyine uygun sorular sorma, düşüncelerini ve bulduğu çözüm önerilerini açıklama fırsatları verme v.b. yollarla grup içinde sıkılmaması ve ortamı monoton bulmaması sağlanmalıdır.
- Üstün yetenekli çocukların sordukları sorular, tatmin edici düzeyde cevaplandırılmalıdır. Bu çocuklar için yüzeysel cevaplar yeterli değildir, sorularına derinlemesine ve ayrıntılı cevaplar almak isterler. Yetişkin sorunun cevabını tam olarak bilmiyorsa yüzeysel cevap vererek soruyu geçiştirmek yerine kaynaklardan bilgi edinerek çocuğun istediği düzeyde açıklama yapma yoluna gitmelidir.
- Üstün yetenekli çocuklar tüm gelişim alanlarında aynı düzeyde gelişme göstermeyebilirler. Çocuğun yetenekli olduğu alanı dikkate alarak diğer gelişim alanlarında da benzer düzeyde performans beklemek, çocuğun, bu yüksek beklentiye uygun davranmamaktan dolayı kaygıya girip yetersizlik duymasına ve özgüvenini kaybetmesine neden

Anadolu
Üniversitesi Üstün
Zekâlıların Eğitimi Anabilim Dalı
Başkanlığı tarafından, TÜBİTAK'ın
işbirliği ile özel yetenekli öğrencilere, örgün
eğitimlerine ek olarak bireysel farklılıklarına
uygun destekleyici eğitim etkinlikleri sunmayı
amaçlayan "Üstün Yetenekliler Eğitim Programı"
(ÜYEP) uygulanmaktadır. ÜYEP öğrencileri,
üniversitede çalışan öğretim üyelerinden ve
bilim insanlarından dersler alarak kendilerini
geliştirme olanağı bulmaktadır. Ayrıntılı
bilgi için; [http://www.uyep.
anadolu.edu.tr/Hakkimizda.
html](http://www.uyep.anadolu.edu.tr/Hakkimizda.html). Bakınız.

olacaktır. Yetişkinlerin, çocuktan beklenti düzeylerini, değişik gelişim alanlarındaki farklı kapasiteye uygun biçimde belirlemeleri gerekmektedir.

- Yetişkinler bu çocukların yeteneklerini kullanarak geliştirdikleri ürünlerini (resim, hareket, düşünce veya orijinal bir yapı) ortaya koymalarına ya da sergilemelerine olanak tanınmalıdır. Bu çabalar mutlaka ödüllendirilmeli ve yeni ürünler ortaya koyması için çocuk güdülenmelidir. Böyle bir yaklaşım çocuğun yeteneklerini geliştirmesi yönündeki girişimlerini artıracaktır.
- Üstün yetenekli çocuk normal gelişim gösteren çocuklarla olduğu kadar, ilgileri ve ihtiyaçları yönünden kendine benzeyen üstün yeteneklilerle de iletişim kurma ihtiyacı içindedir. Olanaklar elverdiğinde her iki çocuk grubuyla da bir araya gelebileceği (değişik zamanlarda) ortamlar sağlanmalıdır. Çocuk kendisi gibi yeteneklilerle bir arada olduğu zamanlarda kendisini “farklı” bir kişi olarak hissetmeyip kendine güven duygusunu geliştirebilir. Ayrıca yeteneğine ilişkin ortak yönleri paylaşmak, çocuğa haz vererek duygusal yönden rahatlamasını sağlayacaktır.
- Üstün yetenekli çocukların üstünlüklerini belirgin bir şekilde abartmak, bu çocukları hep ön planda tutmak v.b. yaklaşımlar sınıftaki diğer çocukların onlara karşı düşmanlık, kıskançlık gibi olumsuz duygular geliştirmesine ve grup dışına itmelerine neden olabilir. Bu nedenle eğitimcilerin, çocuklar arasındaki iletişimin ve arkadaşlık ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesine olanak tanıyacak bir yaklaşım sergilemesi gerekmektedir.
- Bazı durumlarda üstün yetenekli çocuklar kendilerinden beklenen performansla uygun başarı düzeyine ulaşamayabilirler. Bunun nedenleri

irdelenmelidir. Etkinlikler sıkıcı gelmiştir, diğer çocukların öğrenme hızı dikkatini dağıtmıştır ya da duygusal problemleri vardır vb. Başarısızlığa neden olan problem araştırılarak bulunmalı ve uygun önlemler alınmalıdır. Başarısızlığın üzerinde durulmaması ve gerekli önlemlerin alınmaması, çocuğun öğrenmekten zevk almasını (ki bu özellik üstün yeteneklilerin en önemli özelliklerinden birisidir) engelleyecektir. Okul ortamına karşı ilgisini kaybetmesine neden olabilecektir. Daha ileri aşamalarda ise çocuğun içe kapanarak kendini sosyal yönden izole etmesine yol açabilecektir.

- Üstün yetenekli çocuklar karşılaştıkları problemleri kendilerine özgü yollarla ve kendi kendilerine çözme eğilimindedirler. Başa çıkamadıkları durumlarda sorunlarını her zaman dışarıya yansıtmak isteyebilirler. Bu nedenle özellikle eğitimciler bu çocuklara karşı duyarlı ve uyanık davranmalıdırlar. Bu gibi durumların gözden kaçırılması, çocukların büyük sıkıntı içine girmelerini engelleme olanağını ortadan kaldıracaktır.
- Eğer üstün yetenekli çocuklar için uygun eğitim ortamı sağlanamaz ise bu çocuklar, düzenli sınıf programını başarmak için yeterli performans gösterebilirler ancak, asla yeteneklerini geliştiremez ve kullanamazlar. Başarısızlıklarla başa çıkmayı öğrenemezler ve en önemlisi öğrenme isteklerini yitirebilirler. İçine kapanıp kendi dünyalarına çekilebilirler. Okuldan kaçma yolları ararlar, diğerleri ile iletişimde yıkıcı, kırıcı olabilirler.
- Unutmamalıdır ki; yetenek alanı ve düzeyi ne olursa olsun, bütün üstün yetenekli çocuklar da bir çocuktur ve çocukluklarını yaşamaya, çocuk gibi davranmaya ihtiyaç duyarlar.

Üstün/özel yetenekli çocuklara uygun eğitim ortamı sağlanmazsa, yeteneklerini geliştiremez ve kullanamazlar. Öğrenme isteklerini yitirebilirler. İçine kapanıp kendi dünyalarına çekilebilirler. Bu nedenle ailelerin çocuklarının eğitimi üzerinde titizlikle durmaları, gerekirse Rehberlik Araştırma Merkezlerinden (RAM), okul rehberlik servislerinden, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Sosyal Hizmet Merkezlerindeki (SHM)uzmanlardan yardım alabilirler.

AİLE EĞİTİMİ VE İLETİŞİMİ

ünite 10

Üstün Yetenekli Çocukların Aileleri

Anne ve baba olarak, üstün yetenekli çocuğa yapabileceğiniz en büyük yardım çocuğunuzun diğer çocuklardan farklı olmadığını kabul etmektir. Üstün yetenekli çocuklar da diğer çocuklar gibi sevgi ve anlayışa ihtiyaç duyarlar. Toplumun en temel ve en küçük kurumu olan ailenin ülkemizde bu bağlamda karşılaştığı en önemli sorun, farklılıkla baş etme becerisidir. Ailelerin büyük bir kısmı, üstün yeteneğin ne demek olduğunu, çocuklarının üstün yetenekli olup olmadığını ve ne yapmaları gerektiğini bilememektedir. Ailelerin fark ettikleri tek durum ve gerçek çocuğun farklı olduğudur. Bu farklılığın, zaman içerisinde genellikle bir avantaj değil dezavantaj olarak ortaya çıkacağı ve ailenin çözmesi gereken bir dizi sorun haline dönüşeceği unutulmamalıdır. Çocukların olumlu yönde gelişmeleri için okulla işbirliği şarttır. Öğretmenlerden ve gerekirse bu konuda çalışmalar yapan eğitim kurumlarından da her zaman bilgi ve yardım alınabilir. Okuldaki etkinlikler evde de sürdürülmelidir. Üstün yeteneğe sahip bireylerin topluma katkıda bulunabilmeleri için, normal okul programlarının ötesinde farklılaştırılmış eğitim programları ve hizmetlerine gereksinim vardır. Bu noktada ailelere de büyük görev düşmektedir.

Üstün Yetenekli Çocukların Aileleri

Üstün Yetenekli Çocukla Baş Etmede Ailelere Öneriler

1. Üstün yetenekli çocuğunuzun diğer çocuklar gibi sevgiye olduğu kadar denetlenmeye, disiplinli bir ilgiye, ana-babasınca kabul edilmeye, kişisel bağımsızlığını kazanmaya ve sorumluluklar almaya gereksinimi olduğunu unutmayınız.
2. En iyi biçimde gelişebilmesi için ana ve babanın çocuk gelişimi ile ilgili değer sistemleri birbirine uygun olmalıdır. Çocuk yetiştirilirken, nelerin verilip nelerin verilmemesi konusunda ana-baba arasında büyük görüş ayrılıklarının bulunmaması gerekmektedir.
3. Ortak sorumluluk alınmalı, çocuğun yetiştirilmesinde ana-baba birlikte çabalamak durumundadır. Sayıları, zamanı, sözcüklerin söylenişini v.b öğretirken, gerek evde gerekse çevrede ortak bir sorumluluk almaları önemlidir.
4. Üstün yetenekli çocuğun okuma, müzik, şiir, düşüncelerini tartışma ve kendini ifade etme

becerilerini geliştirmesi üzerinde önemle durulmalı, çocuğa bol bol kitaplar okunmalıdır, ilgi duyduğu okuldaki faaliyetleri yakından izlenmelidir.

5. Üstün yetenekli çocuklar cinsiyet, ölüm, hastalık, savaş, parasal konular gibi yetişkin sorunlarına yaşlılarından önce ilgi duyarlar ve duyarlıdırlar. Bu alanlardaki deneyimlerinin eksikliği sonucu, sorunları çözmeye güçlüklerle karşılaşır, ana-babalar onlara bu alanlarda gerekli yardımları yapmalıdır.
6. İyi kitapların, dergilerin ve diğer kaynakların evde çocuğun eğitimindeki önemi dikkate alınmalıdır. Ansiklopedi ve benzer kaynaklar bu kapsamdadır.
7. Çocuğun, sağlam bir öğrenme temeli kazanması için müzelere, tarihi yerlere, sanat galerilerine, v.b yerlere götürülmesi gerekmektedir.
8. Ana-baba çocuğun sorularına “yeter artık” şeklinde cevap vermemelidir. Çocuğun tüm sorularına, elden geldiğince yanıt verilmelidir.
9. Üstün yetenekli çocuğun ilgi alanlarının çeşitliliği unutulmamalıdır. Ancak ilgisini belli bir konuda uzun süre yoğunlaştıramayabilir. Bu nedenle çocuğun ilgilerini destekleyerek, bir konuya daha uzun süre ayırmasını sağlamak, ana-babalara düşen bir görevdir.
10. TV seyretmek, dergi okumak, oyun oynamak ve benzeri etkinlikleri yapmak da onların hakkıdır. Ana-babalar çocuklarının tüm yaşantısını aşırı biçimde yönlendirmekten de kaçınmalıdır.
11. Çocuğun hayalleri, varsa hayali arkadaşları, alışılmışın dışındaki düşünceleriyle doğrudan ya da dolaylı biçimde olumsuz tutum takınmaktan ve alay etmekten kaçınmalıdırlar.
12. Çocuğun ilgi ve üstünlük gösterdiği dallarda, ana babalar yetersiz kaldıklarında, olanakları el verdiğiince etkinliklere yönlendirmelidir.
13. Gerekliğinde profesyonel yardım almaktan kaçınılmalıdır.

Üstün/özel yetenekli çocuğa sahip ailelerin, çocuklarıyla iletişimi, iletişimlerinde dikkat etmeleri gereken noktalar, diğer kardeşlerle olan ilişkilerinde anne-baba tutumları ve davranışları hakkında daha fazla bilgi için, AEP “Aile ve Yaşam Becerileri” kitabında “Etkili ve Yetkin Ebeveynlik” bölümüne bakınız.

Bütün çocuklarda olduğu gibi üstün/özel yetenekli çocukların yetiştirilmesinde de anne-babaların birlikte çabalamaları, ortak sorumluluk almaları, çok fazla görüş ayrılığına düşmemeleri çocuğun sağlıklı gelişimi için oldukça önemlidir.

Ailenin Kendi İçinde Farklılıkla Baş Etmesi

Çevresel faktörler her çocuğun ortamdan farklı uyarılar ve etkiler almasına yol açmaktadır. Aileye üstün yetenekli bir üyenin katılmasıyla birlikte aile mevcut dinamikleri ve alışlagelmiş rol kalıpları değişir. Ailede başka çocuklar varsa yeni gelenle onlar arasında yapılan kıyaslamalar büyük kardeşlerde zaten bir ölçüde doğal olarak bulunan kıskançlık duygularını büyütür. Farklı istek ve ihtiyaçlar ile ailenin bu yöndeki davranışları, adil olmayan bir yaklaşım olarak yorumlanabilir. Ana-babanın zamanını, enerjisini ve kaynaklarını kullanan üstün yetenekli çocuk, diğer kardeşlerinin hakkını yemekle suçlanabilir. Her ne kadar çocuklar aynı evi ve ana-babayı paylaşsalar da üstün performans sergileyen kardeş, ötekilerin görece başarısızlığını ve sıradanlığını ortaya çıkarttığı için aile içi dinamikleri değiştirir. İlerleyen yıllarda, üstün yeteneklinin kardeşleri de benzer özellikler göstermiyorsa, kardeşlerine karşı karışık duygular besleyebilir. Örneğin, üstünlüğü karşısında kıskançlık/imrenme; ihtiyaçlarının karşılanamaması/yeterince fırsat verilmemesi karşısında acıma; başarısı ile övünme, başarısızlığı karşısında üzülmeye ya da sevinme ve her koşulda kendi yaşamı ile onunkini kıyaslama gibi davranışlar sergileyebilir.

Normalin üstünde yetenekle donatılmış çocuğun kardeşleri ile arasındaki farklılık, anne-baba tarafından iyi idare edilmezse tüm aile ilişkilerini bozan ve çocukların özgüvenini ciddi ölçüde zedeleyen sonuçlar doğurabilir.

Üstün yetenekli çocukların yeteneklerini besleyip geliştirmekle beraber her yönden örnek bir insan olarak yetişmeleri sağlanmalıdır. Bunun için de onların üzerinde düşünecekleri, yapacakları araç ve gereçler sağlanmalıdır.

Üstün yetenekli çocuğun, asla evin patronu olmasına izin vermemeli, ancak kararları almada katılımı ve evde sorumluluk alması sağlanmalıdır.

Ailede çocuklardan bir tanesi üstün yetenekli, diğerleri normal ise bu ailede bir sorun olabileceği düşünülmelidir. Bu sorun dikkatle ele alınmazsa bundan hem üstün yetenekli çocuk hem de normal çocuk zarar görebilir. Üstün yetenekli, niteliğinden dolayı aile içinde daima ödüllendirilirse şımarabilir, kendini beğenebilir, kısacası “üstünlük duygusu” geliştirir. Diğer yandan normal çocuk, kendini küçük görebilir, kendisinin değeri olmadığı kanısına kapılabilir. Buna benzer bir sorun da anne-babaların normal çocukların davranışları için tanıdıkları sınırsızlığa karşı, üstün yetenekli çocuk için koydukları kısıtlamadan doğar. Bu da diğer kardeşleri gibi rahat hareket edemeyen üstün yetenekli çocuğun alınganlığına neden olur. Bu durumda, ana-babaların tarafsız olması, normal çocukların da yaptığı iyi işleri de ödüllendirmesi; belirli bir ayırım yapmaması önerilir.

Ailenin Çevreyle Baş Etmesi

Aile yakınları, komşular ve arkadaş çevresi üstün yetenekli çocuğu uyumsuz, başına buyruk, grupla uzlaşmak yerine kendi ilgilerinin peşinden giden, liderlik hevesinde, başkalarının hatasını gösteren, bilgiçlik taslayan, kendini beğenmiş bir kişilik olarak yorumlayabilir. Çocuklar zamanla bu yargıları içselleştirerek gerçekten böyle davranmaya başlayabilir. Bu tür çocukların, yaşitlarından çok yetişkinlerle ilişki geliştirmeyi tercih ettikleri gözlemlenir. Bu nedenle akran çevresi söz konusu olduğunda üstün yetenekli çocuk, birlikte olunması zor bir çocuktur. Bu zorluk, tamamen aileye yansır. Bir anlamda çocukla çevresi arasında sıkışıp kalan aile, bir yandan dışlanma ya da cezalandırılma tehlikesi ile karşı karşıya kalan çocuğu korumaya çalışırken, bir yandan da çocuğu normlara uymaya, farklılığını, üstünlüğünü törpülemeye zorlayabilir. Aile için bebekliğinde çevreye karşı övünme vesilesi olan çocuk, zamanla çevreye karşı suçluluk ve utanç verici problem bir çocuğa dönüşebilir.

Aile Olarak Ne Tür Zenginleştirme Etkinlikleri Yapmalıyız?

Zenginleştirme ya da zenginleştirilmiş etkinlikler gibi kavramlar sık sık yanlış anlaşılmakta, bu kavramlara ailenin zenginliğinin yanı sıra, para ile satın alınacak oyuncak, malzeme, özel paralı eğitim olanakları gibi maddi zenginliğe ilişkin anlamlar yüklediği belirtilmektedir. Burada vurgulanan yaşantıların zenginleştirilmesidir. Yani, farklı mekânlar, nesnelere, kişilerle etkileşim; anlamlı ve kritik olaylar, çocuğun gelişiminin o anında önemli yaşantılarla karşılaşma şansının varlığı dile getirilmektedir.

Yetişkinler için günlük yaşamın sıradan olayları sayılabilecek pek çok etkinlik çocuklar için yepyeni, heyecan dolu ve kalıcı izlere yol açar nitelikte olabilir. Bir hafta sonu sinema, kayak, piknik, akraba ya da arkadaş ziyaretleri, tarihi ya da turistik bir yere gitmek bunlara örnek verilebilir.

Ailelerin Çocuğun Yaşantısını Zenginleştirmek İçin Yapabileceği Etkinlikler

Doğa İle İlişki	<ul style="list-style-type: none"> • Doğada keşif • Doğa yürüyüşü • Piknik • Hafta sonu gezisi • Kamp kurma • Yüzme • Dalgıçlık • Yelken • Balık tutma
Aile Etkinlikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Seyahatler • Akraba ve dost ziyaretleri • Park, bahçe, kültür merkezi gezileri • Aile törenleri hazırlığı • Ailece okuma ve tartışma • Evcil hayvan besleme • Hayvanat bahçesi gezisi • Tren, otobüs, vapur gezileri • Yemek pişirme, tamirat, dekorasyon • Ev oyunları
Grup Etkinlikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Sinema, tiyatroya gitme (birlikte) • Arkadaşlarla dolaşma • Tartışma grupları • Gönüllü kuruluşlarla çalışma • Yerel organizasyonlara yardıma gitme • Bisiklete binme • Grup oyunları • Yavru Tema, Genç Tema gibi gruplara katılma • İzcilik
Hobiler	<ul style="list-style-type: none"> • Müzik grubu • Kitap okuma • Hikâye, şiir, roman yazma • Tiyatro-drama • Fotoğrafçılık • Fen ve teknoloji ile ilgili gözlem ve deneyler • Evcil hayvanlar • Çevre koruma • Arkeoloji ve sanat tarihi • Tasarım • Takı yapma • Bahçe bakımı, çiçek yetiştirme • Gazete, dergi çıkarma • Resim, grafik, heykel • Gökyüzü gözlemi • Matematik oyunları • Tarih, felsefe, psikoloji tartışma grupları • Koleksiyonculuk • Ahşap oyma • Batik, kumaş boyama, kumaş baskı • İlyardım

Üstün Yetenekli Çocukların Öğretmen ve Ailelerine Yönelik Birlikte Yapabilecekleri Etkinlikler

Üstün yetenekli çocukların yetenek, ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verme konusunda ailesine ve öğretmenlerine çok büyük görevler düşmektedir. Çünkü onlar yaştlarından daha fazla, ayrıntılı ve derinlemesine öğrenmek isterler. Bu sebeple aşağıdaki örnekler gibi etkinlikler uygulamak, bu tip özellik taşıyan çocuğa sahip aileler ve öğretmenlerin çocuğa ihtiyaçları doğrultusunda destek vermelerine imkân sağlayabilir. Önerilen farklı etkinliklerden önemlileri aşağıda verilmiştir.

1. Karşılaştırma ve Zıtlık

Kitaptaki iki karakter, tanıdığı iki insan, iki televizyon şovu, iki köpek arasındaki benzerlik ve farklılıkların neler olduğunu sormak. Buna çocuğun yaşı ve düzeyine göre eklemeler yapılabilir.

2. Farklı Yollarla Gruplama Yapmak

Çocuğun alışageldiğinden farklı olarak, sevdiği televizyon şovları, tanıdığı insanları, oyuncakları, içecekleri, günün saatleri, duyguları, kıyafetleri, farklı geometrik şekilleri gruplama konusunda farklı yollar bulmasına olanak vermek.

3. Çocuklara Bilgisayar Kullanmayı Öğretmek

Dinozorlar, facemaker (yüz yaratma) gibi bazı programlar bu çocuklar tarafından zevkle kullanılmaktadır.

4. Farklı Oyuncaklar

Değişik oyuncaklar sunmak ve bu materyallerle özgün tasarımlar üretmesine fırsat vermek.

5. Farklı Düşünme Becerileri

Basit mantıksal yap-bozlar ve labirentler sunarak kritik düşünme ve problem çözme becerilerini öğretmek.

6. Tahmin Etme Becerisini Geliştirmek

Bir televizyon şovunda “Sonra ne olacak?” kitapta, insanların yaşamı konusunda “Ne düşünüyorsun?” veya “Bu çocuk kızgın mı?” “Sence ne düşünüyor?” gibi tahminlerde bulunmasını istemek.

7. Eğer Olursa ...

Dışarıda çimlerin üstüne bir parça ekmek bırakırsak” veya “Büyükannene mektup göndermek istersen” veya “Eğer insanlar uçabilseydi”, “Bütün arkadaşlarına kızsaydın ne olurdu?” gibi sorular sormak.

Bu tür sorular çocukların hayal dünyalarını zenginleştirir, imgeleme yapmalarına olanak sağlar ve varsayımsal/soyut düşünme becerilerini geliştirir.

8. Karma Hayvanlar

Birkaç tane hayvan seçmesini isteyip bazılarının özelliklerini değiş tokuş etmesini istedikten sonra ortaya çıkan yeni tür hayvanı çizmesini veya oyun hamuru modelini yapmasını veya onunla ilgili bir hikâyeye yazmasını istemek.

9. Bilim, Doğa ve Çevre ile İlgili Kitaplar Okumak

Bu çocuklar bilim, doğa ve çevre hakkındaki kitaplardan genellikle çok hoşlanırlar.

10. Kayıt Cihazına Öykü, Gözlem vb. Kaydı Yapmak

Çocuğa taşınabilir küçük bir kayıt cihazının ve mikrofونun nasıl kullanıldığını anlatarak bir hikaye, şarkı, ev veya okulun etrafında bir gezi yapıp daha sonra dinlediğinde neler gördüğünü hatırlayabilmesi için gördüklerini kaydetmesini istemek.

Sonuç olarak bu çocuklar birbirlerinden farklı ve benzer özelliklere sahip olup, benzerliklerini ve farklılıklarını dikkate alan, gelişmekte ve değişmekte olan dünyaya ayak uydurmalarını sağlayacak bir eğitim sürecine gereksinim duymaktadır.

Aileler Neler Yapabilir?

Üstün yetenekli çocuklar geleceğin liderleri, bilim adamları, fikir adamları ve sanatçılardır. Üstün yetenekli bir çocuğun yetişmesindeki kilit nokta, farklılığına, fikirlerine ve hayallerine saygılı olmaktır. Yeteneklerin gelişmesi için özel müfredatlar, yazılımlar ve programlar yanında huzurlu, güvenli ve sıcak bir aile ve okul ortamı da gereklidir.

Üstün yetenekli çocuklar, genellikle kendilerini yaşlılarıyla aynı seviyede görmezler. Bir kısmı dışlanmışlık veya bir köşeye itilmişlik hissine kapılır. İçine kapanıklıkları nedeniyle arkadaşları az olabilir. Okullardaki dersler onları sıkabilir. Bunlardan bazıları, yaşlılarıyla birlikte olabilmek için yeteri kadar başarılı olmak istemeyebilir. Eğer duyguları beslenmezse, toplum dışında kalabilir, hatta suça meyilli hale gelebilirler. Yetişkinler, bu çocukların özel ihtiyaçlarını fark ettiklerinde, potansiyellerini değerlendirebilmeleri için onlara yardımcı olmalıdırlar. Çocuğun akademik ve sosyal becerilerindeki farkı, anne-baba birlikte gözleyip değerlendirmeli, sınıf öğretmeni bu durum hakkında bilgilendirilerek yardım talebinde bulunulmalıdır. Diğer yapılabilecekler aşağıda özetlenmiştir.

- Çocuğunuza zengin bir çevre oluşturun. Eğitici oyuncaklar, spor yapma imkânı, müze, tiyatro veya botanik gezileri gibi.
- Çocuğunuza kitap okuyun. Zaman zaman okuduğunuz hikâyeyi bir yerinde keserek, ondan tamamlamasını isteyin.
- Çocuğunuza düşündürücü sorular sorun. Mesela, “Eğer insanlar uçabilse ne olurdu? Eğer bütün arkadaşlarına küssen ne yapardın? Eğer yağmur yağmasa ne olurdu?” gibi.
- Ondan gördüğü ya da seçtiği bir hayvanın resmini yapmasını isteyin. Daha sonra bu resme yeni parçalar ekleyerek hayali bir hayvan çizip çizemeyeceğini sorun.
- Nesnelerin birbiriyle ortak ve farklı yönlerini bulması

için teşvik edin. Mesela, en sevdiği oyuncaklar aynı şekilli oyuncaklar, aynı renkteki oyuncaklar.

- Çok değişik bir yemek pişirmek için, ondan fikir isteyin.
- Çocuğunuzun düşüncelerini dinlemek için ona zaman ayırın.
- Fikirlerini asla eleştirmeyin. ‘Çok saçma, çok mantıksız, bu yanlış’ gibi onun üreticiliğini öldürebilecek ifadeler kullanmayın.
- Örnek alabileceği yetişkinlerle görüşmesi için ortam sağlayın.
- İlgi alanlarını pekiştirin, önüne yeni ilgi alanları açın.
- Çocuğunuzun yaparak ve yaşayarak öğrenmesini sağlayın. Mesela, onu hayvanat bahçesine götürüp, hayvanlar ve özellikleri hakkında bilgi verebilirsiniz.
- Yaşına uygun sorumluluklar verin.
- Zihinsel başarılarını aşırı derecede vurgulamayın.
- Ürettiği şeyleri sergileme imkanı verin.
- Özel bir çocuğa sahip olan anne-baba çocuğun merakını engellememeli; çocuk, kendi yolunu bulmaya çalışırken onu durdurmamalıdır.
- Çok yönlü gelişimi özendirme, sözel ve sayısal becerileri, mantık ve akıl yürütmeyi, ilişkilendirebilme, iletişim gibi sosyal becerileri, değerleri ve yaratıcılığı dengeli büyümeyi sağlayacak biçimde desteklemek gerekir.
- Farklılığı kabul etme, üstün yeteneklilerin farklılığını gerçekçi biçimde görmeli ve geliştirilmesine katkıda bulunulmalıdır.
- Üstünlüklerinin farkına varan, çevresindeki kişileri yönlendirebileceğini gören üstün yeteneklilerin, sınırlarını görmeye ihtiyacı vardır. Hem kendi güçlerinin sınırlarını hem de çevrenin tahammül sınırlarını sınamak isterler.
- Bir usta öğretici, bir “Mentor” bulma, çocuğun yetenek alanında o konudan iyi-anlayan, bir anlamda o işin ustası olan bir yetişkinle çalışması, kendisine

rol modeli alabileceği nitelikte bir yetişkinle iletişim içine girmesi, gelişimini hızlandırır ve yönlendirir.

- Zenginleştirilmiş etkinliklerle desteklemek, yaz-boz, satranç, labirent oyunları, müzik vb. malzemeler, oyuncaklar almak, doğa ile ilişki kurmasını sağlamak, aile etkinlikleri düzenlemek, sinema, tiyatro, grup oyunlarına katılma ve çeşitli hobilerin oluşması desteklenmelidir.

Üstün Yetenekli Çocukları Yetiştirirken Ebeveynlerin Oynaması Gereken Roller

Normal olmayan üstün yetenekli çocuk normal ortamlarda gelişmez. Uygun ortamın sağlanması ebeveynlerin görevidir. Bu nedenle ebeveynler öncelikle çocuğa zaman ayırmalıdır. Yaşadıkları yaşamın tümünü onunla paylaşmalı ve onu dışlamamalıdır. Onların tüm gelişimini gözlemlemeli ve belirli özelliklerini mutlaka kayıt altına almalıdır. Çocuk ondan yardım istediğinde mutlaka bunu sağlamalıdır. Ebeveyn tutumları içerisinde en sağlıklı ve üstün yetenekliler için de uygun olanı demokratik tutumlardır. Demokratik ebeveynler; sıcak ilişkilerin çok fazla olduğu ve kontrolün en alt düzeyde yapıldığı ailelerde, sosyal yeterlik ve öz güven en üst düzeyde gelişir. Öz güveni gelişen çocuklar yeni ortamlarda risk almaya daha hazır çocuklardır.

Çocuğunuza Yardım Etmek İçin Neler Yapabilirsiniz?

- Çocuğu büyük ölçüde anlamaya çalışmak etkili ana baba olmanın ilk kuralıdır.
- Üstün Yetenekli Çocuğunuz için mükemmel ebeveyn olma yerine iyi ebeveyn olmak yeterlidir.
- Üstün Yetenekli Çocuğunuzun duygusal olarak yoğun olduğunu, bunun onu aksi ve patron gibi davranmasına yol açabileceği gerçeği ile baş etmeniz gerekir.

Ailenin çocuğa koyacağı kurallar, demokrat bir tutum geliştirmek, çocukla birlikte vakit geçirmek oldukça önemlidir. Daha fazla bilgi için, AEP "Evlilikte İletişim ve Yaşam Becerileri" kitabının "Sağlıklı Aile, Sağlıksız Aile" bölümüne bakınız.

- Çocuğunuzun gelişimsel ihtiyaçlarının ne olduğu konusunda profesyonel yardım almalısınız.
- Üstün yetenekli çocuğu olan diğer ailelerle, öğretmenlerle bir araya gelebilmenin ve örgütlenmenin yollarını bulmalısınız.
- Çocuğunuzun sosyal gelişimini dikkatli olarak gözlemlemelisiniz.
- Çocuğunuz ve diğer aile bireyleri ile iletişim becerilerinizi geliştirmelisiniz.
- Çocuğunuzun üstün yetenekli olduğu için değil, çocuğunuz olduğu için sevildiğini hissettirin.
- Çocuğunuzun sorduğu sorulardan yola çıkarak, onu ilgilendiği konularda araştırmaya yönlendirin. İlgi, yönelim ve isteklerini belirleyebilmelerine yardımcı olur.
- Çocuğunuzun diğer kardeş veya akranlarıyla kıyaslamayın.
- Çocuğunuzun sorduğu soruları sabırla ve büyük bir zevkle cevaplamaya hazır olun.
- Çocuğunuz için evde uyması gereken kurallar ve ölçütleri onunla birlikte belirleyin, aile üyeleri arasında tutarlılık olmasına özen gösterin.
- Başarılarını aşırı abartmayın ve umursamaz ya da olduğundan aşağı biçimde değerlendirmeyin.
- Beklentilerinizi çok aşağı ya da çok yukarıda tutmayın.
- Mutlaka evde sorumluluklar ve görevler almasını sağlayın.
- Evin patronu olmasına izin vermeyin, ancak ev içinde ve kendisiyle ilgili verilecek kararlarda onun fikrini alın.
- Zihinsel büyümesi kadar, fiziksel ve toplumsal becerilerini geliştirmesini teşvik edin.
- İlgi, yönelim ve isteklerini belirleyebilmesi için seçenekli ortamlar hazırlayın.
- Çocuğunuza bir şekilde yetmeyeceğinizi ve yardım/destek almanız gerektiğini unutmayın.

- Normal çocukların sergilemiş olduğu her davranışı üstün çocukların da gösterebileceğini asla unutmayın.
- Çocuğumuza dengeli bir yaşam alanı oluşturarak onu bütün yönlerden gelişebileceği etkinliklere dâhil etmeliyiz.
- Üstün çocukların en önemli özelliklerinden biri de meraktır. Böyle durumlarda çocuğa karşı tepkisiz kalmak yerine, çocuklarının gereksinimini karşılayacak başka çözüm yolları bulmalıdırlar. Örneğin, kitaplardan, ansiklopedilerden ve uzman kişilerden faydalanmak gibi.
- Çocuklarımıza tutarlı bir disiplin uygulamalıyız. Üstün çocuklara üstünlüklerinden dolayı özel imtiyazlar tanımamalıyız.

Ailelerin Üstün Yetenekli Çocukların Eğitiminde Dikkat Etmeleri Gereken Önemli Konular

Merak

Son olarak bu bölümde aile olarak yapılması-yapılmaması gerekenler burada belli konu başlıklarıyla ve gerekenler özetle verilmeye çalışılmıştır.

Üstün yetenekli çocukların en önemli özelliklerinden biri meraktır. Bazen yetişkinler çocuklarının sorularını yanıtlamakta zorluğa uğrayabilirler. Böyle durumlarda çocuğa karşı tepkisiz kalmak yerine, başka çözüm yolları aramak uygun olabilir. Örneğin, kitaplardan, ansiklopedilerden, dost ve uzman kişilerden yararlanmak gibi. Aslında çok küçük yaşlardan itibaren bu tür soruların yanıtlanması, çocuklarda 'niçin' sorusunun yerleşmesine neden olacak ve yaşam boyunca sürekli daha iyiyi, gerçeği arama çabaları için zemin hazırlamış olacaktır. Çocukların sorularına yeterli cevap verilemediğinde dürüst olunması gerekir.

Yetişkinin Çocuğunun Tepkilerine Karşı Duyarlılığı

Anne-babaların ve diğer yetişkinlerin, çocuğunun tepkilerine karşı duyarsız olmamasının sayısız yararları vardır. Daha bebeklik döneminde çocuğun seslendirmelerine yetişkinin sözel tepkilerde bulunması, daha sonraları, çocuğun ilgisini yoğunlaştırdığı konularda ilgili açıklamalar getirip ek bilgiler vermesi, en ufak başarısını ödüllendirmesi, yasakların nedenini açıklayıp alternatif yollar bulmakta yardımcı olması, hem çocuğun kendine olan güvenini arttıracak hem de öğrenme atılımlarını destekleyecektir.

Gelişim Alanlarının Gelişme Hızı

Çocuklardaki tüm gelişim alanlarının aynı hızda gelişmediği gerçeğinin de bilinmesin de yarar vardır. Çoğu kez zihinsel gelişim sosyal ve duygusal gelişimden daha ileri durumdadır. Böyle hallerde, çocuğun sosyal gelişiminin zihinsel gelişimiyle aynı hızda ilerleme gösterdiği varsayılırsa, çocuğa, sosyal yönden fazla sorumluluklar yüklenebilir ve kendisinde çatışma ve gereksiz gerginlikler için zemin hazırlanmış olur.

İlgi ve Yetenekler

Üstün yeteneklilikle ilgili önemli bir nokta, bu tür çocukların her alanda üstünlük göstermeyebilecekleri gerçeğidir. Çocukların hangi alanlarda çaba gösterme girişiminde olduklarını, yeteneklerinin hangi alan ya da alanlarda yoğunlaştığını saptamanın en kolay yolu, davranışlarını gözleyerek ipuçları yakalamaktır. Çocuğun seçtiği kitapların türü, kendisiyle yapılan konuşma ve tartışmalar, onun istek ve ilgileri konusunda fikirler verebilir. Bu ilgi ve yetenekleri göze alınmadan bir çalışma programının hazırlanması, çocukta endişe ve gerginlik yaratabilir. Bunun sonucunda kendisinde yetersizlik duygularının ve olumsuz benlik kavramının oluşması ise kaçınılmaz olur.

Sosyal Etkileşim

Akranlarıyla sosyal etkileşime girmesi konusunda, ailenin çocuğa yardımcı olmasının büyük yararları vardır.

Üstün yeteneğe sahip çocukların, zihinsel açıdan aynı düzeydeki yaşlılarıyla iletişim kurma ve sosyal etkileşim içinde olma gibi gereksinimleri vardır. Eğer bu tür çocuklar bu gereksinimlerini tek bir arkadaş grubunda karşılayamıyorsa, o zaman farklı iki arkadaş grubuna sahip olmaları düşünülebilir. Bu gruplardan biri zihinsel düzeyde ortak noktaları olan, birbirlerini bu yönde teşvik eden ve birbirleriyle özdeşleşebilen çocuklardan oluşabilir. Böylece çocuk, üstün yeteneğinden ötürü sıkılıp kendisini grup dışı bırakmak isteyen çevresindeki bireylerden arındırılmış olur. Ayrıca, üstün yetenekli çocuğun, yaşına uygun düşecek grup etkinliklerine de katılması gerekir. Bu etkinlikler arasında izcilik, kamp kurma, spor, dans sayılabilir. Böylece kendi zekâ düzeyinin altında bulunan farklı bir arkadaş grubuyla kendisi arasında, zihinsel etkinliklerin dışında, ortak noktalar doğabilir. Bunun sonucunda da bu tür arkadaşlarına tahammülü artabileceği gibi, kendisinin de onlar tarafından kabul görmesi, gereğinde onlara önderlik etmesi, düşüncelerinden yararlanmalarını sağlaması kolaylaşabilir. İşte aileye, çocuğuna böyle bir ortamı hazırlama açısından büyük görevler düşmektedir.

Psikomotor Beceriler

Üstün Yetenekli Çocuklarla ilgili olarak karşılaşılabilecek bir başka sorun da harekete dayalı (psikomotor) becerilerinin beklenen düzeyde olmamasıdır. Bu durum genellikle yetişkinlerin çocuktaki sadece zihinsel üstünlüğe takılıp, bazı becerilerinin gelişmesini teşvik etmekte başarısız olmalarındandır. Oysa, uygun zamanlarda bu becerilerin gelişmesi için yeterli fırsat sağlanmazsa, daha sonra bunları geliştirmek imkansızlaşır.

Bunun sonucunda da çocuklar çeşitli spor oyunları denemekte isteksiz olabilirler, başarısız olmaktan korkabilirler ve beceriksizliklerinden dolayı utanabilirler. Böylece sosyal gelişmeleri için çok yararlı olabilecek etkinliklerin dışında kalabilirler.

Her Alanda Üstünlük Beklentisi

Üstün Yetenekli Çocuklarla ilgili olarak yetişkinler tarafından benimsenen bir yanlışlık da onların her alanda üstünlük göstereceklerini zannetmeleridir. Çoğu zaman “Niçin aritmetikte olduğu gibi sosyal derslerden de yüksek not almıyorsun?” ya da “Niçin kimyaya kompozisyona ayırdığın kadar zaman ayırmıyorsun?” gibi soruların çocuklara yöneltildiğini duyarız. Aslında anne babaların başlıca görevi, bağımsız davranabilen bireyler yetiştirmek olmalıdır. Eğer sürekli olarak hedefler yetişkinler tarafından dıştan korunursa, bu durumda çocuklara kendi amaçları için düşünme fırsatı tanınmamış olur.

Çocuklara, ilgi alanlarını kendilerinin belirlemeleri için şans tanınırsa, kendilerini daha iyi tanıma fırsatı bulabilecekleri gibi, karar verme alışkanlığını da edinebilirler. Böylece dış çevrenin denetimini üstlenebilirler, kendilerine ve başkalarına karşı sorumluluk duygusu geliştirebilirler.

Anne babaların sürekli olarak onlar için hedefler belirlemeleri, ne yapacaklarını söylemeleri ve standartlar oluşturmaları halinde ise dış denetimin esiri olmaları kaçınılmaz olur.

Yaratıcılık

Bağımsızlığı engelleyici bu tür bir tutum, yaratıcılığın da baş düşmanıdır. Oysa bireye üstünlük niteliğini kazandıran en önemli özelliklerden biri yaratıcılıktır. Bu da ancak kendine güvenmesine, kendi kendini idare etmesine, karar verme alışkanlığını edinmesine, düşüncelerini açıkça söylemesine fırsat veren

demokratik bir aile tutumu içinde gelişebilir. Unutulmamalıdır ki, uygarlıkta atılan her yeni adım, yaratıcılığın ürünüdür.

Çalışma Alışkanlığı

Üstün Yetenekli Çocukların bazı durumlarda potansiyelleri oranında başarı gösterememeleri, doğru çalışma alışkanlığına sahip olamamalarından kaynaklanır. Zamanının çoğunu boşa harcayıp, son anda bir şey üretme çabası içine giren çocuk, doğal olarak gizli gücünün meyvelerini tatma şansına sahip olamaz. Çocuğuna bu konuda iç disiplin kazandırmış ailelerde ise bu tür soruna rastlanmaz.

Televizyon

Çocuğun kendisine pek yarar sağlamayacak programları pasif bir şekilde izlemesini engellemek için de ailenin önlem almasında yarar vardır. Aile bireyleriyle satranç oynamak ya da ilgi duyulan konularda tartışmaya girmek, müzelere ya da fabrika gibi, mesleklerin tanınmasında yardımcı olacak yerlere geziler yapmak, sanat etkinlikleri izlemek gibi faaliyetler, pasif izleme davranışına alternatif oluşturacak etkinlikler arasında sayılabilir. Böylece çocuk, hem zamanını değerlendirmiş hem de ilgi alanını genişletmiş olur. Kitaplara ilgi çekmek de bir başka önemli çözüm yoludur.

Yetişkinler Tarafından Dinlenme Gereksinimi

Üstün Yetenekli Çocukların, kendi düşüncelerini, değerlendirmelerini, vardıkları sonuçlarını ve gözlemlerini dinleyen anne -babaya, öteki çocuklardan daha fazla gereksinimleri vardır. Sürekli zihinleri çalışan bu çocuklar, gün boyunca birçok bilgi toplarlar. Bu bilgileri iyice özümleyebilmek için, onların analizini ve değerlendirmelerini yapma gereğini duyarlar, işte çocuklar kendilerini dinleyen ve gereğinde yardımcı olabilen yetişkinlerle edindikleri bu bilgiler konusunda konuşukça, düşünceler

arasında daha çok bağıntı kurabilirler, boşlukları görebilirler ve sonuca gidebilirler. Eğer anne-baba bu görevlerini yürütmekte zorluk çekerlerse, çocuklarının, aile içinden ya da dışından bu rolü üstlenecek bir bireyle temasa geçmelerini sağlamaları yararlı olur.

Benimsenecek Değer Yargıları ve Yaşam Biçimi

Üstün Yetenekli Çocuklar da normal çocuklar gibi çeşitli gelişim evrelerine deneyimsiz başlar, zaman zaman kendilerini güvensiz hissedebilir ve uyum sorunları gösterebilirler. Bu nedenle kendilerine rehberlik edecek ve güven verecek yetişkinlere gereksinim duyarlar. Anne-babaların, bu konuda yardımcı olmaları için, çocuklarına benimsetmek istedikleri değer yargılarını ve yaşam biçimini bizzat kendilerinin yaşayarak göstermeleri olumlu sonuçlar verebilir. Somut yaşayan bir modelle özdeşleşmek, sözcüklerin oluşturduğu soyut kavramlarla özdeşleşmekten daha kolaydır, ilke, “Söylediğimi yap,” değil, “Yaptığımı yap,” olmalıdır. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz. Üstün çocuğun topluma yararlı bir üretkenlik içinde olması, sadece kendi gizil gücünün değil, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, gereksinmelerine duyarlı bir aile ortamının da ürünüdür.

Başarısız Üstün Yetenekli Çocukların Bazı Özellikleri ve Tutumları

Yüksek başarılı ve başarısız üstün yeteneklilerin özellikleri ve tutumları üzerinde yapılan araştırmalar sonunda önemli bazı farklılıklar bulunmuştur. Her iki grubun özellikleri ve tutumları birbirleri ile kıyaslanmıştır. Genellikle başarısız ve çok başarısız üstün yetenekli çocuklarda aşağıda sıralanan özelliklerin ve tutumların belirgin olduğu ortaya çıkmıştır. Bunlar,

- Kendilerine karşı az güvenli, moralleri düşük ve bilişsel olarak öğrenme motivasyonuna sahip değillerdir.
- Çalışma alışkanlıkları azdır. Çünkü çalışmayı denedikleri zaman çok iyi öğreneceklerini ümit ederler.
- Sistematik ve planlı çalışmazlar.
- Sosyal durumlarda sevmek ve sevilmede önemli derecede düşük puan alırlar.
- Anti sosyal olmaya yönelirler, sosyal etkinliklere karşı az ilgilenirler ve akranları ile akademik konuları tartışmaya hiç ilgi duymazlar veya çok az ilgi duyarlar.
- Okul içi ve okul dışı etkinliklerde çok az aktiftirler.
- Öğretmenlerine ve okul çalışmalarına karşı olumsuz tavır ve davranışlar gösterirler.
- Kendilerini bir grupta kabul ettirecek ve onlara satacakları hünelerleri vardır. Veya çok azını kullanırlar.
- Macera ve heyecan dolu mesleklerden hoşlandıklarını söylerler.
- Olumsuz benlik kavramı sıfatlarını çok kullanır ve onlara önem verirler.
- Belki de sağlık durumlarına bağlı veya okuldaki tutumlarla ilgili olarak sık sık okula devamsızlık gösterirler.
- Mekanik, resim ve sanat konuları ile ilgilenirler. Fen dalını en kolay ve en çok hoşlandıkları konular, yabancı dil ve matematiği ise en zor ve hiç hoşlanmadıkları konular olarak nitelerler.
- Dil ile ilgili yetenekleri, dile dayalı olmayan alanlardaki yeteneklerinden önemli derecede düşüktür.
- Kendi dünyalarına dalmayı ve az atılgan olmayı tercih ederler. Ancak motor kontrol gerektiren durumlarda tepkilerini tutmak ve ayarlamak için daha yeterli olmayı isterler.
- Hayallerinde ve hayalî süreçlerinde daha çok geleceğe oryante olmuş görünürler.

- Anî ödüllerle az ilgilenirler. Gelecek amaçları planlamak için önceden verilen ödüllerden haz alma eğilimi gösterirler.
- Olumsuz davranışlarda birbirlerini desteklerler.
- Okul çalışmalarında başarılı olmak konusunda ümitsizdirler.
- Bazıları okul ve ders konularını çok kolay bulurlar ve bu konuların kendileri için çok anlamsız olduğundan ilgilenmediklerini önemle belirtirler.
- Erkek üstün yetenekli çocuklar kendileri hakkında çok olumsuz duygulara sahiptirler. Kızlar ise kendilerine karşı bazen çok olumlu, bazen çok olumsuz uçlarda değişik duygulara sahiptirler.

Bu özelliklerin hepsinin aynı çocukta olması düşünülmemelidir. Ancak çocuğun durumuna göre bir veya birkaçını sürekli olarak görmek mümkündür. Bu çocukların motivasyon noksanlığı, ilgi noksanlığı ve onlara yapılan dış baskılar ve gerçekleşmesi olanak dışı istekler yüzünden öğrenmeye karşı istenmeyen bir seri tutum ve davranışlar geliştirdikleri görülür, bu tutum ve davranışların türü ve sayısı ile olumsuzluk derecesi çocuğun içinde bulunduğu ortama ve geçmiş yaşantılarına göre değişebilir.

Tüm belirtilenler ışığında bu konumdaki üstün yetenekli çocuğa profesyonel bir yardımın gerekli olduğu unutulmamalıdır.

E T K İ N L İ K L E R

Üstün Yetenekli Çocuklarla ilgili sınıflandırılmış bilgiler karışık olarak verilmiştir. Tabloda bilgilerin ait olduğu sütunlar numaralandırılmıştır. Şimdi, numaraları uygun olan bölümlere yazın.

Üstün Yetenekli Çocukların Sorunları	Üstün Yetenekli Çocuklarla Başaçıkmanda Zorlanılan Konular
1	2

1	Korku / Kaygı
1	Düşük Başarı
1	Düşük Motivasyon
1	Mükemmelliyetçilik
1	Depresyon
2	Aşırı Soru Sorma
2	Ürkütücü Belleğe Sahip Olma
2	Erken Öğrenenler
2	Düzenli olmak yada olmamak

ETKİNLİKLER

Üstün yetenekli çocuğunuzun eğitiminde dikkat etmeniz gereken konularda neler yapabileceğinizi yazın.

Çocuğunuz meraklı. Ne yaptınız?

--

Çocuğunuzun ilgi ve yeteneklerini geliştirmek için ne yaptınız?

--

**Çocuğunuzun sosyal etkileşimini arttırmanız gerekiyor.
Ne yaptınız?**

**Çocuğunuzun çalışma alışkanlıklarını
değıştirmek için ne yaptınız?**

E T K İ N L İ K L E R

Üstün yetenekli çocuklarla başa çıkmada zorlanılan konuları siz nasıl aşardınız? Eşinizle tartışın.

Çocuğunuz çok fazla soru soruyor!
Çocuğunuzun kusursuz bir belleği var ve hiçbir şeyi unutmuyor!
Çocuğunuzun arkadaşları hep yetişkin!
Çocuğunuz aşırı duyarlı!
Çocuğunuz ısrarcı ve tam bir bilmiş!

DAHA FAZLA BİLGİ İÇİN...

Başka Ne Okuyabilirim, Hangi Eğitimlere Katılabilirim?

Bu kitaptan faydalandıysanız ve bu konuda daha fazla bilgiye ulaşmak istiyorsanız AEP (Aile Eğitim Programı)'in diğer kitaplarını da okuyabilirsiniz ve bu kitapların içeriklerinin daha kapsamlı bir şekilde ele alındığı AEP eğitimlerine katılabilirsiniz.

1. Aile ve Yaşam Becerileri
2. Evlilikte İletişim ve Yaşam Becerileri
3. Okul ve Aile
4. Hayatın İlk Çeyreği 0-18 Yaş Gelişimi

Hangi Kuruma Başvurabilirim, Kimlere Danışabilirim?

Aşağıda isimleri listelenen kurumlar bu kitabın konusuyla ilgili alanlarda faaliyet göstermektedir. Yardım almak istediğinizde bu kurumlarla bağlantıya geçip yetkililere danışabilirsiniz:

1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
İl Müdürlükleri
Sosyal Hizmet Merkezleri
2. Mili Eğitim Bakanlığı
Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM)
- 3-TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik
Araştırma Kurumu)
<http://biltek.tubitak.org.tr>
4. Anadolu Üniversitesi Üstün Zekalılar Eğitimi
Ana Bilim Dalı Başkanlığı
<http://www.uyep.anadolu.edu.tr>
5. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Vakfı
<http://tuycev.com>

Kitaplar ve AEP Hakkındaki Sorularınız İçin...

Kaynakça

- Akarsu, F. (2004). *Üstün Yetenekli Çocukların Ailelerinin Sorunları*. Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı. (Haz. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. (s.447 –459).
- Akarsu, F. (2004). *Üstün Yetenekliler*. *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*.(Haz. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A.E. Bilgili) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. (s.127 –154).
- Akçamete, A.G. (2010). *Genel Eğitim Okullarında Özel Gerekisini Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. (3.Baskı) Ankara: Kök Yayıncılık
- Ataman, A. (1973). *Cumhuriyet Döneminde Üstün Yetenekli Çocukların Yetiştirilmesine İlişkin Yasal Olanaklar*. 50.Yıla Armağan. Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 36, Ankara: s. 175-186 (Ayşe Gül Güzel)
- Ataman, A. (2004a). *Aileler ve Öğretmenler Üstün Yetenekli Çocuklara Nasıl Yardımcı Olabilir? Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*. (Haz. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. (s. 467 – 480).
- Ataman, A. (2004b). *Üstün Yetenekli ve Üstün Özel Yetenekli Çocuklar*. *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*.(Haz. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. (s. 155 – 168).
- Ataman, A. B. (2008) *Üstün Yetenekli Çocuklarda Aile Ortamının Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*: İstanbul Bilsen Örneği. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: İstanbul.
- Bakıoğlu, A. ve Levent, F. (2013) *Üstün Yeteneklilerin Eğitiminde Türkiye İçin Öneriler*. *Üstün Yetenekli Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31-44,
- Baltacı, R. (2013) *Üstün Zekâyı Yeteneğe Dönüştürmek: Gelişimsel Bir Teori Olarak Ayrımsal Üstün Zekâ ve Yetenek Modeli*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 14(1) 1-20
- Bektaş, M. (2007). *Hayat Bilgisi Dersinde Ailelerin Çoklu Zekâ Kuramı Hakkında Bilgilendirilme Biçimlerinin Ve Öğrencilerin Farklı Baskın Zekâ Gruplarında Yer Almalarının Proje Başarıları ve Tutumlarına Etkisi*. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Bildiren, A. (2013). *Üstün Yetenekli Öğrencilerin Öğrenme Stillerinin İncelenmesi*. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 10-21.
- Bilgili, A.E. (2000). *Üstün Yetenekli Çocukların Eğitimi Sorunu*. (Sosyal Sorumluluk Yaklaşımı). M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 12, 59-74
- Çağlar, Doğan (2004) *Üstün Yetenekli Çocukların Özellikleri*. Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı.(Haz. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. (s.111–125). 2004
- Çetinkaya, Ç. ve İ. Döner (2012) *Türkiye’de Üstün Yeteneklilere Tanınan Hakların İncelenmesi*. Sakarya University Journal of Education, 2/3 (Aralık /December 2012) ss. 7-20.
- Dağhoğlu, H.E. ve Alemdar, M. (2010). *Üstün yetenekli bir çocuğun ebeveyni olmak*. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 849-860

- Davaslıgil, Ü. (2004). *Üstün Çocuklara Sahip Ailelerin Eğitimi*. Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı. (Haz. M.R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili) İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları. (s. 461 – 467).
- Delisle, J.R. (2006). *Parenting gifted kids: Tips for raising happy and successful children*. Waco, TX. Prufrock Press.
- Ehrlich, V. (1989). *Gifted Children. A Guide for parents and Teachers*. New York: Trillium Press.
- Enç, M. (1979). *Üstün Beyin Gücü*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.
- Fertig, C. (2009). *Raising gifted children: A parenting success handbook*. Waco, TX. Prufrock Press.
- Hırça, N. (2013) *Üstün Yetenekli Öğrencilerin Yaz Bilim Kampı Deneyimleri*. Üstün Yetenekli Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 1(1), 22-30, <http://orgm.meb.gov.tr/>
- Kanlı, E. (2011). *Üstün Yetenekli Ve Normal Ergenlerin Mükemmeliyetçilik, Depresyon Ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 33, 103-121
- Karakuş, F. (2010). *Üstün Yetenekli Çocukların Anne Babalarının Karşılaştıkları Güçlükler*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), 127 – 144.
- Klein, B. (2007). *Raising gifted kids: Everything you need to know to help your exceptional child thrive*. Washington, DC: American Management Association.
- Kuzu, İ.Y. Ve Şenol, C. (2011). *Bilim ve Sanat Merkezlerinde Kullanılan Öğretim Yöntemlerinin İncelenmesi*. Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi. 10 (19), 1-24
- Levent, F. (2011). *Üstün Yetenekli Çocukların Hakları El Kitabı. Ana Baba ve Öğretmenler İçin*. Çocuk Vakfı Yayınları. I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi. İstanbul.
- Neihart, M., Reis, S.M., Robinson, N.M., & Moon, S.M. (2002). *The social and emotional development of gifted children. What we do know?* Washington, DC: Prufrock Press.
- Öpengin, E. (2011). *Üstün Yetenekli Öğrencilerin Bakış Açısıyla Üstün Zekâ Etiketinin Öğrencilerin Çeşitli Algıları Üzerindeki Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Sak, U. (2010). *Üstün Yetenekli Öğrenciler*. (Ed. H.İbrahim Diken) *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (2. Baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık
- Sak, U. (2011). *Üstün yetenekliler eğitim programları modeli (ÜYEP) ve Sosyal Geçerliliği*. Eğitim ve Bilim Dergisi, 36(161), 213-229.
- Sak, U. ve Demirel, Ş. (2011). *Yetenek Hiyerarşisi: Üstün Yetenek Türlerinin Toplumsal Değerleri Üzerine Bir Araştırma*. Türk Üstün Zeka ve Eğitim Dergisi, 1(1), 61-76.
- Walker, Y.S. (2002). *The survival guide for parents of gifted kids*. Minneapolis: Free Spirit Publishing Inc.
- Webb, J.T., Gore, J.L., AMend, E.R., & DeVries, A.R. (2007). *A parent's guide to gifted children*. Tucson, AZ: Great Potential Press.

Prof. Dr. Yaşar Özbay

01.01.1966 yılında Samsun'un Terme ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Terme'de tamamladı. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programından 1986 yılında mezun oldu. 1987 yılında aynı bölümde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. Ocak 1988 yılında lisans üstü eğitim yapmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'nde görevlendirildi. 1990 yılında Psikolojik Danışmanlık ve Eğitim Psikolojisi alanlarında yüksek lisansını, 1993 yılında Danışmanlık Psikolojisinde Uluslararası Öğrencilerin Kültürlenme stresi, afektif yaşantıları ve başa çıkma davranışları adlı doktora tez çalışması ile doktorasını tamamladı. 1993 yılında Türkiye'ye döndü ve yardımcı doçent olarak göreve başladı. 1997 yılında Doçent ünvanı aldı. 1996-2004 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesinde Bölüm Başkanı yardımcılığı, Dekan yardımcılığı, Bölüm Başkanlığı ve Fakülte Kurulu Üyeliği gibi görevler sürdürdü. Şubat 2004 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesinde Profesörlük kadrosuna atandı. Şu anda aynı fakültede Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görevini sürdürmekte olup, Hasan Kalyoncu Üniversitesi'nde yarı zamanlı olarak görevlendirilmiş bulunmaktadır.

Prof. Dr. Özbay, ulusal ve uluslararası düzeyde stres yönetimi, ana-baba eğitimi, iletişim, aile danışmanlığı eğitimi, empati eğitimi gibi konularda eğitim ve seminerler vermektedir. Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Eğitim Psikolojisi ve Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Psikolojik Danışmada Güncel Yaklaşımlar adlı kitaplarının yanında, ulusal ve uluslararası düzeyde 100'den fazla araştırması mevcuttur. Dr. Özbay, Ulusal ve Uluslararası ölçekte TÜBİTAK, DPT, BAP, MEB, ASPB projelerinin yanında Dünya Bankası projelerinde de proje yürütücülüğü yapmıştır.

Evli ve iki çocuk babası olup, Almanca ve İngilizce bilmektedir.

Notlar:

Notlar:

Notlar:

Notlar:

Parayla Satılmaz.

T.C.
Aile ve
Sosyal Politikalar
Bakanlığı

ISBN: 978-605-4628-54-4

9 786054 628544